
Het compensatiestrategieëngebruik van Franstalige leerders van het Nederlands

Auteur : Moers, Nathalie

Promoteur(s) : Perrez, Julien

Faculté : Faculté de Philosophie et Lettres

Diplôme : Master en langues et lettres modernes, orientation germaniques, à finalité approfondie

Année académique : 2019-2020

URI/URL : <http://hdl.handle.net/2268.2/9404>

Avertissement à l'attention des usagers :

Tous les documents placés en accès ouvert sur le site le site MatheO sont protégés par le droit d'auteur. Conformément aux principes énoncés par la "Budapest Open Access Initiative"(BOAI, 2002), l'utilisateur du site peut lire, télécharger, copier, transmettre, imprimer, chercher ou faire un lien vers le texte intégral de ces documents, les disséquer pour les indexer, s'en servir de données pour un logiciel, ou s'en servir à toute autre fin légale (ou prévue par la réglementation relative au droit d'auteur). Toute utilisation du document à des fins commerciales est strictement interdite.

Par ailleurs, l'utilisateur s'engage à respecter les droits moraux de l'auteur, principalement le droit à l'intégrité de l'oeuvre et le droit de paternité et ce dans toute utilisation que l'utilisateur entreprend. Ainsi, à titre d'exemple, lorsqu'il reproduira un document par extrait ou dans son intégralité, l'utilisateur citera de manière complète les sources telles que mentionnées ci-dessus. Toute utilisation non explicitement autorisée ci-avant (telle que par exemple, la modification du document ou son résumé) nécessite l'autorisation préalable et expresse des auteurs ou de leurs ayants droit.

Université de Liège
Faculté de Philosophie et Lettres
Département de Langues modernes :
linguistique, littérature et traduction

Het compensatiestrategieëngebruik van Franstalige leerders van het Nederlands

Travail de fin d'études présenté par MOERS Nathalie
en vue de l'obtention du grade de Master en langues et lettres modernes,
orientation germaniques, à finalité approfondie

Promoteur : Prof. J. Perrez

Année académique 2019-2020

Dankwoord

Het verwezenlijken van deze masterscriptie is een lang proces geweest, maar het werd tot een goed einde gebracht dankzij een aantal personen dat ik hartelijk wil bedanken.

Eerst wil ik professor J. Perez, de begeleider van dit werk, mijn dankbaarheid betuigen. Ik ben zeer dankbaar voor zijn hulp en adviezen, maar ook voor zijn beschikbaarheid ondanks de ongunstige omstandigheden van de afgelopen drie maanden en zijn aanmoediging in de loop van het hele jaar. Het is zeer aandrijvend geweest om positieve commentaren en kritische opmerkingen te krijgen om dit werkstuk te verbeteren.

Daarna wil ik de tien Bac1- en tien Master2-studenten uit de afdeling Germaanse talen van de *Université de Liège* die aan het onderzoek hebben deelgenomen, bedanken. Ze hebben de verschillende taken van het experiment met grote zorg uitgevoerd.

Ik denk ook aan mevrouw van Raemdonck, mijn leerkracht Nederlands in het secundair onderwijs, die tijd heeft gevonden om mij raad te geven.

Ten slotte wil ik mijn naasten bedanken. Mijn drie schatteboutjes, Sophie, Sarah en Catherine, zonder wie dit avontuur niet hetzelfde zou zijn geweest; Claire voor haar hulp en haar steun; en laatstgenoemde maar niet minder belangrijk, mijn moeder, Luc en mijn grootouders die mij onophoudelijk en oneindig hebben gesteund.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	1
2. Theoretische achtergrond.....	3
2.1. Communicatie: Definitie en principes.....	3
2.1.1.Samenwerkingsbeginsel, maximen van Grice en economiebeginsel.....	4
2.1.2.Onderlinge kennis.....	5
2.1.3.Beperkingen op communicatie.....	5
2.1.4.Gezichtsbedreigende taalhandelingen.....	6
2.2. Spraakproductie-modellen en lexicale-selectie-proces.....	6
2.2.1.Eentaligen.....	6
2.2.1.1.Spraakproductiemodel: Model van Levelt.....	6
2.2.1.2.Lexicale-selectie-proces in het model van Levelt.....	8
2.2.2.Tweetaligen.....	8
2.2.2.1. <i>Inhibitory Control Models</i>	9
2.2.2.2.De <i>Language-Specific Selection</i> hypothese.....	9
2.2.2.3.Aanpassing van het model van Levelt.....	9
2.2.2.3.1.De <i>conceptualizer</i>	10
2.2.2.3.2.De <i>formulator</i>	10
2.2.2.3.3.De <i>articulator</i>	11
2.2.2.3.4.Samenvatting aanpassing van het model van Levelt.....	12
2.2.2.4.De <i>Language-Specific Threshold</i> hypothese.....	12
2.2.2.5. <i>Bilingual modes</i> van Grosjean.....	13
2.2.3.Meertaligen.....	13
2.2.3.1.Lexicale selectie.....	14
2.2.4.Samenvatting lexicale selectie.....	15
2.3. Compensatiestrategieën.....	15
2.3.1.Historisch overzicht.....	15
2.3.2.Codegeoriënteerde taxonomieën.....	17
2.3.2.1.Tarone.....	17
2.3.2.2.Corder.....	19
2.3.2.3.Váradi.....	19
2.3.2.4.Bialystok.....	20
2.3.2.5.Færch en Kasper.....	22
2.3.2.6.Andere taxonomieën.....	24
2.3.2.7.Samenvatting.....	25

2.3.3. Procesgeoriënteerde taxonomieën.....	26
2.3.3.1. Het Nijmegen project.....	26
2.3.3.2. Poulisse.....	27
2.3.3.3. Samenvatting.....	28
2.3.4. Variabelen die de strategiekeuze beïnvloeden.....	28
2.3.5. Samenvatting.....	30
2.4. Codeswitching in het Engels.....	30
2.4.1. Redenen om te codeswitchen.....	30
2.4.2. Van noodzakelijke leenwoorden tot luxeleenwoorden.....	31
2.4.3. Anglicismen: Ontlening en codeswitching.....	32
2.5. Samenvatting.....	32
2.6. Onderzoeksvragen en hypotheses.....	33
2.6.1. Onderzoeksvraag 1: Compensatiestrategieëngebruik.....	33
2.6.1.1. Taalbeheersingsniveau.....	33
2.6.1.2. Medium, opzet van de taak en context.....	34
2.6.1.3. Onderwerp.....	34
2.6.2. Onderzoeksvraag 2.....	35
2.6.3. Onderzoeksvraag 3.....	35
3. Methodologie.....	36
3.1. Proefpersonen.....	36
3.2. Materiaal.....	40
3.2.1. Taak 1.....	40
3.2.2. Taak 2.....	41
3.2.3. Taak 3.....	42
3.2.4. Retrospectieve data.....	42
3.3. Procedure.....	42
3.4. Gegevens.....	45
3.4.1. Identificatie van de compensatiestrategieën.....	45
3.4.2. Classificatie van de compensatiestrategieën.....	46
3.4.3. Codering.....	49
3.4.3.1. Algemene en linguïstische gegevens.....	49
3.4.3.2. Taak 1.....	49
3.4.3.3. Taak 2.....	50
3.4.3.4. Taak 3.....	51

4. Resultaten	52
4.1. Taak 1	52
4.1.1.Kwantitatieve analyse	52
4.1.1.1.Overzicht van de hele taak	52
4.1.1.2.Groep (i).....	53
4.1.1.3.Groep (ii).....	54
4.1.1.4.Vergelijking tussen beide groepen	56
4.1.2.Kwalitatieve analyse: Bespreking van concrete uitvoeringen.....	58
4.1.2.1.‘Mimespeler’	59
4.1.2.2.‘Uitbeelden’	60
4.1.2.3.‘Kooi’	61
4.1.2.4.‘Hoed’	62
4.1.2.5.‘Munt(stukk)en’	63
4.1.2.6.‘Onzichtbaar’	64
4.1.2.7.Andere lexicale problemen	65
4.1.3.Samenvatting.....	66
4.2. Taak 2	67
4.2.1.Zin 1	68
4.2.2.Zin 2	69
4.2.3.Zin 3	71
4.2.4.Zin 4.....	72
4.2.5.Zin 5	74
4.2.6.Zin 6.....	75
4.2.7.Zin 7	76
4.2.8.Zin 8	78
4.2.9.Zin 9	79
4.2.10.Zin 10	81
4.2.11.Overzicht van de hele taak en conclusie	82
4.3. Taak 3	84
4.3.1.Metakennis over het compensatiestrategieëngebruik.....	84
4.3.2.Mening over de linguïstische infiltratie van het Engels in het Nederlands.....	86

5. Discussie.....	90
5.1. Onderzoeksvraag 1: Compensatiestrategieëngebruik	90
5.1.1.H1: Strategiekeuze naargelang van het taalbeheersingsniveau.....	90
5.1.2.H2: Medium, opzet van de taak en context.....	91
5.1.2.1.Taak 1.....	91
5.1.2.2.Taak 2.....	92
5.1.3.H3: Onderwerp.....	93
5.2. Onderzoeksvraag 2: Codeswitching in het Engels om sociolinguïstische redenen en mening over de linguïstische infiltratie van het Engels in het Nederlands	94
5.3. Onderzoeksvraag 3: Metakennis over het compensatiestrategieëngebruik.....	95
6. Conclusie	97
Bibliografie.....	100
Appendix 1: Onderzoeksformulier.....	106
Appendix 2: Algemene Verordening Gegevensbescherming	112
Appendix 3: Profiel van de proefpersonen	113
Appendix 3: Algemene en linguïstische gegevens over de proefpersonen.....	113
Appendix 4: Taak 1.....	114
Appendix 5: Taak 2.....	120
Appendix 6: Taak 3.....	135

1. Inleiding

In de jaren zeventig ontstond er belangstelling voor de manier waarop vreemdetaallearners communiceren (Corder 1983: 15; Dörnyei en Scott 1997: 174). Er werd spoedig opgemerkt dat één van de beperkingen op communicatie veroorzaakt werd door een gebrek aan lexicale kennis (Bialystok en Fröhlich 1980: 3). Als gevolg daarvan werden er meerdere empirische onderzoeken uitgevoerd om te achterhalen welke strategieën vreemdetaallearners gebruiken om hun lexicale problemen op te lossen (Dörnyei en Scott 1997: 174). Elke onderzoeker heeft zijn eigen taxonomie en terminologie ontwikkeld, maar de idiosyncrasieën van de uiteenlopende classificaties sluiten echter overeenkomsten niet uit (Dörnyei en Scott 1997: 188-192).

Compensatiestrategieën hebben al veel pennen in beweging gebracht: de talrijke rangschikkingen zijn al vrij veel becommentarieerd en vergeleken (Færch en Kasper 1983; Poulisse 1989; Dörnyei en Scott 1997). Er werd ook al onderzoek verricht naar het verband tussen het type alternatief dat toegepast wordt en meerdere variabelen zoals het niveau van beheersing van de vreemde taal, bijvoorbeeld (Bialystok en Fröhlich 1980; Paribakht 1985; Poulisse 1989).

Deze rijke theoretische achtergrond heeft als basis gefungeerd voor het schrijven van deze masterscriptie. Concreet werd het compensatiestrategieëngebruik van Franstalige leiders van het Nederlands onderzocht. Deze problematiek werd vanuit meerdere invalhoeken bestudeerd: er werd nagegaan in hoeverre het taalbeheersingsniveau, het medium (schriftelijk of mondeling), het soort taak en de context de strategiekeuze beïnvloeden. De resultaten werden met die van eerdere onderzoeken vergeleken. Ter aanvulling hiervan wilde ik nauwkeuriger bepalen in hoeverre het onderwerp een impact heeft op de strategiekeuze. Er werd bepaalde aandacht gewijd aan thematische velden die door het Engels doorgedrongen worden, dat wil zeggen thematische velden waarvan de woordenschat rijk aan Engelse woorden is omdat een ontleningsproces heeft plaatsgevonden (Zenner 2017: 240; 243-244). De bedoeling was om na te gaan in welke mate de instroom van Engelse woorden in het Nederlands de producties van de leiders en hun compensatiestrategieëngebruik zou beïnvloeden. Er werd verwacht dat codeswitching in het Engels als strategie bij uitstek zou fungeren.

Daarnaast werd er ook aandacht besteed aan de sociolinguïstische functie die codewisseling in het Engels kan vervullen. Omdat deze taal over een vrij groot prestige beschikt (Zenner 2017: 231-233), gebeurt er dat Nederlandstaligen Engelse woorden in

hun uitingen of teksten invoegen om modieus te klinken (Bree 2014: 37; Zenner 2017: 240). Er werd onderzocht of leerders codeswitching in het Engels ook om deze reden hanteren.

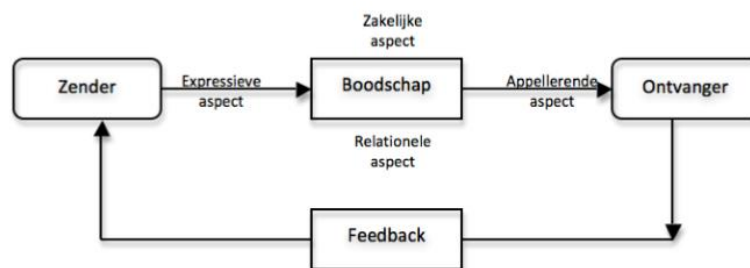
Het onderhavige werkstuk wordt onderverdeeld als volgt: hoofdstuk 2 geeft een overzicht van een aantal theoretische begrippen. In hoofdstuk 3 komt de methodologie aan bod. In dat onderdeel worden er meerdere praktische vragen besproken, er wordt onder andere toegelicht hoe een taxonomie gekozen en aangepast werd om de compensatiestrategieën van mijn experiment te classificeren. De resultaten van het onderzoek worden in hoofdstuk 4 voorgesteld. Hoofdstuk 5 brengt de resultaten in verband met de onderzoeksvragen en de hypothesen. Ten slotte vat hoofdstuk 6 het hele werk samen en het bevat mogelijke pisten voor verder onderzoek.

2. Theoretische achtergrond

Dit hoofdstuk heeft als doel inzicht te geven in een aantal theoretische begrippen. Communicatie komt eerst aan bod, er zal gepresenteerd worden welke componenten en welke principes noodzakelijk zijn om te kunnen communiceren (2.1). Daarna wordt er ingezoomd op één van de componenten van communicatie, namelijk de spreker. Er zal verklaard worden hoe een- en tweetaligen een uiting kunnen produceren ('spraakproductieproces') en hoe het zogenaamde lexicale-selectie-proces verloopt. Verschillende modellen die hebben geprobeerd om in kaart te brengen hoe tweetaligen woorden kiezen, zullen de revue laten passeren (2.2). Typerend voor het spraakproductieproces bij vreemdetaligeleerders is dat er problemen zich tijdens lexicale selectie kunnen voordoen. In dergelijke gevallen kunnen sprekers compensatiestrategieën gebruiken om tegen hun gebrekkige kennis op te wegen. Verschillende classificaties van strategieën worden in paragraaf 2.3 besproken. Vervolgens wordt er gefocust op codeswitching in het Engels die andere functies dan die van compensatiestrategie kan vervullen. De verschillende redenen om Engelse woorden in het Nederlands in te voegen, zullen in paragraaf 2.4 gepresenteerd worden. De bedoeling is om later na te gaan in hoeverre de aanwezigheid van Engelse termen in het Nederlands de producties en het compensatiestrategieëngebruik van leerders beïnvloedt. Het theoretische hoofdstuk beëindigt met een samenvatting (2.5) die gevolgd wordt door de onderzoeksvragen en de hypothesen (2.6).

2.1. Communicatie: Definitie en principes

Over het algemeen kan communicatie gedefinieerd worden als 'the transfer of messages from [an] addressor ([a] speaker or writer) to [an] addressee ([a] listener or reader). [...] [I]t is assumed that the addressor encodes the message into a signal (either verbal or non-verbal) which is to be decoded by the addressee at the other end of the communicative channel' (Poulisse 1989: 53). Met andere woorden, er is een zender die een boodschap formuleert en een ontvanger die de boodschap decodeert. Dit proces kan weergegeven worden als:

Figuur 1.1: Communicatiemodel door Schulz von Thun (2003), in Marks, Frederique M.C., *Aannemelijk ongelooft: Een onderzoek naar een nuance binnen het begrip accommoderen. De invloed van teksttype op het accommoderen en geloven van semantische presupposities*. Ongepubliceerde masterscriptie. Tilburg University, 2014.

Communicatie wordt bestuurd door een aantal principes waarmee gesprekspartners normaal gezien rekening houden (Poullisse 1989: 64). Deze principes worden hieronder besproken omdat ze gebruikt werden om de data van het onderzoek te analyseren.

2.1.1. Samenwerkingsbeginsel, maximen van Grice en economiebeginsel

Volgens Grice wordt communicatie door het samenwerkingsbeginsel bestuurd. Dit principe luidt als: ‘Make your conversational contribution such as required, at the stage at which it occurs, by the accepted purpose or direction of the talk exchange in which you are engaged.’ (Grice 1975: 45, geciteerd in Færch en Kasper 1983: 228) Nemen gesprekspartners dit beginsel in acht, dan is er in principe sprake van gelukke communicatie (Poullisse 1989: 64). Naast dit beginsel bestaan er ook vier maximen waarmee er rekening gehouden moet worden om een boodschap efficiënt over te brengen. De maxime van kwantiteit houdt in dat sprekers de aangepaste hoeveelheid informatie moeten geven, de maxime van kwaliteit stelt vast dat sprekers de waarheid moeten zeggen, de maxime van relevantie zorgt ervoor dat sprekers alleen relevante informatie medelen, en de maxime van wijze heeft betrekking op de boodschap die helder moet zijn (Poullisse 1989: 64).

Het economiebeginsel speelt ook een belangrijke rol in communicatieprocessen. Sprekers proberen om zo nauwkeurig mogelijk te zijn maar ze proberen ook om zo weinig mogelijk inspanning te leveren als ze zich uitdrukken (Poullisse 1989: 65).

Deze principes gelden ook wanneer twee-of meertaligen zich in een vreemde taal uitdrukken. Leerders hebben echter een beperkte tussentaal¹ en het gebeurt dus dat ze

¹ In deze context verwijst het begrip ‘tussentaal’ naar ‘het taalsysteem dat de leerder opgebouwd heeft aan de hand van de input die hij gekregen heeft’ (Hilgsmann 1997: 23). Het heeft niets te maken met de omgangstaal die in Vlaanderen gesproken wordt en die ook tussentaal benoemd wordt (Hilgsmann 1997: 23).

lexicale problemen ondervinden. Daardoor is het niet altijd mogelijk voor hen om hun boodschap op de beknoptste, helderste of precieze manier te formuleren. Ze moeten dan een oplossing vinden, maar er wordt verwacht dat ze het samenwerkingsbeginsel en de vier maximen op hun compensatiestrategie toepassen (Poullisse 1989: 69).

2.1.2. Onderlinge kennis

Onderlinge kennis kan betrekking hebben op de wereld (*encyclopedic knowledge*), de context waarin het gesprek plaatsvindt (*situation knowledge*) en het gesprek zelf (*discourse model*) (De Bot 1992: 3-4). Een coöperatieve spreker houdt rekening met de algemene kennis waarover zijn gesprekspartner beschikt of niet (Poullisse 1989: 67). Dat suggereert dat onderlinge kennis een belangrijke rol speelt in de toepassing van het samenwerkingsbeginsel en de vier maximen van Grice. De gesprekspartners weten welke gegevens ze moeten medelen en welke overbodig zijn.

Onderlinge kennis kan onder andere uit fysieke medeaanwezigheid voortkomen (Poullisse 1989: 66).² Zoals de naam het aangeeft, kunnen gesprekspartners over dezelfde kennis beschikken omdat ze de getuigen van een gebeurtenis zijn geweest (Poullisse 1989: 66). Daarnaast is er sprake van onderlinge linguïstische kennis als gesprekspartners dezelfde talen kennen. Dit soort kennis kan codeswitching bevorderen (Poullisse 1989: 144-146) die omschreven wordt als ‘een proces waarbij taalgebruikers binnen een conversatie switchen tussen twee of meer taalsystemen’ (Zenner 2017: 237).

2.1.3. Beperkingen op communicatie

Twee factoren kunnen communicatie hinderen: een gebrek aan linguïstische kennis en een gebrek aan tijd.

In het eerste geval beschikt een vreemdetalere over te weinig linguïstische middelen om zijn communicatieve doel te bereiken (Poullisse 1989: 68). De mogelijke strategieën om dit soort probleem op te lossen, zullen in paragraaf 2.3 besproken worden. Als een spreker (te) weinig tijd heeft om zich uit te drukken, kan communicatie mislukken omdat alle belangrijke gegevens niet medegedeeld kunnen worden (Poullisse 1989: 68).

² Naast onderlinge kennis die uit de fysieke medeaanwezigheid voortvloeit, bestaan er ook andere bronnen van onderlinge kennis maar ze worden hier niet besproken omdat ze buiten het bestek van deze masterscriptie vallen. Voor een discussie over de andere vormen van onderlinge kennis zie Poullisse 1989: 66.

2.1.4. Gezichtsbedreigende taalhandelingen

In het geval waar een moedertaalspreker en een leerder samen praten, kan het gebeuren dat het samenwerkingsbeginsel niet toegepast wordt. Normaal gezien zou de moedertaalspreker de leerder helpen in geval van gebrek aan lexicale kennis, maar dit zou als een gezichtsbedreigende taalhandeling geïnterpreteerd kunnen worden. Dat zou impliceren dat de moedertaalspreker de leerder als inferieur beschouwt op taalkundig gebied, wat coöperatieve gesprekspartners proberen te vermijden (Færch en Kasper 1983: 229). Als gevolg daarvan kan de moedertaalspreker beslissen om de leerder niet te helpen.

2.2.Spraakproductie-modellen en lexicale-selectie-proces

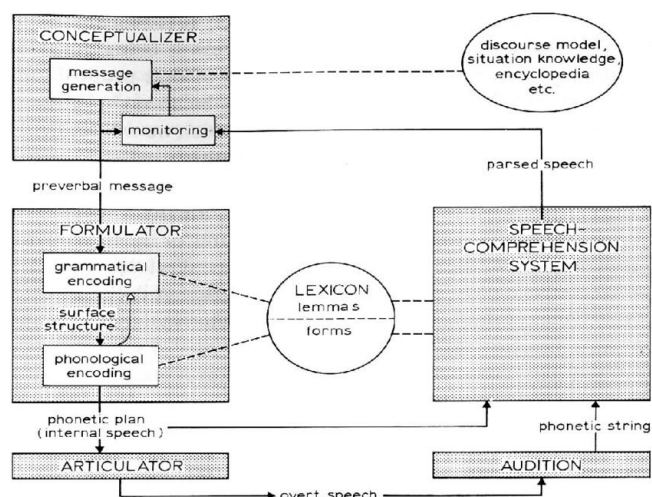
Er werd reeds aangegeven dat communicatie de aanwezigheid van een zender vereist. In wat volgt, zoomen we in op deze component. De bedoeling is om toe te lichten hoe een spreker woorden kan kiezen ('lexicale-selectie-proces') om een taaluiting te produceren ('spraakproductie-proces'). Er zal eerst gefocust worden op het spraakproductie-proces bij eentaligen (2.2.1) omdat sommige aspecten hiervan ook later gebruikt werden om een spraakproductie-model voor tweetaligen uit te werken. Spraakproductie en lexicale selectie bij tweetalige sprekers zullen dan aan bod komen (2.2.2). Vervolgens zullen we aandacht wijden aan een bepaald aspect van lexicale selectie bij meertaligen³ (2.2.3). De bedoeling is om te verantwoorden hoe codeswitching kan plaatsvinden.

2.2.1. Eentaligen

2.2.1.1.Spraakproductiemodel: Model van Levelt

Levelt heeft een model ontwikkeld om de verschillende processen van spraakproductie bij eentaligen in kaart te brengen. Figuur 1.2 geeft een overzicht van dit model.

³ Met 'meertaligen' wordt verwezen naar taalgebruikers die meer dan twee talen spreken.

Figuur 1.2: Spraakproductie-model van Levelt (Levelt 1989: 9, in Poulisse 1993: 54).

Als een uiting geproduceerd wordt, vinden er volgens Levelt vier stappen plaats, namelijk: *message generation*, *grammatical encoding*, *phonological encoding* en *articulation* (Poulisse 1993: 55). Deze worden gerealiseerd aan de hand van drie verschillende verwerkingscomponenten, namelijk de *conceptualizer*, de *formulator* en de *articulator* (Levelt 1992: 5; Poulisse 1993: 55). Het proces van spraakproductie begint in de *conceptualizer* waar een communicatief doel ontstaat. De spreker kiest de informatie die hij zal meedelen, dat is *message generation* (Poulisse 1993: 55). Het resultaat daarvan is de *preverbal message* die als input voor de *formulator* fungeert. In de *formulator* vindt het lexicale-selectie-proces plaats, dat wil zeggen dat de spreker op zoek gaat naar de woorden die hij nodig heeft om zijn boodschap over te brengen (Levelt 1992: 5). Lexicale selectie bestaat uit twee opeenvolgende stappen: respectievelijk *grammatical encoding* en *phonological encoding* die aan de hand van het mentale lexicon gerealiseerd worden. De spreker kiest eerst de begrippen, die lemma's genoemd worden, die het best met zijn boodschap overeenkomen, hetgeen impliceert dat de lemma's een semantische inhoud hebben. Daarnaast worden ze ook met syntactische kenmerken verbonden, daarom is er sprake van *grammatical encoding* (Poulisse 1989: 55). Als de spreker de lemma's heeft gekozen, moet hij deze aan morfologische en fonologische informatie koppelen zodat ze de goede vorm in de uiting zullen innemen. Dit is *phonological encoding* (Poulisse 1989: 55). Anders gezegd, het mentale lexicon is "the store of information about the words in one's language" (Levelt 1989: 6, geciteerd in Poulisse 1993: 55), het bestaat uit twee delen: de lemma's aan de ene kant en de vormen die ze kunnen innemen aan de andere kant. De spreker kiest eerst de lemma's die hij dan aanpast. Het resultaat van deze twee processen is

het zogenaamde articulatorische plan dat als input voor de *articulator* fungeert (Poulisse 1993: 55-56). Het uitvoeren van dit plan komt overeen met spraak (Poulisse 1993: 56).

De rest van het schema (het *speech comprehension system*) werd geïntegreerd om te laten zien dat de geproduceerde uiting niet alleen door de ontvanger waargenomen wordt, maar ook door de spreker zelf. Deze kan zijn productie beoordelen aan de hand van een *monitoring* toestel dat in de *conceptualizer* zit. Als de spreker oordeelt dat zijn uiting niet met zijn aanvankelijke communicatieve doel overeenkomt, kan hij een nieuw plan bedenken om zijn gedachten op een betere manier uit te drukken (Poulisse 1993: 56).

2.2.1.2. Lexicale-selectie-proces in het model van Levelt

Als hierboven gesuggereerd, bestaat *lexicale selectie* in de keuze door de spreker van het lemma dat een bepaald communicatief doel het best kan realiseren. Belangrijk is dat het beste lemma niet rechtstreeks als hét antwoord verschijnt. Als een spreker het bijvoorbeeld over een ‘hond’ wil hebben, worden er eigenlijk meerdere verwante begrippen geactiveerd in zijn mentale lexicon, zoals ‘kat’ en ‘dier’ (Levelt 1993: 243). Dit verschijnsel staat bekend als *spreading activation* (De Bot 1992: 11; Colomé 2001: 721). Het mentale lexicon kan dus beschouwd worden als een netwerk van verwante lemma’s die tegelijkertijd geactiveerd worden als men op zoek naar een begrip gaat. Het lemma dat de hoogste graad van activatie krijgt, en dat dus het dichtst bij het communicatieve doel aansluit, wordt geselecteerd.

2.2.2. Tweetaligen

We hebben gezien hoe het lexicale-selectie-proces bij eentaligen verloopt. In wat volgt, concentreren we op dit proces bij tweetaligen. Een centrale vraag waarmee er rekening gehouden moest worden, betrof de manier waarop de lemma’s van de verschillende talen opgeslagen worden in het mentale lexicon (Costa e.a. 2000: 412). Er moest achterhaald worden of tweetaligen over één systeem per taal beschikken, of dan de lemma’s van de verschillende talen in hetzelfde opslagsysteem verzameld worden. Daarnaast moest er ook toegelicht worden hoe tweetaligen erin slagen het juiste lemma in de gewenste taal te kiezen (Costa e.a. 2000: 412). De modellen en hypotheses die hieronder besproken worden, spelen op deze vragen in.

2.2.2.1. Inhibitory Control Models

Dergelijke modellen houden in dat elk lemma met een T1- (moedertaal) of T2- (vreemde taal) etiket verbonden wordt (Caramazza e.a. 2006: 1077). De lemma's van de taal die in het gesprek niet gebruikt wordt, worden gewoon onderdrukt (Costa e.a. 2006: 1057).

Caramazza e.a. (2006: 1078) hebben verschillende experimenten uitgevoerd om deze hypothese uit te proberen en ze zijn tot de conclusie gekomen dat het lexicale-selectie-proces geen onderdrukking van de andere taal met zich meebrengt. Het feit dat deze hypothese ontkracht werd, is van belang omdat het in tegenspraak is met een kernverschijnsel van mijn experiment, namelijk codeswitching.

2.2.2.2. De Language-Specific Selection hypothese

Volgens deze hypothese worden de lemma's uit de twee talen geactiveerd maar sprekers houden alleen rekening met die van de taal waarin het gesprek uitgevoerd wordt (Costa e.a. 2000: 413). Dat zou willen zeggen dat het lexicale-selectie-proces bij tweetaligen eigenlijk hetzelfde is als bij eentaligen aangezien de lemma's uit één enkele taal in aanmerking genomen worden (Costa e.a. 2000: 13; Costa e.a. 2006: 1058).

De resultaten van het onderzoek dat Costa e.a. (2000) hebben uitgevoerd om hun theorie te testen, hebben bevestigd dat lexicale selectie wel *language-specific* zou kunnen zijn (Costa e.a. 2000: 414, 420). Er bestaat toch een geval dat de hypothese ter discussie stelt, namelijk als tweetalige sprekers codeswitchen (Costa e.a. 2000: 431). Is lexicale selectie *language-specific*, dan hoe zouden tweetaligen woorden uit twee talen in dezelfde uiting kunnen invoegen? Costa e.a. (2000: 431) suggereren dat er in geval van frequente codeswitching wel rekening gehouden zou kunnen worden met de lemma's uit beide talen.

Deze hypothese werd besproken om te laten zien dat lexicale selectie niet dezelfde is bij een- en tweetaligen. Bovendien is het moeilijk verenigbaar met codeswitches, wat problematisch is in het kader van deze masterscriptie. Daarom worden er andere modellen en theorieën hieronder voorgesteld om te verklaren hoe het lexicale-selectie-proces codeswitching mogelijk maakt.

2.2.2.3. Aanpassing van het model van Levelt

Typerend voor De Bot is dat hij het model van Levelt aan de spraakproductie van tweetaligen heeft aangepast. Hij was van mening dat er genoeg overeenkomsten tussen het spraakproductie-proces van eentaligen en dat van tweetaligen bestaan om een uniek model te ontwerpen (De Bot 1992: 2). Bovendien heeft hij ook beweerd dat het model van Levelt

een goed uitgangspunt vormde omdat het op veel empirische data in psycholinguïstiek gebaseerd werd (De Bot 1992: 2).

Praktisch gezien heeft De Bot (1992: 7) de *conceptualizer*, de *formulator* en de *articulator* apart behandeld en hij heeft zich telkens gevraagd hoe ze aangepast moesten worden om het spraakproductie-proces van tweetaligen in kaart te kunnen brengen. Hieronder staat er een discussie over de elementen die in elke component van het aanvankelijke model veranderd werden, met bijzondere aandacht voor de *formulator* waar het lexicale-selectie-proces plaatsvindt.⁴

2.2.2.3.1. De *conceptualizer*

De Bot is ervan uitgegaan dat tweetaligen over één systeem beschikken om hun communicatieve doel te ontwikkelen. Met andere woorden, hetzelfde systeem levert de *preverbal message* op, ongeacht de taal (De Bot 1992: 7). Wat de taalkeuze betreft, heeft De Bot gesuggereerd dat het in de *conceptualizer* zou kunnen plaatsvinden.

2.2.2.3.2. De *formulator*

Zoals eerder aangegeven, gebeurt lexicale selectie in deze component. Aangezien er geen definitief antwoord bestaat op de vraag wanneer de taalkeuze plaatsvindt, kan men zich afvragen of de twee talen op het moment van lexicale selectie tegelijkertijd geactiveerd worden en dan elkaar beïnvloeden.

De Bot heeft voor de *Susbet Hypothesis* gekozen die inhoudt dat de lemma's uit de verschillende talen die een spreker kent in hetzelfde opslagsysteem bewaard worden. Bovendien vormen de lemma's netwerken, ze worden met elkaar verbonden als ze tot dezelfde taal behoren en als ze een semantische inhoud gemeen hebben, hetgeen impliceert dat lemma's uit verschillende talen tegelijkertijd geactiveerd kunnen worden (De Bot 1992: 11).

De vraag is dan hoe tweetaligen erin slagen het juiste woord uit de juiste taal te kiezen. De Bot heeft daarvoor een beroep gedaan op de zogenaamde passieve modellen en de hypothese van activeringsniveau (De Bot 1992: 14; Poulisse en Bongaerts 1994: 40-41). In passieve modellen gaat men ervan uit dat een lemma zich spontaan als kandidaat voorstelt als zijn semantische kenmerken met het communicatieve doel voldoende

⁴ Voor een bredere discussie over de verschijnselen die in de *conceptualizer* en de *articulator* plaatsvinden, zie Bot, Kees de, 'A Bilingual Production Model : Levelt's "Speaking" Model Adapted', in: *Applied Linguistics* 13, nr. 1 (1992), pp. 1-24.

overeenkomen (De Bot 1992: 12-13). Passieve modellen maken het dus mogelijk om de beste optie op het inhoudelijke niveau te kiezen, maar ze verklaren niet hoe tweetaligen het lemma uit de correcte taal kiezen. De hypothese van activeringsniveau treedt dan op. Talen kunnen min of meer geactiveerd worden, er bestaan drie niveaus: de ‘*selected language*’ (gekozen taal) verwijst naar de taal waarin het gesprek uitgevoerd wordt (De Bot 1992: 13, mijn nadruk). Dat betekent dat lemma’s uit deze taal gekozen worden om een fonologisch plan te ontwikkelen en dit uit te voeren. Wat de ‘*active language*’ (geactiveerde taal) betreft, het ondergaat dezelfde processen als de gekozen taal, het enige verschil is dat het fonologische plan niet uitgevoerd wordt (De Bot 1992: 13, mijn nadruk). Belangrijk is dat de lemma’s van de geactiveerde taal ook als kandidaten in lexicale selectie fungeren, wat codeswitches kan verklaren. Volledigheidshalve is er ook sprake van een ‘*dormant language*’, deze term verwijst naar een taal die in het lange termijn geheugen bewaard wordt, maar deze taal speelt geen rol in het lexicale-selectie-proces (De Bot 1992: 13, mijn nadruk).

Het voordeel van de hypothese van activeringsniveau is dat deze twee problemen oplost. Enerzijds licht deze hypothese toe hoe tweetaligen het lemma uit de juiste taal kiezen (door een taal de status van gekozen taal toe te schrijven) en anderzijds stelt het ook hoe codeswitches mogelijk zijn. Aangezien er twee plannen (voor de gekozen én de geactiveerde taal) tegelijkertijd ontwikkeld worden, kan het gebeuren dat een spreker een woord uit de geactiveerde taal kiest.

Poullisse en Bongaerts (1994) hebben echter vastgesteld dat de gelijktijdige ontwikkeling van twee plannen niet verenigbaar was met de voorstelling van De Bot die inhield dat de taalkeuze in de *conceptualizer* zou kunnen plaatsvinden. Later kom ik hierop terug (zie 2.2.2.4).

2.2.2.3.3. De *articulator*

Volgens Levelt heeft elke eentalige spreker een systeem in zijn hoofd waar de lettergrepen van zijn taal verzameld worden. Deze worden met elkaar gecombineerd om het fonologische plan uit te voeren (De Bot 1992: 15). In het door De Bot aangepaste model worden de klanken, prosodische kenmerken en lettergrepen van beide talen in hetzelfde systeem verzameld (Poullisse en Bongaerts 1994: 40).

2.2.2.3.4. Samenvatting aanpassing van het model van Levelt

De manier waarop De Bot het spraakproductie-model voor eentaligen aangepast heeft, is relevant voor het onderhavige werkstuk omdat de nieuwe versie van het model de activatie van lemma's uit meerdere talen toelaat, en de hypothese van activeringsniveau verklaart hoe codeswitching mogelijk is. Poullisse en Bongaerts (1994) hebben niettemin opgemerkt dat het idee dat de taalkeuze in de *conceptualizer* plaatsvindt zoals De Bot het had gesuggereerd niet samenhangt met het feit dat twee plannen tegelijkertijd ontwikkeld worden. Hun betoog wordt in de volgende paragraaf voorgesteld.

2.2.2.4. De Language-Specific Threshold hypothese

Deze hypothese houdt in dat de taalkeuze in de *conceptualizer* plaatsvindt: 'information concerning language choice is added to the preverbal message in the form of a language component' (Poullisse en Bongaerts 1994: 41). Niettemin worden zowel de lemma's uit de T1 als uit de T2 geactiveerd omdat *spreading activation* ervoor zorgt dat semantisch verwante lemma's ongeacht de taal geactiveerd worden. Dat wil zeggen dat een spreker over opties uit beide talen beschikt om naar hetzelfde begrip te verwijzen. De keuze tussen de verschillende kandidaten hangt van de wil van de spreker af om zich in de ene of de andere taal uit te drukken (Caramazza 2006: 1088). Met andere woorden, semantisch verwante lemma's worden door *spreading activation* geactiveerd, maar het lemma dat tot de gekozen taal behoort, wordt meer geactiveerd en daardoor gekozen (Caramazza 2006: 1088).

Zoals reeds aangegeven, hadden Poullisse en Bongaerts bezwaar gemaakt tegen het door De Bot aangepaste model. Ze vroegen zich af of hoe twee plannen ontwikkeld kunnen worden als de taalkeuze in de *conceptualizer* plaatsvindt zoals De Bot het had gesuggereerd. Volgens hen zou de *Language-Specific Threshold* hypothese deze inconsistentie verwijderen. Het feit dat de taalkeuze in de *conceptualizer* plaatsvindt, is in dit geval geen probleem omdat *spreading activation* ervoor zorgt dat semantisch verwante lemma's uit verschillende talen geactiveerd worden, wat codeswitching kan verklaren. Dankzij *spreading activation* zou de spreker tevens geen twee plannen hoeven te ontwikkelen, hetgeen de cognitieve inspanning zou verminderen. Om deze redenen zijn Poullisse en Bongaerts (1994: 40-42) van mening dat de *Language-Specific Threshold* hypothese aannemelijker is.

Deze theorie is niet alleen belangrijk omdat het verklaart hoe codeswitching kan gebeuren, maar ook omdat het psychologisch gezien plausibel lijkt te zijn. De codeswitches die in mijn experiment gebruikt werden, kunnen op basis van deze hypothese verantwoord worden. Ter aanvulling hiervan bespreek ik hieronder een laatst model.

2.2.2.5. *Bilingual modes* van Grosjean

Volgens Grosjean bestaat er een continuüm tussen taal A (de moedertaal, T1) en taal B (de vreemde taal, T2). Hij beweert dat tweetaligen hun producties langs dat continuüm laten variëren naargelang van de context en hun gesprekspartner. Als een gesprek tussen een tweetalige en een eentalige plaatsvindt, activeert de tweetalige zijn *monolingual mode*.⁵ Als tweetaligen dezelfde talen kunnen spreken, activeren ze soms hun *bilingual mode*. In dit geval kiezen ze een *base language* (dit is de taal waarin het gesprek grotendeels uitgevoerd wordt) en de andere taal wordt geactiveerd. Op deze manier kunnen de gesprekspartners woorden aan de geactiveerde taal ontlenen of ronduit de *base language* in het loop van het gesprek veranderen (Fernandes en Brito 2007: 201-202). Eén reden om de *bilingual mode* te activeren, bestaat erin tegen een gebrek aan lexicale kennis op te wegen. Dit geldt vooral voor sprekers die een vreemde taal weinig beheersen (Kecskes 2006: 266). Dit verschijnsel is eigenlijk een compensatiestrategie en het zal later grondiger besproken worden (zie 2.3).

2.2.3. Meertaligen

De Bot (1994: 6) wenste dat zijn aanpassing van het model van Levelt ook voor de spraakproductie van meertaligen kon fungeren. Deskundigen op het gebied van meertaligheid beweren niettemin dat het niet wenselijk is omwille van de kwantitatieve én kwalitatieve verschillen die tussen twee- en meertaligen bestaan.⁶ De kwantitatieve verschillen liggen voor de hand: een meertalige spreker beschikt over meer lemma's dan een tweetalige, wat de organisatie van het mentale lexicon ter discussie zou kunnen stellen. Wat de kwalitatieve verschillen betreft, ze hebben te maken met het verwervingsproces zelf. Als een spreker een derde, vierde of zoveelste taal leert, doet hij een beroep op

⁵ Met *monolingual mode* wordt bedoeld dat de tweetalige alleen één taal gebruikt om zich uit te drukken, maar dat wil niet zeggen de andere volledig gedeactiveerd wordt. Ze wordt slechts minder geactiveerd. Deze opvatting is dus in overeenstemming met De Bot (1992) en Poulisse en Bongaerts (1994) die beweren dat meerdere talen tegelijkertijd geactiveerd kunnen worden.

⁶ Zie Williams en Hammarberg (1998); Groseva (2000); Herdina en Jessner (2002).

leerstrategieën waarover hij niet beschikte toen hij zijn eerste vreemde taal leerde (precies omdat hij deze leerstrategieën op dat moment ontwikkelde) (Fernandes en Brito 2007: 202).

2.2.3.1. Lexicale selectie

Deze paragraaf gaat nader in op een bepaald aspect van lexicale selectie bij meertaligen. Williams en Hammarberg (1998) hebben gesuggereerd dat vreemdetal sprekers woorden uit verschillende talen kiezen en gebruiken om verschillende doelen te bereiken. Een taal waaraan er lexicaal materiaal ontleend wordt in geval van gebrek aan lexicale kennis is een *supplier language*, terwijl een *instrumental language* gebruikt wordt om metalinguïstische commentaren te formuleren (Williams en Hammarberg 1998: 295, 304).

Williams en Hammarberg hebben vier factoren geïdentificeerd om te bepalen welke functie toegekend wordt aan de talen die een spreker gebruikt. De eerste variabele is het taalbeheersingsniveau; de tweede is de typologische afstand tussen de talen, transfer zou immers vergemakkelijkt worden als twee talen op elkaar lijken (Williams en Hammarberg 1998: 323); de derde is de frequentie waarmee elke taal gebruikt wordt; en de vierde heeft te maken met de status van de taal, dat wil zeggen of de al verworven taal de moeder- of een vreemde taal is ('T2-status') (Williams en Hammarberg 1998: 322). Deze factoren interageren met elkaar maar het lijkt erop dat T2-status hét criterium is om de rol van *supplier language* te worden toegeschreven. Een mogelijke verklaring hiervoor zou zijn dat leerders te vertrouwd zijn met de woorden uit hun moedertaal, deze zouden niet vreemd genoeg klinken in hun oren om in een vreemde taal te kunnen worden ingelast. Woorden uit een vreemde taal zouden daarentegen betere kandidaten zijn precies omdat ze vreemder zouden klinken in de oren van de leerders. Kortom, leerders zouden de indruk hebben dat woorden uit meerdere vreemde talen samenvoegen een betere optie is dan woorden uit hun moedertaal in de doeltaal invoegen (Williams en Hammarberg 1998: 323). Williams en Hammarberg (1998: 323) merken echter op dat het criterium T2-status alleen niet voldoende is om een T2 als *supplier language* te gebruiken omdat deze functie een redelijk goede beheersing van de taal vereist. Het kan dus gebeuren dat de moedertaal (T1) als *supplier language* gekozen wordt (Fuller 1999: 541).

Dit aspect van lexicale selectie bij meertaligen is relevant in het kader van deze masterscriptie omdat de proefpersonen die aan mijn experiment deelgenomen hebben meer dan twee talen kenden. Het was dus waarschijnlijk dat een T2 als *supplier language* zou fungeren. Er werd verwacht dat het Engels het noodzakelijke lexicale materiaal zou leveren in geval van gebrek aan lexicale kennis als de onderwerpen het gebruik van deze taal

zouden bevorderen (dit is als de woordenschat van bepaalde thematische velden door anglicismen gekleurd wordt).

2.2.4. Samenvatting lexicale selectie

Het eerste onderdeel van de theoretische achtergrond heeft eerst een beknopt overzicht gegeven van de principes die communicatie besturen. Daarna werd er gefocust op één van de componenten van communicatie, namelijk de zender. De bedoeling was om in kaart te brengen hoe het lexicale-selectie-proces codeswitching mogelijk maakt bij twee- en meertaligen. Er werd ook op het volgende theoretische onderdeel vooruitgelopen, te weten de compensatiestrategieën. Er werd immers gesteld dat woorden uit meerdere talen in dezelfde uiting kunnen voorkomen om een lexicaal probleem op te lossen, en dat de taal waaraan er lexicaal materiaal ontleend wordt niet willekeurig gekozen wordt. In wat volgt, spitsen we onze aandacht toe op de strategieën die gebruikt worden als een probleem zich tijdens lexicale selectie voordoet. Met andere woorden, de alternatieven waarop vreemdetaalsprekers een beroep kunnen doen als ze een lexicaal probleem ondervinden, komen zo meteen aan bod.

2.3. Compensatiestrategieën

Als vreemdetaalsprekers een woord niet kennen of vergeten zijn, hebben ze twee opties: ofwel veranderen ze hun aanvankelijke communicatieve doel, ofwel vinden ze een oplossing om hun boodschap over te brengen (Poulisse 1989: 1). Met deze masterscriptie streefde ik ernaar na te gaan hoe leerders hun lexicale problemen *oplossen* en niet alleen *vermijden* door hun communicatieve doel te veranderen. Daarom wordt er hieronder meer aandacht besteed aan de voorstelling van de strategieën waar het communicatieve doel onveranderd blijft.

Eerst wordt er een kort historisch overzicht gegeven van de ontwikkeling van het onderzoeksdomein (2.3.1), dan zullen we ons concentreren op verschillende taxonomieën van strategieën (2.3.2 en 2.3.3) en ten slotte wordt er verslag gedaan van de factoren die de strategiekeuze beïnvloeden (2.3.4).

2.3.1. Historisch overzicht

In 1972 verzong Selinker de term *communication strategy* om te onderstrepen dat vreemdetaalleerders moeten leren hoe ze efficiënt konden communiceren. Op dat moment was er nog geen sprake van strategieën om tegen lexicale problemen op te wegen

(Dörnyei en Scott 1997: 175). Enkele jaren later (1976 en 1977) heeft Tarone een eerste taxonomie van strategieën ontwikkeld (Dörnyei en Scott 1997: 175). In de jaren tachtig hebben meerdere onderzoekers (waaronder Bialystok, Færch en Kasper en Paribakht) haar voetsporen getreden en hun eigen definities en taxonomieën ontworpen op basis van de *formele kenmerken* van uitingen die uit het gebruik van strategieën voortvloeiden (Dörnyei en Scott 1997: 176; Rababah 2002: 18). Aan het einde van de jaren tachtig ontstond het Nijmegen project. Poullisse, Kellerman en Bongaerts (de drie voornaamste onderzoekers die het grootschalige empirische project hebben uitgevoerd) streefden ernaar communicatiestrategieën als *mentale processen* te classificeren (Rabah 2002: 18). Op basis van hun bevindingen hebben ze hun eigen taxonomie ontwikkeld, en deze stelde sommige aspecten van eerdere classificaties ter discussie (Dörnyei en Scott 1997: 176; Rababah 2002: 18). Er werden meerdere andere empirische onderzoeken uitgevoerd en andere kwesties zijn naar voren gekomen, bijvoorbeeld: ‘Welke strategieën dragen het best tot geslaagde communicatie bij?’ (Bialystok en Frohlich 1980; Poullisse 1989; Littlemore 2003), of nog: ‘Zouden communicatiestrategieën onderwezen moeten worden?’ (Rabah 2002; Zhang 2007)

Dit beknopte historische overzicht laat zien dat communicatiestrategieën op meer dan één manier omschreven werden en dat er meerdere taxonomieën bestaan. Opvallend is dat onderzoekers vaak naar hetzelfde verschijnsel verwijzen maar verschillende namen gebruiken. Daarom is het belangrijk om op de terminologie te letten en er moet een onderscheid gemaakt worden tussen ‘the observable phenomenon’ (de uiting die het resultaat is van de toepassing van een strategie), ‘the conceptual framework used to think about that phenomenon’ (de taxonomie die gehanteerd wordt om de strategie te classificeren) en ‘the terminology used to talk about the framework’ (de terminologie die typerend is voor de gebruikte taxonomie) (Tarone 1980: 417-418).

Het is niet de bedoeling om alle bestaande classificaties in detail de revue te laten passeren, alleen de invloedrijkste worden hieronder besproken. Om de taxonomieën te classificeren, werd er niet noodzakelijk met de chronologie rekening gehouden, ze werden eerder gerangschikt naargelang van de aanpak die gebruikt wordt om de verschillende strategieën te categoriseren. De codegeoriënteerde classificaties komen eerst aan bod, bij deze worden de strategieën gecategoriseerd op basis van de vorm van de uitingen die ze leveren (Mulken en Hendriks 2012: 185). Dan worden de procesgeoriënteerde taxonomieën gepresenteerd, in dat geval worden de strategieën ingedeeld naargelang van het mentale proces dat hieraan ten grondslag ligt (Mulken en

Hendriks 2012: 185). Een dergelijke structuur zou voor een zekere continuïteit en logica moeten zorgen, en het zou het begrip vergemakkelijken. Ook belangrijk is dat de nadruk gelegd wordt op de strategieën die lexicale problemen oplossen, die op mondelinge middelen berusten (in tegenstelling tot gebaren bijvoorbeeld), en die door de spreker bedacht worden. Er zal telkens aangegeven worden hoe elke onderzoeker het algemene begrip ‘communicatiestrategieën’ omschrijft en hoe hij of zij de strategieën classificeert.

2.3.2. Codegeoriënteerde taxonomieën

2.3.2.1. Tarone

Tarone definieerde eerst het begrip *communicatiestrategieën* als ‘conscious [...] strategies [which] are used by an individual to overcome the crisis which occurs when language structures are inadequate to convey the individual’s thought’ (uit Tarone 1977: 195, geciteerd in Poulisse 1989: 16). Op basis van de resultaten van haar onderzoek naar de spraakproductie van negen proefpersonen⁷ heeft ze vijf categorieën van strategieën geïdentificeerd (Poulisse 1989: 22).

- I. *Paraphrase*:** de leerder maakt gebruik van zijn beperkte tussentaal om zijn boodschap over te brengen (Poulisse 1989: 22). Deze categorie bevat drie soorten strategieën:
- i) *Approximation*: verwijst naar het gebruik van een woord dat gemeenschappelijk semantische kenmerken met het ontbrekende woord heeft. Een voorbeeld van *approximation* is het gebruik van het woord “worm” in plaats van “silkworm” (Tarone 1977: 198, geciteerd in Poulisse 1989: 23).
 - ii) *Word coinage*: bestaat erin een nieuw woord te scheppen. Bijvoorbeeld “airball” in plaats van “balloon” (Tarone 1977: 198, geciteerd in Poulisse 1989: 23).
 - iii) *Circumlocution*: wordt omschreven als een proces waar de spreker een begrip beschrijft. Tarone (1977: 198) geeft het volgende voorbeeld: “She is uh, Persian, and we use in Turkey a lot of” om een waterpijp te beschrijven (Poulisse 1989: 23).

⁷ Ze moesten de tekeningen van een stripverhaal beschrijven en het verhaal in hun moedertaal en in het Engels (L2) navertellen (Poulisse 1989: 26; Rababah 2002: 13).

- II.** *Conscious transfer*: de spreker doet een beroep op zijn moedertaal. Deze categorie bevat twee strategieën:
- i) *Literal translation*: gebeurt als een spreker een woord of een uitdrukking uit zijn moedertaal letterlijk vertaalt (Poulisse 1989: 23).
 - ii) *Language switch*: verwijst naar het gebruik van taalkundig materiaal uit de moedertaal (Poulisse 1989: 23), maar in tegenstelling tot *literal translation* worden de elementen uit de moedertaal niet vertaald.
- III.** *Mime*: de spreker gebruikt gebaren (Poulisse 1989: 23).
- IV.** *Appeal for assistance*: de leerder vraagt zijn gesprekspartner welk woord hij moet gebruiken om een bepaald begrip uit te drukken (Poulisse 1989: 23).
- V.** *Avoidance*: de leerder vermijdt een onderwerp (*topic avoidance*) of hij begint iets te vertellen maar stopt zijn uiting als er zich een probleem voordoet (*message abandonment*) (Poulisse 1989: 22).

De laatste drie categorieën zijn weinig relevant in het kader van deze masterscriptie omdat de oplossing niet mondeling van aard is (*mime*), niet door de spreker gevonden wordt (*appeal for assistance*) of gewoonweg omdat de spreker zijn doel opgeeft (*avoidance*).

Volledigheidshalve heeft Tarone een paar jaren later haar definitie van communicatiestrategieën uitgebreid om een interactieve component toe te voegen: ‘I would like to broaden the definition of communication strategies [...] to make it clear that the term relates to *a mutual attempt of two interlocutors to agree on a meaning in situations where requisite meaning structures do not seem to be shared.*’ (Tarone 1983: 65, mijn nadruk) Deze nieuwe definitie impliceert dat problemen niet noodzakelijk uit een gebrekkige kennis van de spreker voortvloeien. Communicatie kan immers gehinderd worden omdat de luisteraar de boodschap niet begrepen heeft. Dit soort probleem heeft niet per se te maken met de spraakproductie van de leerder en zal dus niet verder besproken worden. We zullen ons alleen bezighouden met de verschijnselen die Tarone in haar eerste definitie voorstelden, die ze *production strategies* hernoemd heeft⁸ (Tarone 1983: 64-66).

⁸ In de ogen van Tarone (1983: 66) is het belangrijk om het onderscheid te maken tussen de strategieën die door de spreker bedacht worden (*production strategies*) en de strategieën die uit een interactie tussen de gesprekspartners voortvloeien (*communication strategies*). Daarom heeft ze de terminologie aangepast.

2.3.2.2. Corder

Volgens Corder hebben *communicatiestrategieën* te maken met de verhouding tussen het communicatieve doel van een spreker en de middelen waarover hij beschikt om zijn boodschap over te brengen. Problemen doen zich voor als het evenwicht tussen deze variabelen niet behouden wordt, wat bij leerders meestal gebeurt (Corder 1983: 17).

Als hun woordenschat tekortschiet, hebben leerders twee opties: de eerste bestaat erin hun communicatieve doel aan hun linguïstische middelen aan te passen. Corder gebruikt de term *message adjustment strategies* om naar dergelijke strategieën te verwijzen. Deze categorie bevat: *topic avoidance* (zoals Tarone), *message abandonment* (zoals Tarone), *semantic avoidance* (de uiting is een beetje anders dan aanvankelijk gepland maar toch nog relevant) en *message reduction* (minder zeggen, of minder precies worden). Volgens hem maken deze strategieën het mogelijk om risico's te vermijden (Corder 1983: 17).

De tweede optie is dat leerders een beroep op *expansion strategies* doen. In dit geval proberen ze hun beperkte linguïstische middelen te gebruiken om hun aanvankelijke communicatieve doel te bereiken. Dit kan tot misverstanden leiden, daarom beschouwde Corder deze strategieën als gewaagd. Deze categorie bevat *borrowing*, *paraphrase* (ook *circumlocution* genoemd), paralinguïstische middelen (zoals gebaren), en zijn gesprekspartner hulp vragen (Corder 1983: 18).

Het feit dat Corder met de factor 'risico' rekening gehouden heeft toen hij de strategieën classificeerde, laat zien dat de persoonlijkheid van de leerder bepalend is voor de strategiekeuze (Poulisse 1989: 149).

2.3.2.3. Váradi

Ik heb er al op gewezen dat deskundigen vaak verschillende termen gebruiken om naar dezelfde strategie te verwijzen. Váradi is een goed voorbeeld om deze bewering te illustreren omdat hij zijn eigen terminologie heeft bedacht om de verschillende strategieën te benoemen. De termen die hij gebruikt, wijken van de traditionele af maar ze duiden dezelfde strategieën aan.

Als een leerder een woord niet kent om zijn *optimal meaning* (aanvankelijk communicatief doel) te kunnen verwoorden, treedt er *message adjustment* op (Váradi 1983: 79-80). De boodschap kan vier processen ondergaan:

I. Replacement:

- i) *Formal replacement*: het aanvankelijke communicatieve doel blijft onveranderd, de spreker vindt een alternatief dat alleen de vorm betreft. Bijvoorbeeld: *paraphrase* (ook *circumlocution* genoemd) (Váradi 1983: 85).
- ii) *Semantic replacement*: de spreker past zijn aanvankelijke communicatieve doel aan zijn linguïstische middelen aan. Anders gezegd, de inhoud van de boodschap wordt aangepast zodat de tussentaal van de leerder niet meer tekortschiet (Váradi 1983: 83).

II. Reduction:

- i) *Extensional*: de spreker laat sommige semantische kenmerken van het aanvankelijke communicatieve doel weg, de *adjusted message* wordt daardoor vager. Bijvoorbeeld: ‘man’ in plaats van ‘a young man of 50 with a Chaplin-style moustache’ (Váradi 1983: 92).
- ii) *Intensional*: de spreker gebruikt woorden die qua inhoud met het ontbrekende begrip verwant zijn, maar de alternatieven zijn minder precies. *Intensional reduction* wordt gerealiseerd door *generalization* of *approximation*. Bijvoorbeeld: ‘man’ in plaats van ‘salesman’ (Váradi 1983: 92).

Váradi stelde ook vast dat leerders soms woorden verzinnen (*word coinage*) maar deze strategie kan niet altijd in dezelfde categorie gezet worden. Het hangt van het aantal semantische kenmerken af dat het nieuwe woord weerspiegelt: als de nieuwe term voldoende semantische eigenschappen weergeeft, wordt het niet meer beschouwd als een *approximation* maar eerder als een *circumlocution* (Váradi 1983: 93).

Opmerkelijk is dat Váradi zelf toegegeven heeft dat de grens tussen de verschillende strategieën soms vaag kan zijn. Hij heeft onder andere het voorbeeld van *extensional* en *intensional reduction* gegeven waar de *optimal message* in beide gevallen veranderd wordt (Váradi 1983: 92).

2.3.2.4. Bialystok

Bialystok definieert *communicatiestrategieën* als ‘all attempts to manipulate a limited linguistic system in order to promote communication’ (Bialystok 1983: 102). Volgens haar verwijst het begrip ‘communicatiestrategieën’ dus naar *alle* strategieën die

communicatie bevorderen, en niet alleen naar de strategieën die gebruikt worden om een lexicaal probleem op te lossen. Met andere woorden, strategieën die in geval van gebrek aan lexicale kennis gebruikt worden, zijn communicatiestrategieën; maar niet alle communicatiestrategieën lossen lexicale problemen op. Ze erkent niettemin dat een gebrek aan woordenschat communicatie kan hinderen, en precies daarom heeft ze zich gebaseerd op situaties waar leerders woorden niet kenden om communicatiestrategieën te kunnen onderzoeken (Bialystok en Fröhlich 1980: 3).

Bialystok heeft zich door de taxonomie van Tarone laten inspireren om haar eigen classificatie te ontwikkelen. Het criterium dat ze heeft gebruikt om de strategieën in te delen, is ‘the source of information on which the strategy is based’ (Bialystok 1983: 105). Er werden drie verschillende bronnen geïdentificeerd:

- I. ***L1-based strategies***: strategieën gebaseerd op de moedertaal van de spreker, of op een vreemde taal anders dan de doeltaal (Bialystok 1983: 105).
 - i) *Language switch*: de leerder voegt één (of meerdere) vreemd(e) woord(en) in zijn uiting in (Bialystok en Fröhlich 1980: 10).
 - ii) *Foreignizing native language L1 items*: ‘creation of non-existent or contextually inappropriate target language (L2) words by applying L2 morphology and/or phonology to L1 lexical items’ (Bialystok en Fröhlich 1980: 10). Anders gezegd, de leerder past morfologische en/of fonologische regels op een T1-element toe.
 - iii) *Transliteration*: letterlijke vertaling van een T1-element (Bialystok en Fröhlich 1980: 11).

De omschrijving van *foreignizing* en *transliteration* is onduidelijk (en dus problematisch) omdat we niet precies weten waarnaar ‘L1’ in deze gevallen verwijst. Aan de ene kant zou het slechts naar woorden uit de moedertaal kunnen verwijzen (‘foreignizing native language items’), maar aan de andere kant gebruiken Bialystok en Fröhlich ‘L1’ in hun definitie van *L1-based strategies* ook om vreemde talen (anders dan de doeltaal) aan te duiden. Het is dus niet duidelijk of slechts woorden uit de moedertaal aan de doeltaal aangepast/naar de doeltaal vertaald kunnen worden, of dan woorden uit vreemde talen (anders dan de doeltaal) ook aangepast en vertaald kunnen worden.

- II. ***L2-based strategies***: strategieën die op de doeltaal berusten (Bialystok 1983: 105).
 - i) *Semantic contiguity*: verwijst naar het gebruik van een woord dat gemeenschappelijk semantische kenmerken heeft met het ontbrekende woord (Bialystok en Fröhlich 1980: 11).

- ii) *Description*: het problematische begrip wordt beschreven op basis van zijn uiterlijk (kleur, vorm, stof), typerende kenmerken (bijvoorbeeld ‘it has four legs’), of in het geval van een object de handelingen die ermee uitgevoerd kunnen worden (Bialystok en Fröhlich 1980: 11).
 - iii) *Word coinage*: de leerder schept een woord (Bialystok en Fröhlich 1980: 12).
- III. *Paralinguïstische strategieën***: de leerder maakt gebruik van gebaren of geluiden (Bialystok en Fröhlich 1980: 12).

2.3.2.5. Færch en Kasper

Om *communicatiestrategieën* te omschrijven, hebben Færch en Kasper gebruik van twee criteria gemaakt: een spreker moet een *probleem* ondervinden, en hij gebruikt *bewust of onbewust* een communicatiestrategie om zijn probleem op te lossen. In hun eigen woorden: ‘communication strategies are *potentially conscious* plans for solving what to an individual presents itself as a *problem* in reaching a particular communicative goal’ (Færch en Kasper 1983: 36, mijn nadruk).

Terwijl Tarone communicatiestrategieën als noodzakelijk bewuste plannen (Tarone 1977: 195) beschouwde, zijn Færch en Kasper van mening dat een spreker niet altijd bewust is dat hij een strategie gebruikt, bijvoorbeeld omdat het gebruik van bepaalde strategieën automatisch is geworden (Færch en Kasper 1983: 35-36). Bovendien stellen ze vast dat er verschillen tussen sprekers bestaan omdat het bewustzijn een variabele is die van persoon tot persoon verschilt (Færch en Kasper 1983: 35).

Wat het interactieve karakter van communicatiestrategieën betreft, denken Færch en Kasper dat ze interactief *kunnen* zijn, maar dat is volgens hen geen noodzakelijke voorwaarde. Dat wil zeggen dat ze het opnieuw niet eens zijn met Tarone aangezien ze interactie als een bepalend criterium beschouwde om een strategie als communicatiestrategie te kunnen bestempelen. Dus, wat Tarone *production strategies*⁹ noemde, wordt door Færch en Kasper niet als een aparte categorie beoordeeld maar wel als een onderdeel van communicatiestrategieën. Ze gebruiken de term *psycholinguistic strategies* om dergelijke strategieën aan te duiden (Færch en Kasper 1983: 50-51, 212).

Met het bijvoeglijke naamwoord *psycholinguistic* hebben Færch en Kasper de focus gelegd op het feit dat deze strategieën in het hoofd van de spreker ontstaan. Ze hebben geprobeerd om te bepalen welk deel van het spraakproductie-model ervoor zorgt

⁹ Strategieën die alleen door de spreker bedacht worden (in tegenstelling tot *communication strategies* die voortkomen uit een interactie tussen de spreker en de luisteraar) (zie 2.3.2.1).

dat dergelijke strategieën ontwikkeld kunnen worden. Volgens hen zou het proces tijdens de *planning phase* in de *conceptualizer* plaatsvinden (Færch en Kasper 1983: 25). Met deze poging kondigden ze de focusverschuiving aan die met het Nijmegen project zou gebeuren waar de strategieën niet meer op basis van de vorm van de uitingen geïnclassificeerd zouden worden, maar wel naargelang van het mentale proces dat hieraan ten grondslag ligt.

We hebben net gezien hoe Færch en Kasper de term ‘communicatiestrategieën’ omschrijven: dat zijn middelen om communicatieproblemen op te lossen, die bewust gebruikt kunnen worden, en die interactief kunnen zijn. Zoals eerder gezegd, zijn de strategieën die door de spreker bedacht worden van bijzonder belang in het kader van deze masterscriptie. Daarom zullen alleen de zogenaamde psycholinguïstische strategieën verder besproken worden. Binnen dit onderdeel maken Færch en Kasper het onderscheid tussen:

I. *Reduction strategies*

- i) *Functional reduction*: de leerder reduceert zijn communicatieve doel (Færch en Kasper 1983: 52).
- ii) *Formal reduction*: de leerder maakt gebruik van zijn beperkte taalkundige systeem door een beroep te doen op regels die hij/zij redelijk goed beheerst. De bedoeling is om fouten te voorkomen (Færch en Kasper 1983: 38, 52).

II. *Achievement strategies*: het communicatieve doel blijft onveranderd en de leerder vindt een alternatief om zijn aanvankelijke boodschap over te brengen (Færch en Kasper 1983: 45).

Færch en Kasper (1983: 47) geven toe dat een strategie tegelijkertijd als een *reduction* én een *achievement strategy* beschouwd kan worden.¹⁰ Hier maakt dit classificatieprobleem echter niet uit omdat alleen *achievement strategies* relevant zijn in het kader van dit werkstuk. Dergelijke strategieën staan ook bekend onder de naam *compensation strategies* die Færch en Kasper (1983: 46) als ‘achievement strategies aimed at solving problems in the planning phase due to insufficient linguistic resources’ omschrijven.

Hun classificatie van compensatiestrategieën berust op de kennisbron waarop de leerder een beroep doet om zijn/haar lexicale probleem op te lossen (Færch en Kasper 1983: 46). Ze hebben de volgende strategieën geïdentificeerd:

¹⁰ Het is bijvoorbeeld het geval van *generalization* die in *formal reduction* én *achievement strategies* geïnclassificeerd kan worden.

I. Strategieën gebaseerd op de moedertaal of een vreemde taal (anders dan de doeltaal)

- i) *Codeswitching*: het invoegen van één (of meerdere) vreemd(e) woord(en). Færch en Kasper (1983: 46) merken op dat codeswitching ook *borrowing* genoemd wordt als er alleen één vreemd woord ingevoegd wordt.
- ii) *Interlingual transfer*: een vreemd woord wordt aan de doeltaal aangepast. Færch en Kasper onderscheiden *foreignizing* (de fonologie en/of de morfologie wordt (-en) aangepast) en *literal translation* (een woord of uitdrukking wordt letterlijk vertaald) (Færch en Kasper 1983: 46).

II. Strategieën gebaseerd op de doeltaal

- i) *Generalization*: het onbekende woord wordt door een semantisch verwant begrip vervangen. Het gebruik van bovengeschikte termen maakt deel van deze strategie uit (Færch en Kasper 1983: 47).
- ii) *Paraphrase*: de leerder beschrijft het begrip waarvoor hij het woord niet kent (Færch en Kasper 1983: 49).
- iii) *Word coinage*: de leerder scheidt een nieuw woord (Færch en Kasper 1983: 50).

2.3.2.6. Andere taxonomieën

Dörnyei en Kormos (1998: 349) hebben vier algemene soorten communicatieproblemen geïdentificeerd: (1) lexicale problemen die de spreker ondervindt, (2) problemen veroorzaakt door tijdsdruk, (3) problemen met de uitingen die de spreker al uitgesproken heeft, en (4) problemen die door de luisteraar ondervonden worden. Ze hebben dan een uitgebreide taxonomie opgesteld waar de communicatiestrategieën gecategoriseerd worden naargelang van het soort probleem dat ze oplossen. Bijzonder interessant voor ons zijn de strategieën die te maken hebben met de gebrekkige lexicale kennis van de spreker (nummer (1) in de opsomming).¹¹ Over het algemeen komen deze strategieën overeen met die die tot nu toe besproken werden, zoals *codeswitching*, *approximation* en *circumlocution*. Dörnyei en Kormos hebben niettemin sommige soorten strategieën nauwkeuriger omschreven, zoals *word coinage* die in twee subcategorieën onderverdeeld werd, namelijk *grammatical word coinage* (Dörnyei en Kormos 1998: 360) en *semantic word coinage* (Dörnyei en Kormos 1998: 361). Ze hebben ook het gebruik van *all-*

¹¹ Voor een uitgebreide discussie over de taxonomie van Dörnyei en Kormos zie Dörnyei, Zoltán en Judit Kormos, 'Problem-Solving Mechanisms in L2 Communication', in: *Studies in Second Language Acquisition* 20, nr. 3 (September 1998), pp. 349-385.

purpose words als strategie bestempeld (Dörnyei en Kormos 1998: 360), hetgeen als *generalization* beschouwd zou kunnen worden.

Paribakht heeft ook zijn eigen taxonomie opgesteld op basis van een onderzoek dat hij uitgevoerd heeft. 60 proefpersonen werden in drie groepen onderverdeeld naargelang van hun niveau van beheersing van het Engels (een groep moedertaalsprekers en twee groepen leerders). De deelnemers moesten 20 concrete en abstracte begrippen noemen en er werd gekeken naar de verschillende alternatieven die ze gebruikt hadden om hun lexicale problemen op te lossen (Paribakht 1985: 133). Paribakht heeft vier categorieën van benaderingen geïdentificeerd (*linguistic approach, contextual approach, conceptual approach* en *mime*) die als criteria fungeren om de strategieën te classificeren. Opmerkelijk is de precieze en gedetailleerde beschrijving van de onderdelen van elke categorie. Bijvoorbeeld heeft Paribakht opgemerkt dat leerders soms negatieve vergelijkingen (*negative comparisons*) gebruikten, zoals ““When you don’t have it, you’re scared”” (Paribakht 1985: 135). Een andere strategie die in zijn onderzoek gebruikt werd, is betoging (*demonstration*). Bijvoorbeeld: ““Suggest that you are a teacher and I am a student; and I didn’t take the – for – pass and I fail; and I come and say something, for example, you teach very well, you are a good man – what’s the name of my action?” (*flattery*)” (Paribakht 1985: 137). In andere classificaties zouden beide voorbeelden waarschijnlijk als *paraphrase, circumlocution* of *description* beschouwd worden omdat de ontbrekende woorden omschreven worden, maar in de taxonomie van Paribakht worden de alternatieven in verschillende categorieën gezet. De negatieve vergelijking behoort tot de linguïstische benadering en de betoging tot de conceptuele (Paribakht 1985: 135, 137).

2.3.2.7. Samenvatting

De bespreking van verschillende codegeoriënteerde taxonomieën heeft laten zien dat elke onderzoeker zijn/haar eigen categorisering ontwikkeld heeft, maar het is ook duidelijk dat er overeenkomsten tussen de classificaties bestaan. De bedoeling was om een algemeen beeld te schetsen van de codegeoriënteerde taxonomieën om later te kunnen inschatten of dergelijke rangschikkingen bruikbaar zouden zijn om de data van mijn experiment te analyseren. Er moet echter rekening gehouden worden met het feit dat de compensatiestrategieën niet alleen op basis van de vorm van de uitingen gerangschikt kunnen worden. De andere aanpak die bestaat erin de strategieën te classificeren

naargelang van het mentale proces waaruit ze voortvloeien, wordt hieronder onder de loep genomen.

2.3.3. Procesgeoriënteerde taxonomieën

2.3.3.1. Het Nijmegen project

In het Nijmegen project werd er uitsluitend rekening gehouden met compensatiestrategieën (Bongaerts en Poulisse 1989: 254). De strategieën waaraan er aandacht besteed werd, waren precies dezelfde als die die in de taxonomie van Færch en Kasper terug te vinden zijn, toch werden ze helemaal anders geclassificeerd in het kader van het Nijmegen project. Typerend hiervoor is dat het criterium moeder-/vreemde taal tegenover doeltaal niet gebruikt werd. De strategieën werden eerder geclassificeerd naargelang van het mentale proces waaruit ze voortvloeiden. Concreet kan een spreker zijn lexicale problemen oplossen ofwel aan de hand van zijn encyclopedische kennis door het problematische begrip te analyseren (*conceptual strategies*), ofwel aan de hand van zijn linguïstische kennis waar een taalkundige analyse uitgevoerd wordt (*linguistic strategies*) (Poulisse 1989: 58-60; Bongaerts en Poulisse 1989: 255). De taxonomie bestaat uit deze twee algemene categorieën die elk in twee subcategorieën verder onderverdeeld worden:

- I. *Conceptual strategies*:** de leerder gebruikt zijn kennis van de wereld.
- i) *Analytic*: de leerder somt eigenschappen van het begrip op (Poulisse 1989: 58).
 - ii) *Holistic*: de leerder gebruikt een woord waarvan de semantische inhoud op die van het onbekende woord lijkt. Het gebruik van boven- en ondergeschikte termen behoort tot deze categorie (Poulisse 1989: 58-59).

In andere taxonomieën staan deze strategieën bekend onder de namen *approximation*, *circumlocution*, *semantic contiguity* en *exemplification* (Bongaerts en Poulisse 1989: 255).

- II. *Linguistic strategies*:** de leerder gebruikt zijn beperkte tussentaal of hij doet een beroep op een andere taal (zijn moedertaal of een andere vreemde taal) (Poulisse 1989: 58).
- i) *Morphological creativity*: de leerder verzint een woord in de doeltaal op basis van de morfologische regels die hij kent (Poulisse 1989: 60). In andere taxonomieën wordt deze strategie *word coinage* benoemd.
 - ii) *Strategy of transfer*: één (of meerdere) woord(en) uit een andere taal wordt (-en) ingevoegd. Ze *kunnen* aan de fonologie en/of morfologie van de doeltaal aangepast worden (Bongaerts en Poulisse 1989: 255). Deze strategie wordt in andere

classificaties met de termen *literal translation*, *foreignizing of borrowing* aangeduid (Bongaerts en Poulisse 1989: 255).

Meerdere strategieën kunnen gecombineerd worden, bijvoorbeeld: *underarm* ('pols') is de combinatie van een analytische strategie ('het einde van de arm') en morfologische creativiteit (*under + arm*) (Poulisse 1989: 61).

Volgens Poulisse, Bongaerts en Kellerman was een procesgeoriënteerde taxonomie noodzakelijk omdat de codegeoriënteerde classificaties psychologisch gezien niet aannemelijk zouden zijn (Poulisse 1989: 30). Om hun argument te ondersteunen, namen ze het voorbeeld *hairdressers* ('kappers'). Alternatieven die in hun onderzoek gebruikt werden om dit begrip te verwoorden, waren 'hair-cutters' en 'ones, who, who erm, could cut people's hair' (Poulisse 1989: 28). Poulisse (1989: 28) stelt dat de strategieën respectievelijk als *word coinage* en *circumlocution* bestempeld zouden worden in codegeoriënteerde taxonomieën. Het probleem is dat de sprekers telkens het begrip 'kapper' geanalyseerd hebben. Dat wil zeggen dat de oplossingen eigenlijk uit hetzelfde mentale proces voortvloeien, ze zouden dus best allebei in dezelfde categorie gezet moeten worden (Poulisse 1989: 28). Kortom, de codegeoriënteerde taxonomieën zijn problematisch omdat de uiteenlopende vormen van de oplossingen kunnen verbergen dat de alternatieven door hetzelfde proces geleverd worden. Een procesgeoriënteerde categorisering zou het mogelijk maken om dit probleem te voorkomen.

2.3.3.2. Poulisse

Poulisse heeft opgemerkt dat de taxonomie van het Nijmegen project verbeterd kon worden. Volgens haar vloeien holistische en transferstrategieën uit hetzelfde mentale proces voort omdat het ontbrekende woord in elk geval door een ander vervangen wordt, het enige verschil betreft de taal waaruit het alternatief komt (Dörnyei en Scott 1997: 201). Als gevolg daarvan ging Poulisse ervan uit dat beide strategieën in dezelfde categorie gezet zouden moeten worden. De nieuwe taxonomie ziet er als volgt uit:

- I. ***Substitution strategies***: de leerder vervangt het onbekende woord door zijn equivalent in een andere taal (vroeger transferstrategie), of door een semantisch verwant woord in de doeltaal (vroeger holistische strategie). Volgens Poulisse is de taalkeuze irrelevant omdat substitutie in beide gevallen plaatsvindt (Dörnyei en Scott 1997: 202).
- II. ***Substitution-plus strategies***: dat zijn substitutiestrategieën waar het alternatief uit een andere taal komt, maar het verschil ligt erin dat het vreemde woord aan de

fonologie en/of morfologie van de doeltaal aangepast wordt. Dit soort strategie is het equivalent van *foreignizing* (Dörnyei en Scott 1997: 202).

III. *Reconceptualization strategies*: in dit geval vervangt de spreker het onbekende woord door meerdere woorden, het is dus hetzelfde als *circumlocution* (Dörnyei en Scott 1997: 202).

Kellerman en Bialystok hebben bezwaar gemaakt tegen deze nieuwe taxonomie omdat er volgens hen geen duidelijk verschil bestaat tussen *substitution* en *reconceptualization strategies*. Om hun argument te ondersteunen, deden ze een beroep op het voorbeeld 'stuff to kill flies'. Het probleem is dat het aanvankelijk bedoelde begrip 'vliegenmepper' twee processen tegelijkertijd ondergaat. Aan de ene kant wordt het herontworpen (*reconceptualization*: de spreker moet over de functie van het object nadenken), en aan de andere kant wordt het vervangen door andere linguïstische middelen (*substitution*) (Dörnyei en Scott 1997: 202).

2.3.3.3. Samenvatting

Het streefdoel van het Nijmegen project was om de compensatiestrategieën vanuit een andere invalhoek te bestuderen. De focus werd gelegd op de processen die oplossingen leveren. Deze aanpak heeft het mogelijk gemaakt om een zwak punt van de codegeoriënteerde taxonomieën bloot te leggen: deze zijn problematisch omdat sommige alternatieven gerekend worden tot verschillende soorten strategieën terwijl hetzelfde mentale proces hieraan ten grondslag ligt. Codegeoriënteerde taxonomieën zouden daardoor psychologisch gesproken minder aannemelijk zijn volgens Poullisse, Bongaerts en Kellerman.

2.3.4. **Variabelen die de strategiekeuze beïnvloeden**

Op basis van empirische onderzoeken werd er opgemerkt dat meerdere factoren een rol in het gebruik van bepaalde strategieën spelen. De invloedrijkste criteria worden hieronder besproken.

Meerdere onderzoekers hebben vastgesteld dat het taalbeheersingsniveau een bepalende rol speelt (Bialystok en Fröhlich 1980: 13; Paribakht 1985: 132; Poullisse 1989: 142). Leerders die de doeltaal minder goed beheersen, gebruiken meer strategieën die op hun moedertaal (of een andere vreemde taal) berusten terwijl leerders met een beter beheersingsniveau de voorkeur geven aan strategieën die gebaseerd worden op de doeltaal (Bialystok en Fröhlich 1980:15; Poullisse 1989: 142). Poullisse heeft geprobeerd om dit

verschil aan de hand van het spraakproductie-model van Levelt te verantwoorden. Volgens haar moet de spreker minder inspanning leveren als hij gewoonweg een woord in zijn preverbale plan verandert (dus als hij codeswitching, letterlijke vertalingen of *foreignizing* gebruikt), dan als hij zijn hele preverbale plan moet veranderen (zoals het het geval met parafrases is). Wat morfologische creativiteit betreft, heeft Poulisse gesuggereerd dat deze strategie tussen de twee uitersten staat. Het vereist meer inspanning dan codeswitching, vertaling of *foreignizing*, maar minder dan parafrase. De leerder heeft toegang tot het lemma in de doeltaal, maar niet tot de vorm die het lemma in de uiting zou moeten innemen. De spreker moet dus een beroep op morfologische regels doen om een nieuw woord te scheppen, wat eigenlijk nogal inspanning vereist (Poulisse 1989: 62-63). Het kan dus verwacht worden dat leerders, en in het bijzonder minder ervaren leerders, de voorkeur geven aan transferstrategieën.

Daarnaast weten sprekers dat tijdsdruk ook een rol in communicatie speelt. Er bestaan gespreksregels volgens welke pauzes langer dan vijf of zes seconden ertoe leiden dat een spreker zijn beurt verliest (Poulisse 1989: 146). Als gevolg daarvan kan het verwacht worden dat leerders voor de minst tijdrovende strategieën kiezen. Aangezien Poulisse veronderstelt dat de variabele 'tijd' evenredig met 'inspanning' is, en dat transfer de minste inspanning vereist, zou het vermoed kunnen worden dat tijdsdruk transfer aanspoort (Poulisse 1989: 144-146).

Er bestaan niettemin beperkingen op het gebruik van deze strategie, waaronder de typologische afstand tussen talen. Als leerders beoordelen dat twee talen weinig typologische kenmerken gemeen hebben, neemt het aantal transfers af (Paribakht 1985: 140). Ook onderlinge kennis (zie 2.1.2) kan het gebruik van transferstrategieën bevorderen of beperken. Hebben gesprekspartners meer dan één taal gemeen, dan kunnen ze van taal veranderen (Bialystok en Fröhlich 1980: 13; Poulisse 1989: 144).

De persoonlijkheid van de leerder speelt ook een rol in het gebruik van strategieën. Aan de ene kant zijn er leerders die weinig aandacht aan de grammatica besteden en die hun boodschap absoluut willen overbrengen. Als gevolg daarvan durven ze niet alleen veel maar ook uiteenlopende strategieën te gebruiken. Aan de andere kant zijn er leerders die zich met de formele kwaliteit van hun uitingen bezighouden, en die dus minder gebruik maken van gewaagde strategieën (Corder 1983: 18; Poulisse 1989: 149).

Het soort taak dat leerders in empirische onderzoeken moeten uitvoeren, is ook bepalend voor de strategiekeuze. Het gebruik van compensatiestrategieën is immers niet hetzelfde in een interview als in een taak waar de proefpersonen concrete en/of abstracte

begrippen moeten noemen. In het eerste geval kan de aanwezigheid van een gesprekspartner transfer bevorderen.¹² In het tweede geval zouden leerders waarschijnlijk eerder analytische strategieën (parafrase of beschrijving) gebruiken (Bialystok en Fröhlich 1980: 13, 18, 20; Poulisse 1989: 26-27, 146-148).

2.3.5. Samenvatting

De bespreking van de compensatiestrategieën heeft ons inzicht verschaft in de manier waarop vreemdtaalsprekers hun lexicale problemen kunnen oplossen. Ondanks de verschillen in aanpak bestaan er overeenkomsten tussen de taxonomieën, dezelfde strategieën zijn immers grofweg terug te vinden in de verschillende classificaties. Eén van deze alternatieven is codeswitching. Vreemdtaalsprekers kunnen echter vreemde woorden in hun uitingen inlassen om een ander doel te bereiken dan hun lexicale problemen uit de weg te ruimen. Dit wordt in de volgende paragraaf verder besproken.

2.4. Codeswitching in het Engels

In dit onderdeel wordt er verklaard waarom vreemdtaalsprekers soms codeswitching gebruiken zelfs als ze geen lexicaal probleem ondervinden. De bedoeling is om later na te gaan of de proefpersonen van mijn experiment codewisseling¹³ ook om die redenen hanteerden.

2.4.1. Redenen om te codeswitchen

Ten eerste kunnen vreemde woorden in een uiting of in een tekst ingelast worden om een bepaald discursief doel te bereiken (Bullock en Toribio 2009: 2). Bree (2014: 37) en Zenner (2017: 240-241) hebben opgemerkt dat Nederlandstaligen Engelse woorden gebruiken om ‘[modern] en [hip] te klinken’, of om ‘de tekst, de context of de spreker wat meer cachet te geven’ (Zenner 2017: 240-241). Het feit dat er woorden aan het Engels ontleend worden om dit doel te bereiken, heeft te maken met het prestige waarover deze taal beschikt (Mulken en Hendriks 2012: 183; Zenner 2017: 231-232). Een factor die tot zijn succes heeft bijgedragen, is ‘de rol van de Verenigde Staten als bevrijder in de Tweede Wereldoorlog’ (Zenner 2017: 231). Na de jaren veertig ontstond er fascinatie voor de Amerikaanse cultuur,

¹² Op voorwaarde dat beide gesprekspartners dezelfde talen kunnen spreken.

¹³ Codewisseling wordt als synoniem van codeswitching gehanteerd (Van Dale online [27 mei 2020]).

hetgeen weerspiegeld werd in het gebruik van Engelse woorden (*anglicismen*)¹⁴ in andere talen (Zenner 2017: 233). Belangrijk is dat de Engelse ontleningen niet noodzakelijk waren omdat er equivalenten bestonden in de andere talen, daarom was er sprake van *luxeleenwoorden* (Zenner 2017: 240). Het gebruik van codeswitching wordt in dit geval verklaard door sociolinguïstische redenen. In het kader van deze masterscriptie werd er onder andere onderzocht in hoeverre codeswitching in het Engels gebruikt werd door vreemdetaalleerders om redenen die met het prestige van die taal te maken hebben.

Ten tweede kunnen anglicismen lexicale leemtes vullen. Dit wordt verklaard door de vooruitgang in de economie, de technologie en de media (Zenner 2017: 234). Vanuit een onomasiologisch perspectief ontstonden er nieuwe *signifiés* waarvoor er geen *signifiants* bestonden. De lexicale leemtes moesten gevuld worden en er werd aan het Engels ontleend. In dit geval is er sprake van *noodzakelijke leenwoorden* (Bree 2014: 34-35; Zenner 2017: 240, 244). Het gebeurt toch dat deze ontleningen overbodig worden als er Nederlandse equivalenten verzonnen worden. De volgende paragraaf heeft betrekking op deze statusverandering.

2.4.2. Van noodzakelijke leenwoorden tot luxeleenwoorden

De Stichting Nederlands heeft een lijst samengesteld waar er Nederlandse equivalenten van 2400 noodzakelijke anglicismen gegeven worden. Daarmee streeft de instelling ernaar aan te tonen dat ‘het [...] in het Engels niet [hóéft]’ (Koops e.a. 2005: 4). Het redactiecomité is van mening dat ‘er [...] in het Nederlands genoeg flitsende, nauwkeurige, grappige of pakkende woorden, slagzinnen en productnamen [bestaan]’ (Koops e.a. 2005: 4). De redacteurs geven toe dat sommige alternatieven meer geslaagd zijn dan andere en ze sporen er dan de lezers aan toe hun eigen voorstellingen te sturen. Ook al hebben ze beweerd dat ze ‘[zich]zelf niet als puristen beschouwen’ (Koops e.a. 2005: 5), ze hebben toch ‘bezwaar tegen de omvang die het “Engelse verschijnsel” heeft aangenomen’ (Koops e.a. 2005: 5). De lijst bevat hoe dan ook alternatieven om anglicismen in economie, sport, technologie, mode, media, vrijetijdsbestedingen, enz. te vervangen. Met andere woorden, de bedoeling van de Stichting is de linguïstische infiltratie van het Engels in het Nederlands te beperken.

¹⁴ Hiermee wordt bedoeld ‘[woorden] die aan het Engels worden ontleend, [...] ongeacht de doeltaal’ (Zenner 2017: 234). Ik zou graag toevoegen dat met ‘anglicismen’ alleen de zogenaamde ‘directe ontleningen’ aangeduid zullen worden. Bij directe ontleningen wordt zowel de vorm als de betekenis overgenomen, bijvoorbeeld: computer (Zenner 2017: 234).

Het initiatief van de Stichting is relevant in het kader van deze masterscriptie omdat er gebruik gemaakt werd van de lijst ‘2400 x liever Nederlands’ om een taak van het onderzoek te ontwerpen. Er werden begrippen gekozen die zowel door een anglicisme als door een Nederlandse term verwoord kunnen worden. De bedoeling was om te achterhalen of de leerders de Nederlandse *signifiants* zouden kennen, in hoeverre ze codeswitching in het Engels als compensatiestrategie zouden toepassen omdat het onderwerp het gebruik van deze taal bevorderde, en in welke mate anglicismen gebruikt zouden worden om cachet aan de uitingen te geven. Met andere woorden, ik wilde nagaan of de linguïstische infiltratie van het Engels in het Nederlands een impact op de tussentaal van de leerders heeft.

2.4.3. Anglicismen: Ontlening en codeswitching

Voor alle duidelijkheid zou ik graag een terminologische kwestie bespreken. Deze heeft betrekking op het verschil tussen codeswitching en ontlening. In de literatuur over contactlinguïstiek woedt er een debat over waar de grens tussen de twee verschijnselen ligt en op dit moment bestaat er geen definitief antwoord op deze vraag. In deze studie verwijst ‘codeswitching’ naar vreemde woorden die als compensatiestrategie fungeren. In het geval waarin de proefpersonen anglicismen om sociolinguïstische redenen zouden gebruiken, zou dit aangeduid worden als ‘codeswitching om sociolinguïstische redenen’. Ten slotte werd de volgende definitie gekozen om de term ‘ontlening’ te omschrijven: woord waarvoor ‘de aanpassing [...] zo goed [verloopt] dat taalgebruikers de link met het vreemde woord helemaal kwijtraken’ (Zenner 2017: 236).

2.5.Samenvatting

In deze theoretische achtergrond werd er vooral ingegaan op het lexicale-selectie-proces bij twee- en meertaligen. Er werd verklaard dat codeswitching mogelijk is dankzij *spreading activation* die ervoor zorgt dat semantisch verwante lemma’s tegelijkertijd geactiveerd worden, ongeacht de taal.

Omdat vreemdetaligeleerders een beperkt taalkundig systeem hebben, gebeurt het dat ze geen toegang hebben tot het lemma dat hun communicatieve doel kan realiseren. Ze kunnen dan een beroep doen op compensatiestrategieën om hun lexicale problemen op te lossen. Er werd aangetoond dat er meerdere aanpakken bestaan: in sommige taxonomieën worden de strategieën gerangschikt op basis van de vorm van de uitingen

(‘codegeoriënteerde taxonomieën’), en in andere worden ze gecategoriseerd naargelang van het mentale proces waaruit ze voortvloeien (‘procesgeoriënteerde taxonomieën’).

Ten slotte werd er aandacht besteed aan codeswitching in het Engels die niet alleen als compensatiestrategie kan fungeren, maar die ook gebruikt kan worden om bepaalde discursieve doelen te bereiken, of nog om lexicale leemtes in bepaalde thematische velden te vullen. Na een periode kan het gebeuren dat de noodzakelijke leenwoorden door Nederlandse equivalenten vervangen worden. Ook al worden er Nederlandse *signifiants* geschapen, de alomtegenwoordigheid van het Engels in bepaalde thematische velden stelt de vraag in welke mate vreemdetaalleerders de Nederlandse woorden kennen en deze gebruiken in plaats van de anglicismen.

2.6.Onderzoeksvragen en hypotheses

Dit onderzoek kadert vooral in de studie van compensatiestrategieën, hiermee streef ik ernaar in kaart te brengen hoe Franstalige leerders van het Nederlands strategieën gebruiken, en hoe verschillende variabelen de strategiekeuze beïnvloeden. Een centrale vraag betreft het alternatief codeswitching in het Engels in gevallen waar het onderwerp het gebruik van deze taal bevordert. Daarnaast behandelt deze studie een sociolinguïstische kwestie door te bestuderen of leerders geneigd zijn om anglicismen in hun uitingen in te voegen om redenen die te maken hebben met het prestige waarover het Engels beschikt. Kortom, het Engels dringt het Nederlands door en ik wil nagaan of deze linguïstische infiltratie de tussentaal van de leerders beïnvloedt.

2.6.1. Onderzoeksvraag 1: Compensatiestrategieëngebruik

De eerste onderzoeksvraag peilt naar de invloed van meerdere variabelen op het compensatiestrategieëngebruik van leerders.

2.6.1.1.Taalbeheersingsniveau

Eerdere studies (Bialystok en Fröhlich 1980; Paribakht 1985; Poulisse 1989) hebben laten zien dat het niveau van beheersing van de doeltaal een invloed uitoefent op de strategiekeuze. Er werd aangetoond dat minder ervaren sprekers de neiging hebben om hun lexicale problemen op te lossen aan de hand van strategieën die op hun moedertaal of een vreemde taal (anders dan de doeltaal) berusten. Meer ervaren sprekers zijn daarentegen meer geneigd om hun lexicale problemen aan de hand van de doeltaal zelf op te lossen.

(H1) De eerste hypothese poneert dat de minder ervaren leerders de voorkeur zullen geven aan strategieën die gebaseerd zijn op hun moedertaal (of een andere vreemde taal). De leerders die het Nederlands beter beheersen, zullen daarentegen eerder een beroep doen op alternatieven die op de doeltaal zelf berusten.

2.6.1.2. Medium, opzet van de taak en context

Volgens Bialystok en Fröhlich (1980) en Poulisse (1989) bestaat er een verband tussen de strategiekeuze enerzijds en het soort taak en de context anderzijds. Uit hun experimenten bleek dat een interview met een gesprekspartner het gebruik van transfer (codeswitching) bevordert. Poulisse (1989) had ook geconstateerd dat tijdsdruk ervoor zorgt dat sprekers de voorkeur geven aan strategieën die weinig cognitieve inspanning vereisen.

(H2) Uitgaande hiervan wordt er verwacht dat verschillende strategieën gebruikt zullen worden om verschillende taken in verschillende contexten uit te voeren. Er wordt verwacht dat het medium (schriftelijk of mondeling) en de opzet van de taken bijzonder invloedrijk zullen zijn.

2.6.1.3. Onderwerp

Voor zover ik weet, is er nog geen systematisch experimenteel onderzoek gedaan naar de invloed van het onderwerp op de strategiekeuze. Om deze reden is deze studie specifiek gericht op bepaalde thematische velden waarvan de woordenschat rijk aan anglicismen is.

(H3) In een taak over thematische velden waarin het Engels alomtegenwoordig is, wordt er verwacht dat de leerders de Nederlandse equivalenten van de anglicismen niet zullen kennen. Als gevolg daarvan wordt er verondersteld dat ze een beroep zullen doen op codeswitching in het Engels om tegen hun gebrekkige lexicale kennis op te wegen. Anders gezegd, er wordt verwacht dat het Engels als *supplier language* zal fungeren omdat het het noodzakelijke lexicale materiaal zal leveren om de lexicale problemen op te lossen. Deze hypothese wordt ondersteund door het feit dat het Engels de moedertaal van de leerders niet is. Williams en Hammarberg (1998) hadden gesuggereerd dat de factor 'T2-status' invloedrijk was om als *supplier language* te fungeren. Ze hadden ook gesteld dat de typologische afstand een rol speelde. Omdat het Nederlands en het Engels tot de Germaanse talen behoren, is de typologische afstand tussen deze talen logischerwijs kleiner dan die tussen het Nederlands en het Frans dat tot de Romaanse talen gerekend

wordt. Transfer uit het Engels zou dus vergemakkelijkt worden. Bovendien hebben Rahman en Melinger (2009) beweerd dat het onderwerp een impact heeft op de graad van activatie van de lemma's in het mentale lexicon. Deze stelling sluit mooi aan bij mijn hypothese: het zou kunnen dat de bepaalde thematische velden de lemma's uit het Engels meer activeren dan die uit andere talen, hetgeen zou ervoor zorgen dat Engelse woorden gekozen en gebruikt worden. Codeswitching in het Engels zou om al deze redenen als dé compensatiestrategie kunnen fungeren.

2.6.2. Onderzoeksvraag 2

De tweede onderzoeksvraag heeft betrekking op het sociolinguïstische aspect van de linguïstische infiltratie van het Engels in het Nederlands. Bree (2014) en Zenner (2017) zeggen dat Nederlandstaligen anglicismen in hun uitgingen inlassen om modieus te klinken. Mijn streefdoel is om te ontdekken of deze sociolinguïstische reden ook leerders aanspoort om codeswitching in het Engels te gebruiken. Daarbovenop zal er nagegaan worden of leerders een positief standpunt innemen ten opzichte van de instroom van Engelse woorden in het Nederlands.

2.6.3. Onderzoeksvraag 3

De laatste onderzoeksvraag gaat in op het oordeel en de metakennis van de leerders over hun compensatiestrategieëngebruik. De vraag luidt als: 'Komt de metakennis van de leerders met hun uitingen overeen?' Het gaat om een bijkomende onderzoeksvraag die geformuleerd werd om praktische redenen (zie 5.3).

3. Methodologie

Om een antwoord op de onderzoeksvragen te kunnen geven, werd er een empirisch onderzoek uitgevoerd. In dit hoofdstuk ga ik in op methodologische keuzes die er betrekking op hebben. Ten eerste worden de deelnemers voorgesteld (3.1), dan gaat paragraaf 3.2 over het gebruikte materiaal, vervolgens wordt de procedure besproken (3.3.) en dan wordt er uitgelegd hoe de verzamelde gegevens geanalyseerd en gecodeerd werden (3.4).

3.1. Proefpersonen

De proefpersonen werden geselecteerd op vrijwillige basis maar ze moesten toch aan twee criteria voldoen. Aangezien één van de doelstellingen van het onderzoek was om na te gaan in hoeverre het taalbeheersingsniveau de strategiekeuze beïnvloedt, moest de steekproef uit meer en minder ervaren leeders bestaan. Daarom waren de ondervraagden studenten die ofwel in Bac1 ofwel in Master2 zitten. Het tweede criterium betrof de studierichting van de deelnemers. Ze moesten voor de studierichting Nederlands-Engels gekozen hebben omdat de tweede bedoeling van het experiment erin bestond te achterhalen of de leeders het Engels als compensatiestrategie bij uitstek zouden gebruiken als ze het Nederlandse woord niet kenden voor een begrip dat aanvankelijk aan het Engels ontleend werd.

Twintig studenten uit de afdeling Nederlandse en Engelse Taal-en Letterkunde van de *Université de Liège* die aan de twee criteria voldeden, hebben aan het experiment meegedaan (N = 20). Ze werden naargelang van hun studiejaar verdeeld: groep (i) (N = 10) en groep (ii) (N = 10) bestonden respectievelijk uit tien Bac1- en tien Master2-studenten. Tabel 3.1 geeft informatie over de samenstelling van beide groepen.

Tabel 3.1: Samenstelling van de groepen waaruit de steekproef bestond.

Proefpersonen	Vrouwen	Mannen	Leeftijd	Totaal
Groep (i)	5	5	18-21	10
Groep (ii)	10	0	22-24	10
Totaal	15	5	-	20

Vóór het onderzoek hebben de deelnemers geen toets afgelegd om hun niveau van beheersing van het Nederlands te bepalen, maar er werd logischerwijs aangenomen dat de informanten uit groep (ii) (Master2-studenten) het Nederlands beter beheersten dan degenen uit groep (i) (Bac1-studenten). Deze handelwijze is echter niet zeer

wetenschappelijk en het was noodzakelijk om betrouwbaardere informatie over het linguïstische profiel van elke proefpersoon te krijgen. Om deze gegevens te verzamelen, werd er gebruik gemaakt van een onderzoeksformulier (zie 3.2) waarvan een onderdeel betrekking had op de taalkundige aanleg van de respondenten.

De eerste vraag had te maken met de moedertaal. Voor het merendeel van de informanten (N = 19) vervult het Frans deze functie, de enige uitzondering is één Bac1-student (N = 1) die het Nederlands als moedertaal heeft.¹⁵ Daarna werd aan de deelnemers gevraagd of ze vreemde talen naast het Nederlands en het Engels (of het Frans en het Engels voor de Nederlandstalige proefpersoon) kunnen spreken¹⁶ en indien ja, welke. De helft van de deelnemers (N = 10) heeft aangeduid dat ze wel een extra vreemde taal spreekt. Tabel 3.2 geeft een overzicht van de verschillende mogelijke talencombinaties.

Tabel 3.2: Verschillende mogelijke talencombinaties.

MT	Vreemde talen	2VT	3VT
FR	NL – EN	9	-
NL	FR – EN	1	-
FR	NL – EN – DU	-	1
FR	NL – EN – IT	-	2
FR	NL – EN – SP	-	5
FR	NL – EN – PO	-	1
FR	NL – EN – DE	-	1
-	-	10	10

MT = moedertaal; 2VT = twee vreemde talen; 3VT = drie vreemde talen; NL = Nederlands; EN = Engels; DU = Duits; IT = Italiaans; SP = Spaans; PO = Pools; DE = Deens.

Vervolgens hebben de ondervraagden vermeld of ze thuis Nederlands en/of Engels spreken. Vier op twintig hebben ‘ja’ beantwoord (N = 4), twee onder hen spreken Engels (N = 2) en de twee anderen Nederlands (N = 2). Eén van de vier proefpersonen is de Nederlandstalige student, het is dus niet opvallend dat er in dit geval thuis Nederlands

¹⁵ Bij de selectie van de proefpersonen ben ik op een moeilijkheid gestoten. Weinig Bac1-studenten wilden graag aan het experiment deelnemen, precies tien studenten zijn zich als vrijwilligers voorgesteld. Jammer genoeg was één onder hen Nederlandstalig. Hij heeft de verschillende taken van het onderzoek uitgevoerd, maar op advies van de begeleider van dit werk, professor J. Perrez, werd er geen rekening gehouden met zijn producties om de resultaten niet te beïnvloeden.

¹⁶ Alleen de spreekvaardigheid werd in aanmerking genomen omdat het onderzoek over de spraak*productie* ging. Het feit dat de respondenten andere talen kunnen begrijpen, was weinig relevant.

gesproken wordt, de drie andere informanten zijn Franstaligen. Alle vier zitten in groep (i). Tabel 3.3 stelt deze gegevens voor.

Tabel 3.3: Overzicht van de proefpersonen die thuis Nederlands of Engels spreken.

PPN	GRP	MT	NL thuis	EN thuis
p01	(i)	FR	-	Ja
p03	(i)	FR	Ja	-
p06	(i)	FR	-	Ja
p08	(i)	NL	Ja	-

PPN = proefpersoon; GRP = groep; MT = moedertaal; NL thuis = de proefpersoon spreekt Nederlands thuis; EN thuis = de proefpersoon spreekt Engels thuis.

Om het linguïstische profiel van de deelnemers te verrijken, moesten ze ook aanduiden of ze al aan een *Content and Language Integrated Learning (CLIL)* programma in het Nederlands en/of in het Engels hadden deelgenomen. Zowel in groep (i) als in groep (ii) hebben twee respondenten op die vraag ‘ja’ geantwoord (N = 4). Zoals tabel 3.4 het aangeeft, heeft één student uit groep (i) aan een *CLIL*-programma in beide talen meegedaan (N = 1), voor de andere student was het in het Engels (N = 1). Wat de twee proefpersonen uit groep (ii) betreft, ze hebben allebei aan een *CLIL*-programma in het Nederlands deelgenomen (N = 2).

Tabel 3.4: Verdeling van de steekproef naargelang van het criterium ‘*CLIL*-programma’.

CLIL-programma	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
<i>Nee</i>	8	80	8	80	16	80
<i>Ja</i>	2	20	2	20	4	20
- Nederlands	-	-	2	20	2	10
- Engels	1	10	-	-	1	5
- Beide	1	10	-	-	1	5
Totaal	10	100	10	100	20	100

Verder hebben de ondervraagden aangegeven of ze al in een Nederlandstalig en/of Engelstalig gebied hadden gewoond. In groep (i) hebben twee respondenten in een Nederlandstalig gebied gewoond (N = 2), en één in een Engelstalig (N = 1). In groep (ii) hebben twee informanten aangeduid dat ze in een Nederlandstalig gebied al gewoond hebben (N = 2), en één in beide (N = 1). Tabel 3.5 geeft een overzicht daarvan.

Tabel 3.5: Verdeling van de steekproef naargelang van het criterium 'Al in een niet-Franstalig gebied gewoond'.

Niet-Franstalig gebied	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
<i>Nee</i>	7	70	7	70	14	70
<i>Ja</i>	3	30	3	30	6	30
- Nederlandstalig	2	20	2	20	4	20
- Engelstalig	1	10	-	-	1	5
- Beide	-	-	1	10	1	5
Totaal	10	100	10	100	20	100

Ten slotte hebben de proefpersonen vermeld het aantal jaren dat ze het Nederlands en het Engels hebben geleerd. Tabel 3.6 geeft de antwoorden van elke respondent weer.

Tabel 3.6: Overzicht van het aantal jaren dat elke proefpersoon het Nederlands en het Engels geleerd heeft.

PPN	GRP	Aantal jaren NL	Aantal jaren EN
p01	(i)	5	9
p02	(i)	5	9
p03	(i)	7	7
p04	(i)	14	8
p05	(i)	4	6
p06	(i)	4	8
p07	(i)	3	2
p08	(i)	18	13
p09	(i)	14	8
p10	(i)	4	8
p11	(ii)	12	8
p12	(ii)	13	9
p13	(ii)	11	9
p14	(ii)	12	8
p15	(ii)	10	12
p16	(ii)	16	10
p17	(ii)	15	10
p18	(ii)	12	9
p19	(ii)	9	13
p20	(ii)	14	9

PPN = proefpersoon; GRP = groep; Aantal jaren NL = aantal jaren dat de proefpersoon het Nederlands geleerd heeft; Aantal jaren EN = aantal jaren dat de proefpersoon het Engels geleerd heeft.

De gegevens over de taalkundige aanleg van de proefpersonen hebben het mogelijk gemaakt om terugkerende patronen te identificeren. Ze zijn allemaal Franstalig op één uitzondering na; de helft (N = 10) kan een extra vreemde taal spreken naast het Nederlands en het Engels: twee respondenten spreken een Germaanse taal (het Duits of het Deens), negen spreken een Romaanse taal (het Italiaans of het Spaans) en één spreekt een Slavische taal (het Pools). Slechts twee deelnemers spreken Nederlands thuis en twee andere Engels. Weinig hebben aan een *CLIL*-programma deelgenomen (drie in het

Nederlands en twee in het Engels), en zes proefpersonen hebben in een niet-Franstalig gebied gewoond (twee in een Nederlandstalig, drie in een Engelstalig en één in beide). Over het algemeen hebben de respondenten uit groep (ii) het Nederlands en het Engels langer geleerd dan degenen uit groep (i). Het kan dus aangenomen worden dat de deelnemers uit groep (ii) normaal gesproken het Nederlands beter beheersen dan degenen uit groep (i). Bovendien spreken weinig respondenten Nederlands thuis en weinig hebben zich in een onderdompelingsituatie (op school of in een Nederlandstalig gebied) gevonden. Het kan dus verwacht worden dat de ondervraagden lexicale problemen in het Nederlands zullen ondervinden.

3.2. Materiaal

Om data te verzamelen, werd er een onderzoeksformulier gebruikt (zie appendix 1). Dit bestond uit een onderdeel met vragen over het linguïstische profiel van de proefpersonen dat in 3.1 besproken werd, en drie taken die hieronder voorgesteld worden.

3.2.1. Taak 1

Deze taak was een mondelinge oefening waar een tekenfilmpje van een anderhalve minuut over een mimespeler samengevat moest worden. De bedoeling was om na te gaan (1) of er kwantitatieve verschillen in het gebruik van strategieën tussen groep (i) en groep (ii) bestonden, (2) of elke groep de voorkeur aan de ene of de andere strategie gaf, en (3) welke strategieën het meest gebruikt werden in een gesprek over een vrij neutraal onderwerp. Het laatstgenoemde doeleinde vereist een opmerking: met ‘vrij neutraal onderwerp’ wordt bedoeld dat het topic van de video zo weinig mogelijk te maken had met thematische velden die het gebruik van anglicismen bevorderen. Anders gezegd, de noodzakelijke woordenschat om het verhaal samen te vatten, zou het gebruik van Engelse ontleningen normaal gesproken niet aansporen. Daarom werd deze taak als neutraal beschouwd.

De film werd op YouTube gevonden (<https://www.youtube.com/watch?v=1nAjU7SSoI8>). Het gaat over een mimespeler die probeert om geld te verdienen. Aan het begin speelt hij met zijn hoed maar hij krijgt geen enkel muntstuk en wordt daardoor boos. Hij wil vetrekken maar hij kan niet omdat hij in een onzichtbare kooi opgesloten wordt. De voorbijgangers denken dat de man nog aan het nabootsen is en ze beginnen muntstukken te gooien. Het probleem is dat de

mimespeler ondanks zijn inspanningen het geld niet kan bereiken omdat hij uit de kooi niet kan ontsnappen.

De korte samenvatting van de video laat zien dat geen anglicismen noodzakelijk zijn om het verhaal te kunnen navertellen. Bovendien laat het ook zien dat het onderwerp vrij simpel is. Er werd opzettelijk gekozen voor een film waarvan de inhoud geen specifieke of technische terminologie vereist. De bedoeling was dat de respondenten uit beide groepen over genoeg woordenschat zouden beschikken om iets te kunnen produceren. Tegelijkertijd werd er ook in aanmerking genomen dat het verhaal lexicale problemen moest leveren om het gebruik van compensatiestrategieën aan te sporen. Een ander criterium waarmee er rekening gehouden werd, is het feit dat de video geen spraak mocht bevatten zodat de proefpersonen geen enkel woord uit de film zouden kunnen hergebruiken om het verhaal samen te vatten.

3.2.2. Taak 2

In tegenstelling tot de eerste taak was de tweede specifiek gericht op het gebruik van anglicismen. Typerend hiervoor is dat de onderwerpen die aan bod kwamen betrekking hadden op thematische velden die het gebruik van anglicismen juist wel bevorderen. Een ander verschil ligt erin dat de tweede taak een schriftelijke oefening was.

Praktisch gezien werd deze taak ontwikkeld aan de hand van de lijst ‘2400 x liever Nederlands’ die Nederlandse equivalenten van noodzakelijke Engelse leenwoorden biedt (zie 2.4.2). Er werden tien substantieven over de economie, de technologie, de media, de mode of de vrijetijdsbestedingen uit de lijst gekozen. Daarna werd er gebruik gemaakt van het Corpus Hedendaags Nederlands, de pers, of websites, om authentieke zinnen te vinden waarin de Nederlandse equivalenten stonden. De zinnen werden op het onderzoeksformulier overgeschreven maar de Nederlandse alternatieven werden afgeschaft en er werd aan de proefpersonen gevraagd om de gaten in te vullen. Als de context niet voldoende was om het ontbrekende woord te raden, konden de deelnemers de bijgevoegde omschrijving raadplegen. Er werd verwacht dat noch de respondenten uit groep (i), noch degenen uit groep (ii) de Nederlandse woorden zouden kennen, maar om lege antwoorden te vermijden, stond er in de opdracht dat ze iets moesten schrijven ook al wisten ze dat hun oplossing het verwachte antwoord niet was.

Het doel van deze taak was tweevoudig. Het hoofddoel was om te achterhalen of codeswitching in het Engels als dé compensatiestrategie fungeert wanneer de

woordenschat van de onderwerpen die aan bod komen rijk aan anglicismen is. Om te kunnen meten in hoeverre het onderwerp de strategiekeuze beïnvloedt, moest er een vergelijkspunt gebruikt worden. De eerste taak waarvan het onderwerp neutraal was, heeft deze functie vervuld. Het tweede doel was om na te gaan hoe de algemene context het gebruik van sommige strategieën beperkt of zelfs uitsluit. Met ‘algemene context’ wordt verwezen naar het medium (mondeling of schriftelijk) en de aan- of afwezigheid van een gesprekspartner. Opnieuw heeft de eerste taak als vergelijkingspunt gefungeerd.

3.2.3. Taak 3

In deze schriftelijke taak moesten de proefpersonen aanduiden in hoeverre ze met elf stellingen akkoord gingen. Om de mening van de respondenten te kunnen meten, werd er gebruik gemaakt van een Likertschaal met vier meetniveaus, namelijk: helemaal niet akkoord, niet akkoord, akkoord en helemaal akkoord.

De eerste vijf stellingen hadden te maken met de manier waarop de deelnemers over hun gebruik van verschillende compensatiestrategieën nadenken. De bedoeling was om vast te stellen of de metakennis die de informanten over hun toepassing van strategieën hebben met hun uitingen eigenlijk overeenkomt. De zes andere stellingen sloegen op de mening van de proefpersonen over de linguïstische infiltratie van het Engels in het Nederlands.

Om er zeker van te zijn dat de respondenten uit groep (i) de elf stellingen goed zouden begrijpen, kregen ze een extra document waarop alle zinnen naar het Frans vertaald werden.

3.2.4. Retrospectieve data

Om de producties van de informanten correct te kunnen analyseren, werden er ook retrospectieve data verzameld. (zie 3.3 en 3.4.1).

3.3.Procedure

Het onderzoek is over vier dagen in februari 2020 verlopen. Aangezien de respondenten één per één aan het onderzoek deelnamen, was het niet mogelijk om iedereen op dezelfde dag te ondervragen. Er werd echter voor gezorgd dat de omstandigheden voor iedereen dezelfde waren: de twintig informanten hebben dezelfde opdrachten in dezelfde volgorde gekregen en om misverstanden te voorkomen, werden ze telkens in het Frans gegeven.

Het experiment vond in dezelfde werkkamer van de *Université de Liège* plaats en het verliep op de volgende manier: de respondent werd eerst voor zijn/haar deelname bedankt. Om de producties van de proefpersoon niet te beïnvloeden, werd er expliciet vermeld dat hij/zij niets van het onderwerp van het onderzoek kon afweten. Het begon met taak 1 (de mondelinge en neutrale taak) die gefilmd werd zodat het later mogelijk zou zijn om de productie van de proefpersoon te analyseren. Elke deelnemer heeft een document (zie appendix 2) ondertekend om aan te duiden dat hij/zij wist dat hij/zij gefilmd werd en om zijn/haar toestemming te geven. De respondent kreeg daarna de volgende opdracht: « Nous allons commencer avec la première tâche. Il s'agit d'une tâche orale qui va se dérouler en néerlandais. Je vais projeter un film d'une minute et demi que tu devras ensuite résumer de la manière la plus complète et précise possible. As-tu des questions ? » Het filmpje werd één keer geprojecteerd maar de informant mocht er slechts naar kijken (ze mochten geen aantekeningen maken). Als de video af was, vertelde de proefpersoon het verhaal na. Door de opdracht wist de respondent dat hij/zij zoveel mogelijk details moest geven en dat hij/zij ook zo nauwkeurig mogelijk moest zijn. Enkele deelnemers hadden de neiging om zich met weinig of vage informatie tevreden te stellen, in het bijzonder als ze een lexicaal probleem ondervonden. Dit kan verklaard worden door het feit dat ze wisten dat ik naar de film ook gekeken had, ze namen aan dat ik zou weten waarnaar ze wilden verwijzen ook al bleven ze eerder vaag. Anders gezegd, de gedeelde kennis over het verhaal die toe te schrijven is aan de fysieke medeaanwezigheid heeft ertoe geleid dat de proefpersonen zich veroorloofden minder precies te zijn (Poullisse (1989: 66), zie 2.1.2). Het samenwerkings- en economiebeginsel zijn ook invloedrijk geweest. De deelnemers gingen ervan uit dat ik coöperatief zou zijn en dus dat ze minder nauwkeurig mochten zijn. Vóór het begin van het onderzoek vermoedde ik dat dit praktische probleem zich zou voordoen. Het zou vermeden kunnen worden als iemand die het verhaal niet kende de gesprekspartner van de respondent geweest zou zijn. Het was niettemin niet mogelijk om twintig verschillende externe mensen te vinden die Nederlands spreken en die tijd hadden om naar Luik te komen. Er werd dus een oplossing gevonden, als een proefpersoon niet precies genoeg was, keek ik naar de informant met een vragende blik alsof ik zijn/haar boodschap niet begrepen had, of vroeg ik hem/haar om meer details te geven. Het is geen coöperatief gedrag, maar het was noodzakelijk om de proefpersonen aan te sporen om nauwkeuriger te zijn. Als ze meer details moesten geven, deden lexicale problemen zich vaak voor en de respondenten

moesten dan een beroep op compensatiestrategieën doen. Samengevat, het samenwerkingsbeginsel werd soms overtreden om data te eliciteren.

Als de eerste taak af was, kreeg de respondent het onderzoeksformulier dat hij/zij invulde. De nadruk werd gelegd op het feit dat de tweede taak (invuloefening) vóór de derde (stellingen met een Likertschaal) volledig ingevuld moest worden en dat het niet toegelaten werd om daarnaar terug te keren. De verklaring hiervoor ligt erin dat de derde taak expliciet naar compensatiestrategieën verwees. Het was belangrijk dat de proefpersoon zijn/haar antwoorden in de tweede taak niet veranderde als hij/zij beseftte dat het experiment over compensatiestrategieën ging. Er werd ook toegevoegd dat noch Internet, noch naslagwerken geraadpleegd konden worden.

Als de respondent met het onderzoeksformulier klaar was, gaf hij/zij het me terug en we hadden dan een gesprek in het Frans over het experiment en de moeilijkheidsgraad van de drie taken. Ik vroeg ook de proefpersoon om op de eerste taak terug te komen. We keken samen naar de video van het gesprek over de film om op de lexicale problemen te wijzen. De informant kon zeggen op welk moment hij/zij een woord niet kende of kwijtgeraakt was, en welke oplossing hij/zij gebruikt had om daartegen op te wegen. Deze retrospectieve data zijn nuttig geweest om te weten wat in het hoofd van de spreker was gebeurd. Dit heeft de identificatie en de classificatie van de compensatiestrategieën vergemakkelijkt. Voor de tweede taak werden er ook retrospectieve commentaren verzameld omdat sommige respondenten een woord met een Engelse oorsprong gebruikt hadden. In dergelijke gevallen waren er twee mogelijkheden: ofwel had de proefpersoon een lexicaal probleem ondervonden en had het Engelse woord bewust gebruikt als compensatiestrategie, ofwel was hij/zij de vreemde oorsprong van het woord kwijtgeraakt en het werd dan als perfect Nederlands beschouwd. In het tweede geval was de informant niet op de hoogte dat hij/zij een woord met een vreemde oorsprong gebruikte, de antwoorden werden dan niet als compensatiestrategieën bestempeld maar wel als ontleningen in de zin waarin ze in de theoretische achtergrond gedefinieerd werden (zie 2.4.3), te weten: woorden waarvoor ‘de aanpassing [...] zo goed [verloopt] dat taalgebruikers de link met het vreemde woord helemaal kwijtraken’ (Zenner 2017: 236). De retrospectieve commentaren hebben het mogelijk gemaakt om te weten in welke categorie, compensatiestrategie of ontlening, de woorden met een Engelse oorsprong gerangschikt moesten worden.

Na de proefpersoon zijn/haar retrospectieve commentaren geformuleerd had, was het experiment af. Het duurde over het algemeen tussen twintig en dertig minuten, maar

het gebeurde dat sommige respondenten een beetje min of meer tijd nodig hadden om de drie taken te vervullen. In ieder geval werd er geen tijdsbeperking opgedrongen, wat bijzonder belangrijk was voor de eerste taak waar communicatie door tijdsdruk gehinderd of bedreigd zou kunnen zijn geweest (zie 2.1.3).

3.4. Gegevens

De gegevens die geanalyseerd werden, zijn de zogenaamde *compensatiestrategieën* die Færch en Kasper (1983: 46) omschrijven als ‘achievement strategies aimed at solving problems in the planning phase’. Hieronder ga ik er in op hoe de strategieën geïdentificeerd (3.4.1), geclassificeerd (3.4.2) en gecodeerd (3.4.3) werden.

3.4.1. Identificatie van de compensatiestrategieën

De identificatie van compensatiestrategieën gaat gepaard met de identificatie van lexicale problemen. Deze taak kan toch problematisch zijn omdat de strategieën tijdens de *planning phase* ontwikkeld worden. Dat wil zeggen dat ze in het hoofd van de spreker ontstaan en dat ze onopgemerkt kunnen blijven. Daarom beweren Færch en Kasper (1983: 235) dat introspectieve commentaren noodzakelijk zijn om er zeker van te zijn dat alle gebruikte strategieën geïdentificeerd worden.

Daarnaast bestaan er ook impliciete en expliciete aanwijzingen die laten zien dat een spreker problemen ondervindt, en die dus doen denken dat een compensatiestrategie gebruikt wordt. Raupach (1983: 201, 203) beschouwt pauzes, stijgende intonatie, verlengde lettergrepen en herhalingen als indicaties van problemen. Færch en Kasper (1983: 230, 232-233) hebben deze lijst aangevuld met het feit dat een spreker gebaren kan gebruiken, naar zijn gesprekspartner aandringend kan kijken om hulp op een min of meer impliciete manier te vragen, en metalinguïstisch commentaar van het type ‘Ik weet niet hoe dit begrip te verwoorden’ kan formuleren.

Om de producties van de eerste taak te analyseren, werd er eerst en vooral rekening gehouden met de retrospectieve commentaren die het betrouwbaarste middel leken te zijn om strategieën te herkennen. Niettemin heeft elke proefpersoon naar de video van het gesprek slechts één keer gekeken, het kon dus zijn dat de ene of de andere strategie onopgemerkt bleef. Daarom heb ik ook gebruik gemaakt van de indicaties die hierboven opgesomd werden toen ik later thuis naar de video’s van de gesprekken keek. Over het algemeen waren de introspectieve commentaren voldoende. De identificatie van de strategieën werd er dus grotendeels op gebaseerd. De impliciete en expliciete

aanwijzingen zijn niettemin nuttig geweest omdat ze het mogelijk hebben gemaakt om enkele extra strategieën op te merken.

3.4.2. Classificatie van de compensatiestrategieën

De identificatie van de compensatiestrategieën was de eerste stap in de analyse van de gegevens. De tweede bestond erin de strategieën aan de hand van een taxonomie te classificeren.

Er moest eerst gekozen worden tussen een code- en een procesgeoriënteerde taxonomie, dus tussen een classificatie waar de strategieën naargelang van de vorm van de uitingen gerangschikt worden, en een classificatie waar het mentale proces waaruit de strategieën voortvloeien als criterium fungeert om de strategieën te categoriseren. Aangezien één van de doelstellingen van het onderzoek was om na te gaan of de respondenten uit groep (i) en degenen uit groep (ii) strategieën gebruiken die op verschillende talen berusten, waren de codegeoriënteerde taxonomieën betere kandidaten dan de procesgeoriënteerde. Het was belangrijk om het onderscheid te kunnen maken tussen aan de ene kant de strategieën die op de moedertaal (of een vreemde taal anders dan de doeltaal) berusten, en aan de andere kant de strategieën die op de doeltaal gebaseerd worden. Dit onderscheid kan niet gemaakt worden aan de hand van de twee procesgeoriënteerde taxonomieën die eerder voorgesteld werden, namelijk de classificatie die ontwikkeld werd in het kader van het Nijmegen project, en de door Poulisse verbeterde versie daarvan. Bovendien werd er al op gewezen dat het soort taak in het kader van empirische onderzoeken de strategiekeuze beïnvloedt (zie 2.3.4). De verschillende taken die de proefpersonen in dit onderzoek moesten vervullen, vereisten weinig analytische processen en dus weinig analytische strategieën. Het leek dus zinloos om één van de procesgeoriënteerde taxonomieën te verkiezen. Onder de codegeoriënteerde werd er eigenlijk voor twee classificaties gekozen, namelijk die van Bialystok en die van Færch en Kasper, omdat ze allebei de strategieën classificeren naargelang van de taal waarop de alternatieven berusten. Ze waren dus de geschiktste taxonomieën om de data van dit onderzoek te kunnen classificeren.

De classificaties werden met elkaar gecombineerd en aan de behoeften van het onderzoek aangepast. Hieronder wordt de eindtaxonomie – de taxonomie die gebruikt werd om de data van het onderzoek te analyseren – gepresenteerd. De naam die elk type strategie toegeschreven werd in het onderzoek, de manier waarop de strategieën

omschreven werden, en de veranderingen die er in het kader van mijn studie aan aangebracht werden, worden telkens aangegeven.

I. T1-strategieën: de spreker lost zijn lexicale probleem op aan de hand zijn moeder- of een vreemde taal anders de doeltaal (in dit geval het Nederlands).

- i) **Codeswitching/codewisseling:** de spreker voegt vreemde woorden in zijn uitingen in. Deze strategie was aanwezig zowel bij Bialystok als bij Færch en Kasper, maar hier werd ze in twee onderverdeld zodat er een verschil tussen codeswitching in het Frans en codeswitching in het Engels bestond.

Het was belangrijk om dit onderscheid in te voeren omdat er werd verwacht dat de *supplier language* (de taal waaraan lexicaal materiaal ontleend wordt in geval van gebrek aan lexicale kennis) van het onderwerp zou afhangen. In de neutrale taak zouden de proefpersonen weinig redenen hebben om codeswitching in het Engels als compensatiestrategie te gebruiken, terwijl de georiënteerde taak het invoegen van Engelse woorden zou bevorderen. De algemene strategie ‘codeswitching’ was dus niet precies genoeg voor de doelstelling van dit onderzoek waar de brontaal van de codeswitches van groot belang was.

- ii) **Aanpassing:** dat is het equivalent van *foreignizing* uit de taxonomieën van Bialystok en Færch en Kasper. Deze strategie bestaat erin woorden uit een andere taal te gebruiken, maar in tegenstelling tot codeswitching wordt het lexicale materiaal aan de fonologie en/of de morfologie van het Nederlands aangepast.

Voor dezelfde redenen als bij ‘codeswitching’ werd ‘aanpassing’ in twee subcategorieën onderverdeeld naargelang van de taal (het Frans of het Engels) waaruit het lexicale materiaal kwam.

- iii) **Vertaling:** Bialystok en Færch en Kasper verwezen naar deze strategie respectievelijk met de termen *transliteration* en *literal translation*. Het houdt in dat de spreker een woord of een uitdrukking letterlijk naar het Nederlands vertaalt.

Deze strategie werd ook in twee subcategorieën onderverdeeld, namelijk vertaling uit het Frans en vertaling uit het Engels.

II. T2-strategieën: de spreker maakt gebruik van een strategie die op het Nederlands berust.

- i) **Semantische contiguïteit:** in dit geval wordt het ontbrekende woord door een semantisch verwant begrip vervangen. ‘Semantisch verwant begrip’ omvat zowel boven- als ondergeschikte termen. Dat betekent dat het niets uitmaakt of een semantisch verwant alternatief algemener of preciezer dan het ontbrekende woord is.

Deze strategie komt overeen met wat Bialystok *semantic contiguity* noemde, maar er bestond geen rechtstreeks equivalent bij Færch en Kasper. In hun taxonomie was er sprake van *generalization* maar deze strategie verwees uitsluitend naar het gebruik van algemene of bovengeschiede termen, terwijl semantische contiguïteit een bredere omvang heeft omdat ook ondergeschikte termen hiertoe gerekend worden. Met andere woorden, alle generalisaties behoren tot de categorie semantische contiguïteit, maar semantische contiguïteit zoals het hier gedefinieerd wordt, komt niet overeen met wat Færch en Kasper *generalization* noemden.

Er werd voor semantische contiguïteit gekozen precies omwille van de bredere omvang die de strategie heeft, en er werd geen onderscheid gemaakt tussen het gebruik van boven- en ondergeschikte termen.

- ii) **Parafrase:** het begrip dat de leerder niet kan verwoorden, wordt beschreven.

Om deze strategie aan te duiden, gebruikten Færch en Kasper de term *paraphrase* en Bialystok *description*. Ondanks het verschil in termen berust de strategie op hetzelfde principe.

Er moet niettemin opgemerkt worden dat Bialystok het onderscheid tussen drie verschillende soorten beschrijvingen maakte, namelijk op basis van (1) het uiterlijk, (2) typerende kenmerken, of in het geval van een object (3) de handelingen die ermee uitgevoerd kunnen worden. Dit verschil werd hier niet bewaard omdat subcategorieën van parafrases geen invloed op de resultaten zouden hebben gehad. In elk geval zouden de omschrijvingen tot de T2-strategieën gerekend zijn geweest.

- iii) **Verzonnen woorden:** de spreker kiest woorden, of delen van woorden, die hij/zij combineert aan de hand van morfologische regels om een nieuw woord te verzinnen. Bij Bialystok en Færch en Kasper kwam deze strategie met *word coinage* overeen.

3.4.3. Codering

Om de gegevens te coderen, werd Excel gebruikt. Elke proefpersoon werd een nummer toegeschreven zodat de gegevens anoniem werden gemaakt.

3.4.3.1. Algemene en linguïstische gegevens

De algemene en de linguïstische data werden in dezelfde spreadsheet verzameld zodat het mogelijk was om een volledig overzicht van het profiel van de deelnemers te hebben (zie appendix 3). Voor elke proefpersoon werden de volgende gegevens aangegeven: het nummer dat de respondent toegeschreven werd, zijn groep, zijn geslacht, zijn leeftijd, zijn moedertaal, de vreemde talen die de ondervraagde kan spreken, of de respondent thuis Nederlands en Engels spreekt, het aantal jaren dat de proefpersoon het Nederlands en het Engels heeft geleerd, of de kandidaat al aan *CLIL*-programma in het Nederlands en in het Engels deelgenomen heeft, en ten slotte of de persoon al in een Nederlandstalig en Engelstalig gebied had gewoond.

3.4.3.2. Taak 1

Om de gegevens van deze taak te coderen, werden er drie spreadsheets gebruikt: één voor de respondenten uit groep (i), één voor de informanten uit groep (ii), en één die de gegevens van beide groepen verzamelde. Er werd één rij per proefpersoon gebruikt en de verschillende soorten strategieën werden over de kolommen gespreid. Tabel 3.7 illustreert hoe de gegevens voor een respondent uit groep (i) gecodeerd werden.

Tabel 3.7: Codering van de compensatiestrategieën (absolute frequentie (N) en percentages (%)) die in taak 1 door proefpersoon 1 gebruikt werden.

PPN	T1 strategieën					T2 strategieën			Totaal	
	Codeswitching		Aanpassing		Vertaling	Sem. cont.	Parafrase	Verzonnen woorden	N	%
	FR	EN	FR	EN						
	N	N	N	N	N	N	N	N	N	%
p01	-	-	1	-	-	2	-	-	3	7,69
...
Totaal (N)
Totaal (%)

PPN = proefpersoon; T1 strategieën = strategieën gebaseerd op de moedertaal of een vreemde taal (anders dan de doeltaal/het Nederlands); T2 strategieën = strategieën gebaseerd op de doeltaal/het Nederlands; FR = Frans; EN = Engels; Sem. cont. = semantische contiguïteit.

De data van de laatste twee rijen ('Totaal') werden later gebruikt om een andere tabel op te stellen waar de algemene tendensen voor elke groep weergegeven werden. Met andere

woorden, die tabel gaf weer in hoeverre elke groep een beroep had gedaan op de verschillende soorten strategieën en in hoeverre groep (i) en groep (ii) T1-en T2-strategieën hadden gebruikt. Ten slotte werd er ook een gegevensbank gemaakt van de uitingen die als compensatiestrategieën geïdentificeerd werden. Al deze gegevens zijn in appendix 4 terug te vinden.

3.4.3.3. Taak 2

Voor deze taak werd er eerst gekeken naar het aantal (N, absolute frequentie) proefpersonen uit groep (i) en groep (ii) dat voor elke zin het verwachte antwoord had gevonden. Als het gewenste woord niet gegeven werd, werd er dan aangegeven of de respondent een beroep op een compensatiestrategie had gedaan, of hij/zij een ontlening had gebruikt of niets had geschreven. De resultaten van beide groepen werden ook opgeteld (kolom 'Totaal'). Alle absolute frequenties (N) worden ook in percentages (%) uitgedrukt. Tabel 3.8 geeft een voorbeeld van de manier waarop deze gegevens voor de eerste zin gecodeerd werden.

Tabel 3.8: Codering 'verwacht antwoord', 'compensatiestrategie', 'ontlening' of 'niets' (absolute frequentie (N) en percentages (%)) voor de eerste zin in taak 2.

Verwacht antwoord/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 1	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	1	11,11	1	10	2	10,52
<i>Nee</i>	8	88,89	9	90	17	89,48
- CpS	8	88,89	9	90	17	89,48
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Niets	-	-	-	-	-	-

CpS = compensatiestrategie.

Vervolgens werd er voor elke zin nader bekeken hoe vaak groep (i) en groep (ii) elk soort compensatiestrategie gebruikt hadden. De resultaten voor beide groepen werden ook berekend (kolom 'Totaal'). Opnieuw werden alle absolute frequenties (N) ook in percentages (%) omgezet. Tabel 3.9 geeft de codering van de compensatiestrategieën weer die in de eerste zin gebruikt werden.

Tabel 3.9: Codering soorten compensatiestrategieën (absolute frequentie (N) en percentages (%)) die in de eerste zin in taak 2 gebruikt werden.

Strategie/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 1	8	100	9	100	17	100
<i>Codeswitching</i>	2	25,00	3	33,33	5	29,42
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	2	25,00	3	33,33	5	29,42
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
Vertaling	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguïteit	1	12,50	5	55,56	6	35,29
Parafrase	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	5	65,50	1	11,11	6	35,29

Sem. contiguïteit = semantische contiguïteit.

Ten slotte werd er een gegevensbank van de compensatiestrategieën gemaakt. Appendix 5 verzamelt al deze gegevens.

3.4.3.4. Taak 3

Voor elke stelling werd er nagegaan hoeveel keer (N, absolute frequentie) elk meetniveau gekozen werd (zie appendix 6). De absolute frequenties werden stelselmatig in percentages (%) omgezet. Tabel 3.10 geeft een voorbeeld van de manier waarop de gegevens voor de eerste stelling gecodeerd werden. Opnieuw worden de resultaten van groep (i) en groep (ii) zowel apart als samen ('Totaal') gegeven.

Tabel 3.10: Codering succes van elk meetniveau (absolute frequentie (N) en percentages (%)) voor de eerste zin in taak 3.

Meetniveau/stelling	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Stelling 1	9	100	10	100	19	100
Hel. niet akkoord	-	-	-	-	-	-
Niet akkoord	-	-	2	20	2	10,53
Akkoord	7	77,78	6	60	13	68,42
Helemaal akkoord	2	22,22	2	20	4	21,05

Hel. niet akkoord = helemaal niet akkoord.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek voorgesteld. Om de compensatiestrategieën te classificeren, werd er gebruik gemaakt van de taxonomie die in het vorige hoofdstuk gepresenteerd werd en die vooral gebaseerd is op het onderscheid tussen T1- en T2-strategieën, dat wil zeggen tussen strategieën die op een andere taal dan de doeltaal berusten (T1-strategieën) en strategieën die op het Nederlands gebaseerd zijn (T2-strategieën) (zie 3.4.2). Paragraaf 4.1 gaat over de analyse van de compensatiestrategieën die in de eerste taak gebruikt werden, in paragraaf 4.2 worden de resultaten van de tweede taak besproken, en paragraaf 4.3 gaat in op de tendensen die in taak 3 naar voren kwamen.

In het vorige hoofdstuk werd aangegeven dat één proefpersoon uit groep (i) Nederlandstalig was. Om de resultaten niet te beïnvloeden, werden zijn antwoorden niet in aanmerking genomen.

4.1. Taak 1

De eerste taak was de mondelinge oefening waar de proefpersonen een film moesten samenvatten. De bedoeling ervan was drievoudig en bestond erin na te gaan (1) of er kwantitatieve verschillen in het gebruik van strategieën tussen groep (i) en groep (ii) bestaan; (2) of elke groep de voorkeur aan de ene of de andere strategie zou geven, in het bijzonder of groep (i) eerder T1-strategieën zou gebruiken en groep (ii) T2-alternatieven; en (3) welke strategieën het meest gebruikt worden in een gesprek over een vrij neutraal onderwerp. De resultaten worden gepresenteerd als volgt: er wordt eerst een kwantitatieve analyse voorgesteld (4.1.1) die gevolgd wordt door een kwalitatieve analyse waar concrete toepassingen van strategieën aan bod komen (4.1.2). Ten slotte worden de resultaten samengevat (4.1.3).

4.1.1. Kwantitatieve analyse

4.1.1.1. Overzicht van de hele taak

In de hele taak werden er 100 compensatiestrategieën gebruikt. Tabel 4.1 geeft de verdeling tussen de T1- en T2-alternatieven weer, en tabel 4.2 presenteert hoe vaak de verschillende soorten strategieën voorkwamen.

Tabel 4.1: Verdeling T1- en T2-strategieën in de hele taak.

T1-T2	N	%
T1	44	44
T2	56	56
Totaal	100	100

Tabel 4.2: Verdeling soorten compensatiestrategieën in de hele taak.

Type strategie	N	%
<i>Codeswitching</i> (T1)	15	15
- Frans	9	9
- Engels	6	6
<i>Aanpassingen</i> (T1)	26	26
- Frans	21	21
- Engels	5	5
<i>Vertaling</i> (T1)	3	3
- Frans	3	3
- Engels	-	-
Semantische contiguïteit (T2)	39	39
Parafrase (T2)	15	15
Verzonnen woorden (T2)	2	2
Totaal	100	100

In totaal hebben groep (i) en groep (ii) samen 44 T1- en 56 T2-strategieën gebruikt, wat het totaal op 100 compensatiestrategieën brengt. Als de verdeling tussen de verschillende soorten alternatieven onder de loep genomen wordt, zien we dat semantische contiguïteit het hoogst heeft gescoord (N = 39). Het wordt door aanpassingen gevolgd (N = 26): 21 Franse woorden en vijf Engelse werden aan het Nederlands aangepast. Dan komt codeswitching, de respondenten hebben een beroep gedaan op 15 vreemde woorden: negen kwamen uit het Frans en zes uit het Engels. Parafrase scoorde even goed als codeswitching aangezien het ook 15 keer gebruikt werd. De strategie die opvolgt, is vertaling: er werden drie woorden uit het Frans vertaald maar geen uit het Engels. Ten slotte werden er twee woorden verzonnen.¹⁷

4.1.1.2. Groep (i)

Hieronder wordt voorgesteld in hoeverre groep (i) T1- en T2-strategieën toegepast heeft (zie tabel 4.3) en in welke mate de respondenten uit deze groep een beroep hebben gedaan op de verschillende soorten strategieën (zie tabel 4.4).

¹⁷ Er zullen voorbeelden van concrete toepassingen gegeven worden in paragraaf 4.1.2.

Tabel 4.3: Verdeling T1- en T2-strategieën bij groep (i).

T1-T2	Numerieke gegevens	
	N	%
T1	23	58,97
T2	16	41,03
Totaal	39	100

Tabel 4.4: Verdeling soorten compensatiestrategieën bij groep (i).

Type strategie	Numerieke gegevens	
	N	%
<i>Codeswitching</i> (T1)	7	17,95
- Frans	3	7,69
- Engels	4	10,26
<i>Aanpassingen</i> (T1)	13	33,33
- Frans	10	25,64
- Engels	3	7,69
Vertaling (Frans) (T1)	3	7,69
Semantische contiguiteit (T2)	13	33,33
Parafrase (T2)	2	5,13
Verzonnen woorden (T2)	1	2,56
Totaal	39	100

Tabel 4.3 laat zien dat groep (i) 23 T1- en 16 T2-alternatieven gebruikt heeft (respectievelijk 58,97 procent en 41,03 procent), wat het totaal op 39 strategieën brengt. Er kan geconstateerd worden dat de verdeling tussen T1- en T2-alternatieven vrij gelijk is, maar de respondenten hadden toch een lichte voorkeur voor strategieën die op een andere taal dan het Nederlands berusten (T1-strategieën).

Wat de verschillende soorten alternatieven betreft, zien we dat semantische contiguiteit én aanpassingen het hoogst gescoord hebben, elke strategie werd 13 keer gebruikt (33,33% per strategie). Binnen aanpassingen hebben tien Franse woorden en drie Engelse als basis gefungeerd (resp. 25,64% en 7,69%). Codeswitching is de strategie die de tweede plaats inneemt. Er werden zeven codewisselingen geteld (17,95%): drie in het Frans en vier in het Engels (resp. 7,69% en 10,26%). De strategieën vertaling, parafrase en verzonnen woorden hebben aanzienlijk lager gescoord. Er werden drie Franse woorden en uitdrukkingen vertaald (7,69%), parafrase werd twee keer gebruikt (5,13%) en er werd één woord verzonnen (2,56%).

4.1.1.3. Groep (ii)

Hieronder wordt gepresenteerd in hoeverre groep (ii) T1- en T2-strategieën heeft gebruikt (zie tabel 4.5) en tabel 4.6 geeft de verdeling tussen de types strategieën weer.

Tabel 4.5: Verdeling T1- en T2-strategieën bij groep (ii).

T1-T2	Numerieke gegevens	
	N	%
T1	21	34,43
T2	40	65,57
Totaal	61	100

Tabel 4.6: Verdeling soorten compensatiestrategieën bij groep (ii).

Type strategie	Numerieke gegevens	
	N	%
<i>Codeswitching</i> (T1)	8	13,11
- Frans	6	9,84
- Engels	2	3,28
<i>Aanpassingen</i> (T1)	13	21,31
- Frans	11	18,03
- Engels	2	3,28
Vertaling (Frans) (T1)	-	-
Semantische contigüiteit (T2)	26	42,62
Parafrase (T2)	13	21,31
Verzonnen woorden (T2)	1	1,64
Totaal	61	100

De 61 alternatieven die de deelnemers gebruikt hebben, worden onderverdeeld als volgt: 21 berusten op het Frans of op het Engels (T1-strategieën) en 40 zijn op het Nederlands gebaseerd (T2-strategieën), wat respectievelijk 34,43 procent en 65,57 procent vertegenwoordigt. Deze percentages laten zien dat de T2-strategieën bijna twee keer zoveel als de T1 gebruikt werden ($40/21 = 1,90$). De proefpersonen uit deze groep hadden dus de neiging om hun lexicale problemen aan de hand van het Nederlands zelf op te lossen.

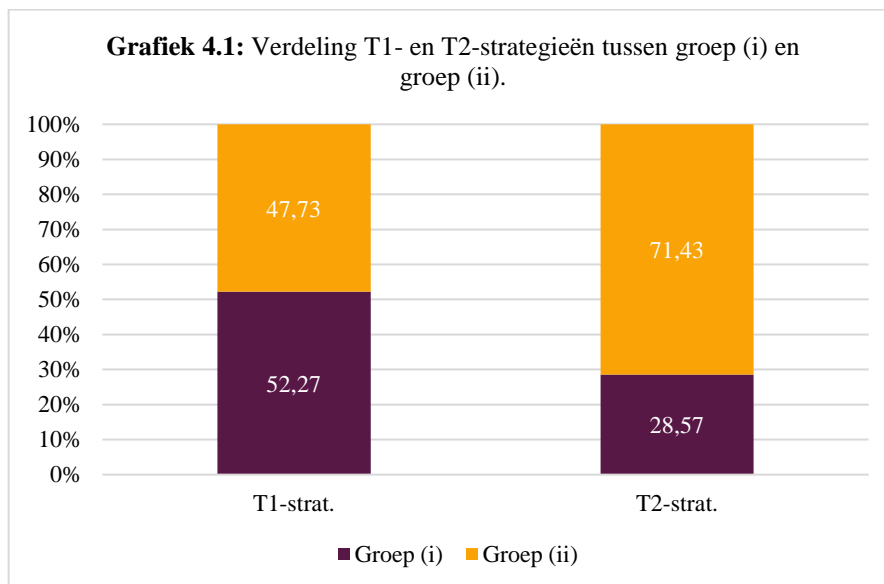
Wat de soorten compensatiestrategieën betreft, toont tabel 4.6 aan dat semantische contigüiteit de strategie is die het meest gebruikt werd, het kwam 26 keer voor (42,62%). De tweede plaats wordt ingenomen door parafrase en aanpassingen die elk 13 keer gehanteerd werden (21,31% per strategie). De 13 aanpassingen worden onderverdeeld als volgt: 11 Franse woorden en twee Engelse werden aangepast (resp. 18,03% en 3,28%). Dan komt codeswitching, de proefpersonen hebben een beroep gedaan op acht vreemde woorden (13,11%): zes in het Frans en twee in het Engels (resp. 9,84% en 3,28%). Er werd ook één woord verzonnen (1,64%) en geen enkele deelnemer heeft vertaling gebruikt.

4.1.1.4. Vergelijking tussen beide groepen

Het kwantitatieve strategieëngebruik van groep (i) en groep (ii) werd in de twee vorige paragrafen besproken. Op basis hiervan worden de overeenkomsten en verschillen tussen beide groepen hieronder besproken.

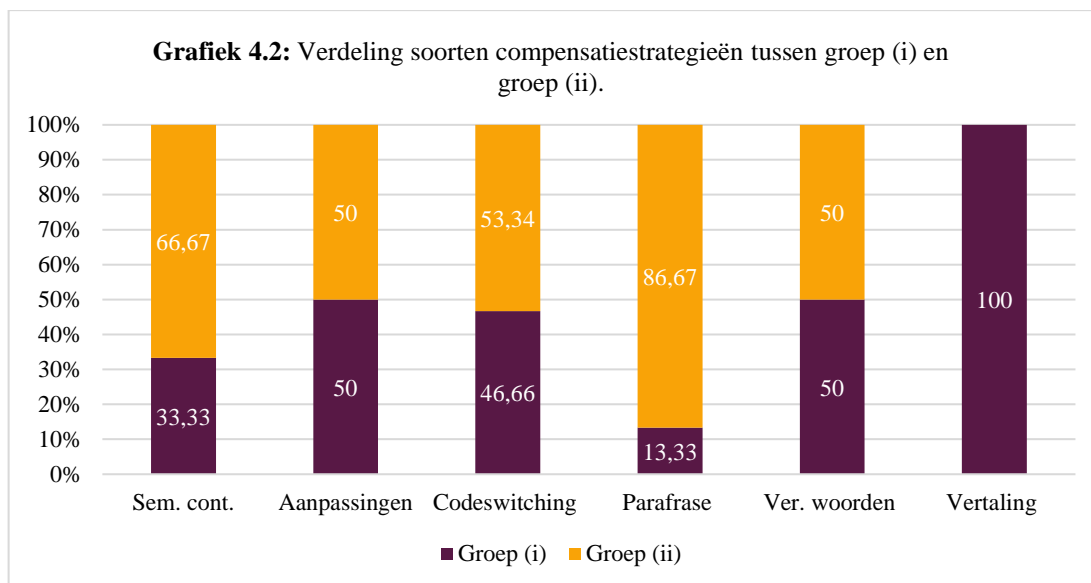
Een eerst verschil heeft te maken met het aantal strategieën dat elke groep gebruikt heeft. De respondenten die in Bac1 (groep (i)) en in Master2 (groep (ii)) zitten, hebben respectievelijk een beroep gedaan op 39 (39%) en 61 (61%) compensatiestrategieën. Dat betekent dat groep (ii) bijna twee derde van al de gebruikte alternatieven voortgebracht heeft, en dat de respondenten uit deze groep anderhalve keer meer strategieën gebruikt hebben dan de proefpersonen uit groep (i) ($61/39 = 1,56$).

Een ander kwantitatief verschil betreft de verdeling van T1- en T2-strategieën tussen groep (i) en groep (ii) (zie grafiek 4.1).

Wat de verdeling van de T1-alternatieven betreft, zien we dat het kwantitatieve verschil tussen de groepen bijna onbeduidend is; groep (i) heeft er een beetje meer gehanteerd dan groep (ii). Opvallender is het verschil in de mate waarin elke groep de T2-strategieën gebruikt heeft: groep (ii) heeft bijna drie kwart hiervan opgeleverd (71,43%). Bovendien werden er T2-strategieën tweeënhalf zoveel gebruikt door groep (ii) als door groep (i) ($71,43/28,57 = 2,5$).

Er kan ook vergeleken worden in welke mate groep (i) en groep (ii) de verschillende soorten strategieën gehanteerd hebben. Deze distributie is in grafiek 4.2 te zien.

Aan de hand van grafiek 4.2 kan er geconstateerd worden dat twee tendensen naar voren komen: ofwel hebben beide groepen een bepaalde strategie (min of meer) in dezelfde mate gebruikt, ofwel heeft een groep van een gegeven strategie aanzienlijk meer gebruik gemaakt dan de andere groep.

Wat de strategieën aanpassingen en verzonden woorden betreft, zien we een evenwaardige verdeling tussen beide groepen (50% per groep). De distributie van codewisselingen is ook vrij gelijk, groep (ii) heeft er een beetje meer opgeleverd (53,34% tegenover 46,66%), maar over het algemeen bestaat er geen opvallend kwantitatief verschil tussen beide groepen.

Dezelfde tendens geldt niet voor semantische contiguïteit, parafrase en vertaling. Grafiek 4.2 toont aan dat semantische contiguïteit in 66,67 procent van de gevallen gehanteerd werd door groep (ii). Dat betekent dat groep (ii) dit alternatief twee keer zo vaak als groep (i) toegepast heeft ($66,67/33,33 = 2$). Groep (ii) heeft ook meer gebruik gemaakt van parafrase dan groep (i), maar het kwantitatieve verschil tussen de groepen is in dit geval nog opvallender dan bij semantische contiguïteit. Groep (ii) heeft immers 86,67 procent van alle parafrases opgeleverd. Ten slotte zien we dat vertaling uitsluitend door groep (i) gehanteerd werd.

Tot nu toe hebben we hebben gezien dat er kwantitatieve verschillen tussen beide groepen bestaan: groep (i) heeft T1- en T2-strategieën min of meer in dezelfde mate gebruikt terwijl groep (ii) de neiging heeft gehad om eerder T2-alternatieven toe te passen. Bovendien heeft groep (ii) semantische contiguïteit en parafrase meer gehanteerd dan groep (i), en uitsluitend respondenten uit groep (i) hebben vertaling gebruikt. Nu is

het de bedoeling om de soorten strategieën in elke groep hiërarchisch te rangschikken naargelang van hun succesgraad, dit is naargelang van de mate waarin ze gebruikt werden, om te bepalen of de groepen de voorkeur hebben gegeven aan verschillende strategieën. In tabel 4.7 worden de soorten strategieën in dalende volgorde geordend naargelang van de mate waarin ze gebruikt werden door elke groep.

Tabel 4.7: Rangschikking soorten strategieën naargelang van de mate waarin ze gebruikt werden door groep (i) en groep (ii).

Hiërarchische rangschikking	Groep (i)		Groep (ii)	
	Soort strategie	%	Soort strategie	%
1	Sem. cont. + aanpassingen	33,33 (per strat.)	Sem. cont.	42,62
2	Codeswitching	17,95	Parafrase + aanpassingen	21,31 (per strat.)
3	Vertaling	7,69	Codeswitching	13,11
4	Parafrase	5,13	Ver. woorden	1,64
5	Ver. woorden	2,56	-	-

Groen = T1-strategieën; blauw = T2-strategieën.

Het patroon dat uit tabel 4.7 naar voren komt, ziet er als volgt uit: de eerste en de laatste plaatsen worden ingenomen door dezelfde strategieën in beide groepen (respectievelijk semantische contiguïteit en het verzinnen van woorden). Wat verschilt, is dat groep (ii) T2-alternatieven leek te bevoorrechten terwijl groep (i) meer geneigd was om T1-alternatieven toe te passen. Immers, aanpassingen hebben even hoog gescoord als semantische contiguïteit bij groep (i), bovendien staat parafrase op de vierde plaats in deze groep terwijl het de tweede plaats inneemt bij groep (ii), en groep (i) heeft een beroep gedaan op vertaling, wat groep (ii) nooit gedaan heeft.

Samengevat, de kwantitatieve analyse van de data en de vergelijking tussen de groepen hebben laten zien dat groep (ii) meer compensatiestrategieën gebruikt heeft dan groep (i), en dat groep (i) meer geneigd was om T1-strategieën te gebruiken in tegenstelling tot groep (ii) die een voorkeur voor T2-strategieën had.

4.1.2. Kwalitatieve analyse: Bespreking van concrete uitvoeringen

Uit de producties van de deelnemers blijkt dat bepaalde lexicale problemen vaak terugkeerden, daarom worden de soorten gebruikte compensatiestrategieën geïllustreerd vanuit een onomasiologische aanpak. Er zal telkens aangegeven worden welke alternatieven gebruikt werden om de bijzonder problematische begrippen te verwoorden.

Daarnaast zal er ook toegelicht worden waarom sommige soorten strategieën betere kandidaten waren dan andere om het besproken lexicale probleem op te lossen.

4.1.2.1. 'Mimespeler'

'Mimespeler' is het begrip dat de meeste problemen geleverd heeft: er werden 31 compensatiestrategieën gebruikt om ernaar te verwijzen, dat is bijna een derde van al de toegepaste alternatieven (100). Tabel 4.8 presenteert de verdeling tussen de soorten strategieën waarop er een beroep gedaan werd om het lexicale probleem op te lossen.

Tabel 4.8: Verdeling compensatiestrategieën om het begrip 'mimespeler' te verwoorden.

Cs.		Aan.		Ver.	S.C.	Para.	V.W.	Totaal
FR	EN	FR	EN					
4	-	12	-	-	12	2	1	31

Cs. = codeswitching; Aan. = aanpassingen; Ver. = vertaling; S.C. = semantische contiguïteit; Para. = parafraze ; V.W. = verzonnen woorden ; FR = Frans ; EN = Engels.

We zien dat twee soorten strategieën bijzonder hoog hebben gescoord, namelijk semantische contiguïteit en aanpassing van Franse woorden.

De uitingen die in de categorie semantische contiguïteit gerangschikt werden, zijn 'clown', 'personage' en 'man'. Deze drie termen zijn niet even nauwkeurig, terwijl 'clown' naar een 'komische artiest'¹⁸ verwijst, hebben 'man' en 'personage' een algemenere betekenis. Het feit dat nogal brede termen gebruikt werden, is niet toevallig: ik was de persoon aan wie de respondenten het verhaal moesten vertellen en ik was aanwezig toen het filmpje geprojecteerd werd. Ze wisten dus dat ik het verhaal kende en ze hebben voordeel getrokken uit onderlinge kennis veroorzaakt door de fysieke medeaanwezigheid. Dit heeft ertoe geleid dat de proefpersonen vaag bleven, wat het gebruik van termen als 'man' of 'personage' verklaart. Als de proefpersonen het verhaal aan iemand moeten vertellen die naar de video niet gekeken had, zouden ze waarschijnlijk nauwkeuriger zijn geweest. Kortom, het feit dat semantische contiguïteit veel gebruikt werd om naar de mimespeler te verwijzen, is wellicht toe te schrijven aan de gedeelde kennis over het verhaal tussen de proefpersonen en ikzelf.

¹⁸ Van Dale online [30 april 2020].

Wat aanpassingen van Franse woorden betreft, werd *mime* aan de fonologie van het Nederlands aangepast door de zuivere klank [i] te vervangen door de onzuivere [ɪ] of de tweeklank [ɛi]:

p01: Dat gaat over een <pauze> **mime** [uitgesproken /mimə/].

p09: Dat is een soort spektakel met een <pauze> met een ***mijm** [uitgesproken /mɛim/].

Er werd ook een beroep gedaan op drie andere strategieën, maar deze zijn aanzienlijk minder succesvol geweest dan semantische contiguiteit en aanpassingen. De eerste was codeswitching in het Frans waar *mime* in de uitingen ingevoegd werd. Het tweede alternatief bestond erin ‘mimespeler’ te parafraseren, bijvoorbeeld:

p14: [...] een personage die aan het imiteren van bepaalde activiteiten is hoewel hij niet werkelijk bezig aan die activiteiten is.

p03: [...] een man die aan het uitbeelden is.

Ten slotte werd er één woord verzonnen, namelijk ‘*toonaar’. In de retrospectieve commentaren heeft de proefpersoon uitgelegd dat hij zich op de activiteit van de man had gebaseerd om het woord te scheppen. De mimespeler was aan het uitbeelden in de video, de respondent heeft deze activiteit met een *vertoning* verbonden (waardoor toon-), en hij heeft het productieve suffix -aar toegevoegd om aan te duiden dat het substantief verwijst naar een persoon die een handeling verricht.

4.1.2.2. ‘Uitbeelden’

Typerend voor een mimespeler is dat hij aan het uitbeelden is. Om deze activiteit te verwoorden, hebben sommige deelnemers een strategie nodig gehad. De verdeling tussen de verschillende soorten is in tabel 4.9 te zien.

Tabel 4.9: Verdeling compensatiestrategieën om het begrip ‘uitbeelden’ te verwoorden.

Cs.		Aan.		Ver.	S.C.	Para.	V.W.	Totaal
FR	EN	FR	EN					
-	-	3	-	-	2	5	-	10

In de helft van de gevallen werd parafraze gebruikt:

p13: Hij neemt zijn hoedje om **magie te creëren**.

p15: Daarna **speelt hij met zijn handen**.

p17: Iemand die **mimes doet**.

p18: [...] sommige **grappige dingen te doen**.

p07: [...] de man in de box **dingen doen**.

Een ander alternatief bestond erin de Franse woorden *mimer* en *imiter* aan het Nederlands aan te passen door de uitgang -en hieraan toe te voegen, wat ‘mimeren’ en ‘imiteren’ geleverd heeft. Toevallig bestaan de woorden in de doeltaal, het was dus belangrijk om te weten of de proefpersonen hier op de hoogte van waren of dan ze de Franse woorden aan de Nederlandse morfologie aangepast hadden. Slechts in het tweede geval was er sprake van een compensatiestrategie. Praktisch gezien werd er gebruik gemaakt van retrospectieve commentaren om te weten of ‘mimeren’ en ‘imiteren’ als strategie gefungeerd hadden.

Ten slotte werden ‘dansen’ en ‘imitatie’ bestempeld als semantisch verwante begrippen aan ‘uitbeelden’:

p02: Hij **danst** voor geld hebben.

p14: Daarom gaat hij door met zijn **imitatie**.

4.1.2.3. ‘Kooi’

De deelnemers hebben ook wat moeite gehad met het woord ‘kooi’, er werden 27 strategieën gehanteerd om dit begrip te verwoorden.

Tabel 4.10: Verdeling compensatiestrategieën om het begrip ‘kooi’ te verwoorden.

Cs.		Aan.		Ver.	S.C.	Para.	V.W.	Totaal
FR	EN	FR	EN					
3	2	4	1	-	12	5	-	27

Zoals tabel 4.10 het laat zien, is semantische contiguïteit het alternatief waarop de proefpersonen het meest een beroep hebben gedaan. De woorden ‘deur’, ‘zaal’, ‘muur’ ‘blokje’, ‘ruimte’, ‘kamer’ en ‘gevangenis’ hebben als alternatieven gefungeerd.

Dan komt parafraze waar de sprekers de focus legden ofwel op de kooi zelf, ofwel op de situatie waarin de mimespeler zich bevond. In het eerste geval werd de kooi omschreven als ‘een soort muur/kamer/deur/zaal die we niet kunnen zien’. In het tweede geval werd het object niet rechtstreeks beschreven, er werd eerder verwezen naar het feit dat de mimespeler opgesloten werd:

p05: Hij [de mimespeler] staat **zoals in gevangenis**.

De situatie (eerder dan de kooi zelf) heeft ook als basis gefungeerd voor de categorie aanpassingen. Aan de ene kant werd het Engelse woord *stuck* aan de Nederlandse fonologie aangepast, het werd dan /styk/ uitgesproken; en aan de andere kant werd het

Franse woord *bloqué* vernederlandst als ‘geblokkeerd’ of ‘geblokt’. Belangrijk is dat beide begrippen in het Nederlands bestaan maar hun betekenis past niet in deze context.¹⁹

Ten slotte werden er ook woorden aan het Engels (*box*) en aan het Frans (*boîte* en *cage*) ontleend.

4.1.2.4. ‘Hoed’

Tabel 4.11 geeft een overzicht van de strategieën die toegepast werden wanneer het woord ‘hoed’ niet gekend of vergeten was.

Tabel 4.11: Verdeling compensatiestrategieën om het begrip ‘hoed’ te verwoorden.

Cs.		Aan.		Ver.	S.C.	Para.	V.W.	Totaal
FR	EN	FR	EN					
2	2	-	4	-	1	1	-	10

De respondenten hebben vooral de neiging gehad om het Engelse woord *hat* aan het Nederlands aan te passen, het werd dan /hat/ of /hatʃə/ uitgesproken. Eén proefpersoon die deze strategie toegepast had, heeft er in de retrospectieve commentaren op gewezen dat hij wist dat ‘*hatje’ in het Nederlands niet bestond, maar hij wist ook dat het Nederlandse woord op het Engelse leek. Als gevolg daarvan vond hij dat de Engelse term vernederlandsen een betere oplossing was dan gewoon het Franse woord *chapeau* te gebruiken. Dit impliceert dat typologische afstand bepalend is geweest voor de strategiekeuze, wat met de suggestie van Williams en Hammarberg (1993) overeenkomt. Ook interessant is dat een andere respondent aangegeven heeft dat een vreemd woord aanpassen een gemakkelijkere oplossing was dan het ontbrekende woord te parafaseren omdat het minder inspanning vereiste. Deze opmerking stemt niet alleen met het economiebeginsel overeen, maar ook met wat Poulisse al voorgesteld had, te weten het feit dat één woord in het preverbale plan (*preverbal message*) veranderen minder cognitieve inspanning vereist dan een volledig nieuw plan te ontwikkelen.

Het economieprincipe en de voorstelling van Poulisse zouden kunnen verklaren waarom ook codeswitching in het Engels en in het Frans succesvol zijn geweest om het lexicale probleem ‘hoed’ op te lossen. De concrete alternatieven die tot deze strategieën gerekend werden, zijn *hat*, *chapeau* en zelfs *truc*:

p17: Daarna, wel, iemand hm, werpt een hm, geld, in zijn hm <pauze> in zijn **truc**.

¹⁹ Van Dale online: ‘geblokkeerd’ heeft betrekking op havens, vestingen, wegen, gelden of psychologie; ‘geblokt’ verwijst naar iets dat in blokjes verdeeld wordt, of naar iemand die stevig en breed gebouwd wordt [30 april 2020].

In de paragraaf over het begrip ‘mimespeler’ werd er al op gewezen dat het gebruik van algemene termen aan de fysieke medeaanwezigheid toe te schrijven was. Dezelfde opmerking geldt voor *truc*, de respondent kon een beroep op dit woord doen slechts omdat ik naar de video had gekeken en daardoor zou weten waarnaar het alternatief verwees. Het gebruik van dat begrip is ook interessant omdat het meerdere vragen oproept: door zijn algemene karakter zou *truc* als een voorbeeld van semantische contigüiteit beschouwd kunnen worden, het enige probleem is dat semantische contigüiteit in de gehanteerde taxonomie tot de T2-strategieën gerekend wordt. Aangezien *truc* op een andere taal dan het Nederlands berust, moest het noodzakelijkerwijs in de categorie T1-strategieën gerangschikt worden. Het werd dan als codeswitching in het Frans bestempeld, maar deze categorisering is echter niet helemaal bevredigend. Men kan zich afvragen of een nieuw soort strategie niet bedacht zou moeten worden om bijzondere gevallen zoals *truc* beter en nauwkeuriger te kunnen classificeren. Mogelijke voorstellingen zouden kunnen zijn: een categorie semantische contigüiteit ook bij T1-strategieën te bedenken, of een klasse ontwikkelen waar alle algemene termen gerangschikt zouden worden, een beetje zoals Dörnyei en Kormos (1998: 360) het met hun *all-purpose words strategy* (algemeen-geldende-woorden strategie) hadden voorgesteld. Niettemin is *truc* het enig algemene begrip in het Frans dat in de hele taak gebruikt werd, daarom werd er geen nieuwe categorie achterafgezien ontwikkeld. Bovendien zou het nieuwe type strategie geen invloed op de resultaten van het onderzoek gehad hebben omdat *truc* in ieder geval in de T1-alternatieven gerangschikt zou zijn geweest.

Ten slotte werden er twee T2-strategieën gebruikt om naar het begrip ‘hoed’ te verwijzen. De eerste is semantische contigüiteit die door ‘muts’ geïllustreerd wordt, en de tweede is parafrase:

p17: Hij [de mimespeler] heeft **iets op zijn hoofd**.

4.1.2.5. ‘Munt(stukk)en’

Het volgende problematische woord was munt(stukk)en. Tabel 4.12 toont aan dat semantische contigüiteit in negen op de tien gevallen gebruikt werd om het lexicale probleem op te lossen, het enig andere alternatief was codeswitching in het Engels.

Tabel 4.12: Verdeling compensatiestrategieën om het begrip ‘munt(stukk)en’ te verwoorden.

Cs.		Aan.		Ver.	S.C.	Para.	V.W.	Totaal
FR	EN	FR	EN					
-	1	-	-	-	9	-	-	10

De analyse van de toegepaste strategieën is vrij rechtstreeks: semantische contigüiteit wordt telkens vertegenwoordigd door ‘geld’, en *money* was het Engelse woord dat gebruikt werd om naar de muntstukken te verwijzen.

4.1.2.6. ‘Onzichtbaar’

Er werd een beroep gedaan op vier compensatiestrategieën om ‘onzichtbaar’ te verwoorden. De distributie tussen de vier alternatieven wordt in tabel 4.13 weergegeven.

Tabel 4.13: Verdeling compensatiestrategieën om het begrip ‘onzichtbaar’ te verwoorden.

Cs.		Aan.		Ver.	S.C.	Para.	V.W.	Totaal
FR	EN	FR	EN					
-	-	2	-	-	-	1	1	4

De twee aanpassingen van Franse woorden waren:

p04: [...] maar hij is door een hm **imaginai-** [uitgesproken /*imayinɛ:/*] <pauze> **imaginair** [uitgesproken /*imayinɛ.r/*] hm een hm muur geblokkeerd.

p13: [...] omdat hij gesloten is, gevangen is in een hm een **geïmagineerd** [uitgesproken /*yə imayinɛ.rt/*], non ça se dit pas, een valse hm box.

Beide proefpersonen hebben het Franse bijvoeglijke naamwoord *imaginaire* aangepast. In het eerste voorbeeld werd de uitspraak vernederlandst, en in het tweede werd het woord fonologisch én morfologisch aangepast. Wat de resultaten betreft, bestaat ‘imaginair’ wel in het Nederlands en zijn betekenis past in deze context, maar dankzij retrospectieve commentaren wist ik dat het als een compensatiestrategie beschouwd moest worden. ‘Geïmagineerd’ is ook een Nederlands woord maar het komt uitsluitend voor als voltooid deelwoord van ‘zich imagineren’.²⁰ Het gebruik van dit begrip past dus niet in deze context.

De twee andere strategieën (parafraze en verzonnen woorden) werden door dezelfde proefpersoon toegepast:

p20: Dan is hij op een hm, op een hm, ja, een soort beeld-, beelde-, **beeldende**, ja, hm, niet, hm **niet reel**, *boîte*.

²⁰ Van Dale online [20 april 2020].

Met ‘beeldende’ werd er eigenlijk ‘denkbeeldig’ bedoeld. De retrospectieve commentaren hebben het mogelijk gemaakt om te weten wat in het hoofd van de spreker was gebeurd. De respondent kende het woord ‘*verbeelding*’ en heeft zich hierop gebaseerd om ‘beeldende’ te verzinnen. Het is een Nederlands woord maar de betekenis past echter niet in de context van de video omdat het betrekking op kunsten heeft²¹, het is niet synoniem van ‘imaginair’ of ‘denkbeeldig’. Omdat de deelnemer er niet zeker van was dat het verzonden woord bestond of aanvaardbaar was, heeft ze vervolgens geprobeerd om ‘onzichtbaar’ te parafraseren door te vermelden dat de kooi ‘niet reel’ was.

4.1.2.7. Andere lexicale problemen

In de kwantitatieve analyse van de taak werd vermeld dat er 100 compensatiestrategieën toegepast werden. De hierboven besproken lexicale problemen hebben 92 strategieën vereist, de laatste acht werden gebruikt om uiteenlopende moeilijkheden uit de weg te ruimen. Tabel 4.14 presenteert in welke mate er een beroep op de verschillende soorten strategieën gedaan werd om deze acht verschillende problemen op te lossen.

Tabel 4.14: Verdeling compensatiestrategieën om uiteenlopende lexicale problemen op te lossen.

Cs.		Aan.		Ver.	S.C.	Para.	V.W.	Totaal
FR	EN	FR	EN					
-	1	-	-	3	3	1	-	8

Codeswitching in het Engels werd gebruikt om naar het einde van de video te verwijzen:

p07: Ja, hm maar hm **in the end** van de **movie** [...].

De uitingen die hieronder staan, bevatten de twee Franse uitdrukkingen die letterlijk vertaald werden naar het Nederlands:

p07: Hij wil *money* hm **geld maken** (gebaseerd op *faire de l'argent*, twee keer gebruikt).

p05: Hij probeer dat mensen hm in zijn hat hm geld gooien <pauze> gooien. Ja hm om **zijn leven** te <pauze> te **winnen** (gebaseerd op *gagner sa vie*).

Tot de categorie semantische contiguiteit werden de volgende voorbeelden gerekend:

p13: [...] daarom beslist hij om zijn hoedje op de grond te **plaatsen**. (De proefpersoon bedoelde ‘gooien’).

²¹ Van Dale online [20 april 2020].

p16: Hij krijgt wel munten in zijn hoed maar hij kan dat niet echt <pauze, aarzeling> **hebben**. (Er werd 'bereiken' gemeend).

p04: Hij doet alsof hij wil **gaan** [...]. ('Gaan' heeft 'vertrekken' vervangen).

Ten slotte werd parafraze gebruikt om de kleding van de mimespeler te beschrijven:

p05: Hij draagt een <pauze> een soort hm **zebra kledij**. (De respondent was het woord 'gestreept' vergeten).

4.1.3. Samenvatting

De eerste bedoeling van deze taak was om na te gaan of er kwantitatieve verschillen tussen beide groepen zouden bestaan. De resultaten hebben aangetoond dat groep (ii) meer strategieën gebruikt heeft dan groep (i). Er werd ook uitgevonden dat beide groepen een beroep op T1-alternatieven grofweg in dezelfde mate hebben gedaan, maar belangrijker is dat er een significante correlatie bestaat tussen het toepassen van T2-strategieën en de groep waartoe de proefpersonen behoren. Immers, de deelnemers uit groep (ii) hebben aanzienlijk vaker hun lexicale problemen opgelost aan de hand van het Nederlands zelf.

Het tweede doel bestond erin te bepalen of elke groep de voorkeur aan één of meerdere strategieën zou geven. De kwantitatieve analyse heeft aangetoond dat semantische contiguïteit het hoogst gescoord heeft bij beide groepen, maar de resultaten hebben ook uitgewezen dat groep (i) eerder geneigd was om aanpassingen, codeswitching en in mindere mate vertaling (allemaal T1-strategieën) te gebruiken. Groep (ii) heeft daarentegen parafraze (T2) na semantische contiguïteit bevoorrecht.

Het derde en laatste doeleinde van deze taak was om te achterhalen op welke strategieën er een beroep zou worden gedaan in een gesprek over een onderwerp dat als neutraal beschouwd wordt. Op basis van de kwantitatieve analyse en de bespreking van de concrete uitvoeringen kan er geconstateerd worden dat semantische contiguïteit het vaakst gebruikt werd. Dit valt mogelijk te verklaren door fysieke medeaanwezigheid: de deelnemers veroorloofden zich minder nauwkeurig te zijn omdat ik hun gesprekspartner was en ik was aanwezig toen de video geprojecteerd werd. Daarnaast zou het economiebeginsel verklaren waarom niet alleen semantische contiguïteit maar ook codeswitching en aanpassingen succesvol zijn geweest: één woord door één ander vervangen, vereist minder cognitieve inspanning dan een begrip te omschrijven, in het bijzonder voor deelnemers uit groep (i). Onderlinge linguïstische kennis heeft ook een rol gespeeld: de respondenten wisten dat ik het Frans en het Engels

begreep, dat heeft ervoor gezorgd dat codeswitching in deze talen gebruikt kon worden. Verder werd er soms rekening gehouden met de typologische afstand tussen het Nederlands en het Engels. Omdat ze allebei tot de Germaanse talen behoren, hadden sommige sprekers de indruk dat ze Engelse woorden gemakkelijker konden aanpassen of overbrengen. Ten slotte is tijdsdruk waarschijnlijk ook bepalend geweest voor de strategieënkeuze. In mondelinge communicatie is er weinig tijd voor aarzeling en de sprekers moeten een oplossing nogal snel vinden. Als we ervan uitgaan dat de talen die een meertalige kent tegelijkertijd geactiveerd kunnen worden, en dus dat een vreemdetaalspreker toegang tot lemma's uit meerdere talen heeft²², dan lijkt het gemakkelijker en sneller om een lemma in één van de geactiveerde talen te kiezen (dus om semantische contiguiteit, aanpassingen of codeswitching toe te passen) dan de boodschap te parafraseren. Dit geldt vooral voor minder ervaren sprekers die meer tijd nodig hebben om een preverbaal plan te ontwikkelen. Dit zou kunnen verklaren waarom T1-strategieën hoger gescoord hebben bij de respondenten uit groep (i), de minder ervaren sprekers in dit onderzoek, dan bij de proefpersonen uit groep (ii).

4.2.Taak 2

In deze taak moesten de proefpersonen tien zinnen idealiter met een Nederlands woord invullen. Er werd verondersteld dat de meerderheid het verwachte antwoord niet zou geven en als gevolg daarvan een compensatiestrategie zou toepassen, in het bijzonder codeswitching in het Engels omdat de onderwerpen het gebruik van anglicismen bevorderden. Uit de resultaten bleek dat het gewenste woord soms gevonden werd, maar meestal werd er een beroep gedaan op een strategie. Als er een woord met een Engelse oorsprong verscheen, werd er rekening gehouden met het feit dat dit antwoord ofwel een compensatiestrategie kon zijn, ofwel een ontlening die de proefpersoon als perfect Nederlands beschouwde omdat het leenwoord een succesvol inburgeringsproces is ondergaan. Om het onderscheid tussen beide verschijnselen te kunnen maken, werd er gebruik gemaakt van retrospectieve commentaren. Als de respondent de link met de oorspronkelijke taal kwijtgeraakt was, werd het antwoord als 'ontlening' bestempeld en niet als 'compensatiestrategie'. Daarnaast bleven er ook soms lege antwoorden als de deelnemers de zin niet begrepen hadden.

²² De Bot 1992: 13; Caramazza 2006: 1088; Poulisse en Bongaerts 1994: 40-42; Grosjean, geciteerd in Fernandes en Brito 2007: 201-202. Zie ook paragraaf 2.2.2.

Om de resultaten te analyseren, werd er eerst een onderscheid gemaakt tussen de vier volgende categorieën: ‘verwacht antwoord’, ‘compensatiestrategie’, ‘ontlening’ en ‘leeg antwoord’. Vervolgens werd er nader bekeken welke strategieën gebruikt werden, en er werd een onderscheid gemaakt tussen codeswitching in het Engels aan de ene kant en al de andere strategieën aan de andere kant. Hieronder worden de resultaten van elke zin in deze volgorde voorgesteld.

4.2.1. Zin 1

De eerste zin was:

Aimé Coenen uit het Vlaams-Brabantse Zoutleeuw wordt volgende maand 73, maar is wellicht nog altijd een van de meest actieve **wereldreiziger** van ons land. De afgelopen vijftig jaar doorkruiste Aimé zo'n 150 landen wereldwijd en hij is net terug van een expeditie van ruim drie weken naar Antarctica, ‘zijn mooiste reis ooit’. (*Gazet van Antwerpen*, 05 maart 2019)

‘Wereldreiziger’ is het woord dat de proefpersonen moesten vinden, maar er werd verwacht dat ze eerder *globetrotter* zouden gebruiken. Tabel 4.15 geeft de verdeling tussen de vier algemene criteria ‘verwacht antwoord’, ‘compensatiestrategie’, ‘ontlening’ en ‘leeg antwoord’ weer.

Tabel 4.15: Zin 1: Verwacht antwoord, compensatiestrategie, ontlening en leeg antwoord.

Verwacht antwoord/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 1	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	1	11,11	1	10	2	10,52
<i>Nee</i>	8	88,89	9	90	17	89,48
- CpS	8	88,89	9	90	17	89,48
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	-	-	-	-	-	-

CpS = compensatiestrategie; Leeg ant. = leeg antwoord.

Twee proefpersonen hebben het verwachte antwoord gevonden en er werden 17 compensatiestrategieën gehanteerd. De verdeling tussen de verschillende soorten alternatieven is in tabel 4.16 te zien.

Tabel 4.16: Zin 1: Verdeling soorten compensatiestrategieën.

Strategie/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 1	8	100	9	100	17	100
<i>Codeswitching</i>	2	25,00	3	33,33	5	29,42
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	2	25,00	3	33,33	5	29,42
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contigüiteit	1	12,50	5	55,56	6	35,29
Parafrase	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	5	65,50	1	11,11	6	35,29

Beide groepen hebben dezelfde strategieën in verschillende mate toegepast: codeswitching in het Engels werd twee keer door groep (i) en drie keer door groep (ii) gebruikt; groep (i) heeft semantische contigüiteit slechts één keer gehanteerd terwijl groep (ii) er vijfmaal een beroep op heeft gedaan; er werden zes woorden verzonnen, vijf door groep (i) en één door groep (ii). Blijkbaar heeft codewisseling²³ in het Engels niet als dé strategie gefungeerd om het lexicale probleem op te lossen. Het vertegenwoordigt immers 25 procent van de strategieën bij groep (i), 33,33 procent bij groep (ii) en 29,49 procent van alle alternatieven.

De deelnemers uit groep (i) hebben vooral de neiging gehad om woorden te verzinnen (*reizer*, *reislover*, *wereldreizer*), terwijl groep (ii) eerder de voorkeur aan semantische contigüiteit heeft gegeven door het woord 'reiziger' te gebruiken. Zoals verwacht, was *globetrotter* het antwoord als codewisseling in het Engels gehanteerd werd.

4.2.2. Zin 2

De tweede zin was:

Ik heb 23 jaar gewerkt voor een bedrijf met een bindend **kledingvoorschrift** ongeacht weeromstandigheden, heren: donker kostuum met stropdas. (Beviel mij uitstekend)
Dames: bij voorkeur rok en blouse met degelijke foundation, dus geen loshangende borstpartij in doorkijkblouse. (Twitter, 25 juni 2019)

²³ Codewisseling wordt als synoniem van codeswitching gehanteerd (Van Dale online [27 mei 2020]).

Er werd verwacht dat ‘kledingvoorschrift’ door *dresscode* vervangen zou worden. Tabel 4.17 presenteert in hoeverre het gewenste antwoord gegeven werd.

Tabel 4.17: Zin 2: Verwacht antwoord, compensatiestrategie, ontlening en leeg antwoord.

Verwacht antwoord/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 2	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	1	10	1	5,26
<i>Nee</i>	9	100	9	90	18	94,74
- CpS	6	66,67	9	90	15	78,95
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	3	33,33	-	-	3	15,79

Slechts één proefpersoon heeft ‘kledingvoorschrift’ gevonden, er werden 15 strategieën gebruikt en drie deelnemers hebben een leeg antwoord gelaten. De verdeling tussen de compensatiestrategieën wordt in tabel 4.18 voorgesteld.

Tabel 4.18: Zin 2: Verdeling soorten compensatiestrategieën.

Strategie/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 2	6	100	9	100	15	100
<i>Codeswitching</i>	-	-	6	66,67	6	40,00
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	6	66,67	6	40,00
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	-	-	1	33,33	1	6,67
- Frans	-	-	1	33,33	1	6,67
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contigüiteit	4	66,67	1	33,33	5	33,33
Parafrase	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	2	33,33	1	33,33	3	20,00

De respondenten uit groep (i) hebben nooit het lexicale probleem opgelost aan de hand van Engelse woorden, ze hebben eerder semantisch verwante begrippen aan ‘kledingvoorschrift’ gebruikt, en ze hebben ook woorden verzonnen. Groep (ii) heeft daarentegen meestal (66,67%) codeswitching in het Engels gebruikt; de andere strategieën waarop deze groep een beroep gedaan heeft, zijn vertaling uit het Frans, semantische contigüiteit en het scheppen van woorden.

Groep (i) heeft de voorkeur gegeven aan alternatieven zoals ‘code’, ‘pakje’, ‘uniform’, ‘kleren’ (semantische contigüiteit), ‘*klerencode’ en ‘kledingcode’ (verzonnen woorden). Ook al bestaat ‘kledingcode’ in het Nederlands, het werd als een compensatiestrategie beschouwd omdat de proefpersoon in de retrospectieve

commentaren heeft toegegeven dat ze het woord tijdens het experiment had verzonnen. Het feit dat het resultaat in het Nederlands bestaat, is dus toevallig.

Wat groep (ii) betreft, werd *dresscode* vooral gebruikt (codeswitching in het Engels). De andere alternatieven waren ‘mode’ (semantische contiguïteit), ‘*policie’ dat de letterlijke vertaling van het Franse woord *police*²⁴ is, en ‘gedragscode’ was het verzonnen woord. Zelfs als dit begrip perfect Nederlands is, past zijn betekenis in deze context niet. De respondent heeft eigenlijk toegegeven dat ze het woord op basis van ‘dragen’ had geschapen.

4.2.3. Zin 3

Zin 3 was:

De voormalige **kinderoppas** van Mariah Carey (49) stapt naar de rechter. Ze zegt dat haar salaris veel te laag lag voor het werk dat ze moest doen. (*Het Nieuwsblad*, 25 december 2019)

In deze zin moest ‘kinderoppas’ teruggevonden worden, maar er werd verondersteld dat *babysitter* als hét alternatief zou fungeren. In tabel 4.19 staat het aantal strategieën, verwachte en lege antwoorden.

Tabel 4.19: Zin 3: Verwacht antwoord, compensatiestrategie, ontlening en leeg antwoord.

Verwacht antwoord/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 3	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	3	30	3	15,79
<i>Nee</i>	9	100	7	70	16	84,21
- CpS	8	88,89	7	70	15	78,95
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	1	11,11	-	-	1	5,26

Drie proefpersonen hebben het juiste woord gegeven, 15 hebben een compensatiestrategie nodig gehad en één deelnemer heeft niets geschreven. De distributie tussen de soorten alternatieven is in tabel 4.20 zichtbaar.

²⁴ In de zin van ‘maatregelen’.

Tabel 4.20: Zin 3: Verdeling soorten compensatiestrategieën.

Strategie/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 3	8	100	7	100	15	100
<i>Codeswitching</i>	5	62,50	6	85,71	11	73,33
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	5	62,50	6	85,71	11	73,33
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contigüiteit	1	12,50	-	-	1	6,67
Parafrase	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	2	25,00	1	14,29	3	20,00

Hieruit blijkt dat codeswitching in het Engels bij beide groepen als strategie bij uitstek heeft gefungeerd: groep (i) heeft er vijf keer een beroep op gedaan (62,50%) en groep (ii) zesmaal (85,71%). Dit alternatief maakt dus het belangrijkste deel van alle toegepaste strategieën uit (73,33%).

Als *babysitter* of *nanny* (resp. tien en één keer gebruikt) niet gehanteerd werden, heeft groep (i) ofwel voor semantische contigüiteit gekozen ('verpleegster'), ofwel woorden verzonnen (*kinderprofessor' en '*zorger'); en één proefpersoon uit groep (ii) heeft een woord geschapen, namelijk '*kindzorger'.

4.2.4. Zin 4

De vierde zin werd in het Corpus Hedendaags Nederlands gevonden. De bedoeling was om na te gaan in hoeverre 'wachtwoord' door *password* vervangen zouden.

En Netlog laat zien dat het niet bang is voor Facebook. Sinds begin dit jaar kunnen gebruikers hun Facebook-gebruiksnaam en -**wachtwoord** gebruiken om in te loggen op Netlog.

De retrospectieve commentaren zijn bijzonder nuttig geweest om de antwoorden accuraat te kunnen analyseren. In dit geval moest er niet alleen rekening gehouden worden met het verschil tussen *password* als codeswitching in het Engels of als ontlening, maar ook met de vorm 'paswoord' die in België als standaardtaal beschouwd wordt.²⁵ Als deze term gebruikt werd, was het belangrijk om te kunnen weten of de proefpersonen het als Nederlands beoordeelden (het werd dan in 'ontlening' gerangschikt), of dan ze de Engelse vorm *password* hadden aangepast (in dat geval werd het antwoord tot de

²⁵ https://taaladvies.net/taal/advies/vraag/1709/paswoord_password_wachtwoord/ [01 mei 2020].

compensatiestrategieën gerekend). In totaal hebben vier respondenten het gewenste woord gevonden, er werden 14 compensatiestrategieën gehanteerd en er werd één ontlening geteld.

Tabel 4.21: Zin 4: Verwacht antwoord, compensatiestrategie, ontlening en leeg antwoord.

Verwacht antwoord/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 4	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	4	40	4	21,05
<i>Nee</i>	9	100	6	60	15	78,95
- CpS	8	88,89	6	60	14	73,69
- Ontlening	1	11,11	-	-	1	5,26
- Leeg ant.	-	-	-	-	-	-

De classificatie van de 14 alternatieven is in tabel 4.22 zichtbaar.

Tabel 4.22: Zin 4: Verdeling soorten compensatiestrategieën.

Strategie/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 4	8	100	6	100	14	100
<i>Codeswitching</i>	2	25,00	2	33,33	4	28,57
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	2	25,00	2	33,33	4	28,57
<i>Aanpassing</i>	3	37,50	3	50,00	6	42,86
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	3	37,50	3	50,00	6	42,86
<i>Vertaling</i>	1	12,50	-	-	1	7,14
- Frans	1	12,50	-	-	1	7,14
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguïteit	1	12,50	-	-	1	7,14
Parafraze	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	1	12,50	1	16,67	2	14,29

De data wijzen uit dat nogal uiteenlopende strategieën gehanteerd werden. Er werd een beroep gedaan op: codeswitching in het Engels (*password* en eenmaal *login*), aanpassingen van de Engelse term *password* (*passwoord' en één keer 'paswoord'), vertaling (het Franse woord *session* werd als 'zitting' vertaald), semantische contiguïteit ('gegevens') en er werden twee woorden verzonnen (*verwachtwoord' en '*veiligwoord').

We zien dat codewisseling in het Engels niet als strategie bij uitstek heeft gefungeerd, het vertegenwoordigt slechts 28,57 procent van de alternatieven, maar de data wijzen uit dat *password* bijna in de helft van de gevallen aangepast werd (42,86%). Dus, het Engels ligt ten grondslag aan bijna drie kwart van de strategieën die gebruikt

werden: codeswitching in het Engels en aanpassingen van Engelse woorden vertegenwoordigen samen 71,43 procent van de compensatiestrategieën.

4.2.5. Zin 5

De vijfde zin komt uit een artikel dat op de website rtlz.nl staat:

De voormalige topman van Starbucks, Howard Schultz, overweegt zich kandidaat te stellen voor de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Heb je als **zakenman** een voordeel in de VS? (rtlz.nl, 28 januari 2019)

Er werd verwacht dat *businessman* ‘zakenman’ zou vervangen. Tabel 4.23 laat zien dat het verwachte antwoord één keer gevonden werd, in de andere gevallen werden er 17 strategieën gebruikt en één respondent heeft een leeg antwoord gelaten.

Tabel 4.23: Zin 5: Verwacht antwoord, compensatiestrategie, ontlening en leeg antwoord.

Verwacht antwoord/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 5	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	1	10	1	5,26
<i>Nee</i>	9	100	9	90	18	94,74
- CpS	8	88,89	9	90	17	89,48
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	1	11,11	-	-	1	5,26

De 17 alternatieven werden gerangschikt als volgt:

Tabel 4.24: Zin 5: Verdeling soorten compensatiestrategieën.

Strategie/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 5	8	100	9	100	17	100
<i>Codeswitching</i>	1	12,50	6	66,67	7	41,18
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	1	12,50	6	66,67	7	41,18
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	1	12,50	-	-	1	5,88
- Frans	1	12,50	-	-	1	5,88
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguïteit	5	62,50	2	22,22	7	41,18
Parafraze	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	1	12,50	1	11,11	2	11,76

De resultaten tonen aan dat elke groep zijn eigen gebruikspatroon heeft: groep (i) heeft voornamelijk semantische contiguïteit gehanteerd ten koste van de andere strategieën. We zien immers dat codeswitching in het Engels, vertaling en de verzonnen woorden elk 12,50 procent van de alternatieven uitmaken. Dezelfde tendens geldt niet voor groep (ii)

waar codewisseling in het Engels in 66,67 procent van de gevallen gebruikt werd. Deze groep heeft aanzienlijk minder gebruik gemaakt van semantisch verwante begrippen dan groep (i).

De concrete uitvoeringen van de alternatieven waren nogal uiteenlopend: *businessman* kwam slechts eenmaal voor, de andere codeswitches in het Engels waren *CEO* en *manager*; ‘voorzitter’²⁶ werd beschouwd als de letterlijke vertaling van het Franse woord *président*; ‘werker’, ‘bedrijfsbaas’, ‘werknemer’, ‘directeur’ en ‘ondernemer’ werden tot semantische contiguïteit gerekend; en de twee woorden die geschapen werden, zijn ‘*zaakman’ en ‘bedrijver’. Wat ‘bedrijver’ betreft, heeft de proefpersoon zich op het woord ‘bedrijf’ gebaseerd en ze heeft dan het suffix -er toegevoegd om aan te duiden dat het substantief een persoon aanwees. Ze wiste niet dat het resultaat in het Nederlands bestaat en dat het niets met het bedrijfsleven te maken heeft.

Het feit dat er zoveel verschillende antwoorden gegeven werden, valt mogelijkwijs te verklaren door de bijgevoegde omschrijving die misschien te algemeen was om het gebruik van de specifieke term *businessman* te bevorderen.²⁷

4.2.6. Zin 6

De zesde zin was:

Wetenschappers zien weinig bewijs dat **videospelletjes** mensen zouden aanzetten tot het plegen van geweld, zoals een schietpartij. (*Metro*, 11 augustus 2019)

Hier moest ‘videospelletjes’ geraden worden, maar er werd verondersteld dat de respondenten *videogames* zouden gebruiken. Tabel 4.25 laat zien dat ruim de meerderheid van de deelnemers het verwachte woord gevonden heeft (11), er werden zeven strategieën toegepast en één proefpersoon heeft geen antwoord gegeven.

²⁶ Normaal gesproken, verwijst ‘voorzitter’ naar de persoon die aan het hoofd van een vergadering staat (Van Dale online) [01 mei 2020]. De betekenis van het woord paste dus niet in de context van de zin. Dit antwoord werd niettemin in aanmerking genomen omdat het een compensatiestrategie is, de proefpersoon heeft een beroep gedaan op haar moedertaal om het lexicale probleem op te lossen. Het feit dat het resultaat niet met de omschrijving klopt, is in dit geval een secundaire kwestie. De bedoeling was niet om na te gaan in hoeverre de antwoorden bij de betekenis van het verwachte woord zouden aansluiten.

²⁷ De omschrijving die gegeven werd om de respondenten te helpen, was: ‘man die een bedrijf, een zaak bezit of leidt’.

Tabel 4.25: Zin 6: Verwacht antwoord, compensatiestrategie, ontlening en leeg antwoord.

Verwacht antwoord/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 6	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	6	66,67	5	50	11	57,89
<i>Nee</i>	3	33,33	5	50	8	42,11
- CpS	2	22,22	5	50	7	36,85
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	1	11,11	-	-	1	5,26

Hieronder staat tabel 4.26 die de verdeling van de gebruikte compensatiestrategieën weergeeft, maar voorzichtigheid is geboden om de resultaten te analyseren en conclusies hieruit te trekken omdat slechts twee proefpersonen uit groep (i) en vijf uit groep (ii) een compensatiestrategie hebben gehanteerd.

Tabel 4.26: Zin 6: Verdeling soorten compensatiestrategieën.

Strategie/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 6	2	100	5	100	7	100
<i>Codeswitching</i>	-	-	5	100	5	71,42
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	5	100	5	71,42
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguiteit	2	100	-	-	2	28,58
Parafraze	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	-	-	-	-	-	-

In groep (i) werd er uitsluitend een beroep gedaan op semantische contiguiteit ('computerspelletjes' en 'computerspel'), codeswitching in het Engels werd dus nooit gebruikt. Het tegenovergestelde wordt bij groep (ii) opgemerkt: deze groep heeft telkens *videogames* (codewisseling in het Engels) gehanteerd. Dus, codeswitching in het Engels heeft wel als strategie bij uitstek gefungeerd bij groep (ii), maar als eerder gezegd, moet deze conclusie voorzichtig aangenomen worden.

4.2.7. Zin 7

Voor de volgende zin werd er verwacht dat de deelnemers het ontbrekende woord 'dwangvolger' niet zouden kennen en dat ze *stalker* als alternatief zouden gebruiken.

Waarom iedereen over het nieuwe seizoen van Netflix-serie ‘You’ praat.

In het eerste seizoen zag je boekverkoper Joe er alles aan doen om de knappe schrijfster Guinevere Beck voor zich te winnen. De stapelverliefde man leek even schattig, maar veranderde al snel in een geobsedeerde **dwangvolger**. (Linda.nl, 27 december 2019)

Zoals tabel 4.27 het laat zien, werd het verwachte woord nooit gevonden en er werden 19 strategieën toegepast.

Tabel 4.27: Zin 7: Verwacht antwoord, compensatiestrategie, ontlening en leeg antwoord.

Verwacht antwoord/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 7	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Nee</i>	9	100	10	100	19	100
- CpS	9	100	10	100	19	100
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	-	-	-	-	-	-

De verdeling van de 19 compensatiestrategieën wordt in tabel 4.28 weergegeven.

Tabel 4.28: Zin 7: Verdeling soorten compensatiestrategieën.

Strategie/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 7	9	100	10	100	19	100
<i>Codeswitching</i>	4	44,44	6	60	10	52,63
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	4	44,44	6	60	10	52,63
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contigüiteit	5	55,56	3	30	8	42,11
Parafraze	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	-	-	1	10	1	5,26

We zien dat codeswitching in het Engels gebruikt werd door beide groepen en dat het 52,63 procent van alle strategieën vertegenwoordigt. Groep (i) heeft Engelse woorden gebruikt in bijna de helft van de gevallen (44,44%) en groep (ii) heeft een lichte voorkeur gehad voor deze strategie (60%). Daarnaast hebben beide groepen semantische contigüiteit gebruikt, en er werd ook één woord verzonnen door een proefpersoon uit groep (i).

De antwoorden die in de categorie codeswitching in het Engels gerangschikt werden, zijn *stalker* (het meest voorkomende woord), *psycho* en *psychopath*. De semantisch verwante begrippen aan ‘dwangvolger’ zijn ‘moordenaar’, ‘personage’,

‘persoon’, ‘vriendje’, ‘man’ en ‘volger’. Ten slotte is ‘*zienman’ het verzonnen woord. In de retrospectieve commentaren heeft de respondent uitgelegd hoe ze het begrip geschapen had: ze had zich gebaseerd op de bijgevoegde omschrijving van het ontbrekende woord, te weten: ‘iemand die een andere persoon voortdurend op een obsessieve en hinderlijke wijze achtervolgt en lastig valt’.²⁸ Ze is door ‘achtervolgen’ beïnvloed geweest, volgens haar impliceert deze term dat de dwangvolger zijn slachtoffer voortdurend bespiedt en dus ziet, waardoor ‘*zienman’.

4.2.8. Zin 8

De achtste zin was:

Schrijver David Van Reybrouck, auteur van het **succesboek** *Congo: Een geschiedenis*, heeft beslist een nieuwe oplage van zijn werk tegen een bradeerprijs aan te bieden voor Centraal-Afrika. (vrt.be, 28 juni 2014)

Hier werd achterhaald in welke mate *bestseller* ‘succesboek’ verving.

Tabel 4.29: Zin 8: Verwacht antwoord, compensatiestrategie, ontlening en leeg antwoord.

Verwacht antwoord/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 8	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Nee</i>	9	100	10	100	19	100
- CpS	7	77,78	10	100	17	89,48
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	2	22,22	-	-	2	10,52

Tabel 4.29 toont aan dat ‘succesboek’ geen enkele keer gevonden werd, we zien ook dat er 17 compensatiestrategieën gebruikt werden en dat twee proefpersonen geen antwoord hebben gegeven. Het overzicht van de mate waarin de verschillende soorten strategieën gehanteerd werden, is in tabel 4.30 te zien.

²⁸ Van Dale online [01 mei 2020].

Tabel 4.30: Zin 8: Verdeling soorten compensatiestrategieën.

Strategie/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 8	7	100	10	100	17	100
<i>Codeswitching</i>	5	71,43	9	90	14	82,35
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	5	71,43	9	90	14	82,35
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguïteit	2	28,57	1	10	3	17,65
Parafraze	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	-	-	-	-	-	-

Uit de bovenstaande tabel blijkt dat codewisseling in het Engels succesvol is geweest: het maakt respectievelijk 71,43 procent en 90 procent van de alternatieven uit bij groep (i) en groep (ii). Zoals verwacht, was *bestseller* het alternatief dat toegepast werd. Het lexicale probleem werd ook opgelost aan de hand van semantische contiguïteit ('klassieker' en 'boek') maar deze strategie heeft opmerkelijk laag gescoord in vergelijking met codeswitching in het Engels.

4.2.9. Zin 9

Zin 9 was:

Bij Anderlecht, Cercle Brugge, Germinal Beerschot, Standard en Lierse gebeurt dat onder leiding van dezelfde **oefenmeester** als vorig seizoen. (Corpus Hedendaags Nederlands)

In dit geval werd er verondersteld dat de respondenten *coach* in plaats van 'oefenmeester' zouden gebruiken. Niemand heeft het verwachte antwoord gegeven, maar er werden niet voor zover veel compensatiestrategieën gehanteerd. Dit wordt verklaard door het feit dat veel proefpersonen 'trainer' hebben gebruikt. Hoewel dit woord een Engelse oorsprong heeft, werd het niet in de categorie 'codeswitching in het Engels' gerangschikt maar wel in die van 'ontlening' omdat de proefpersonen in de retrospectieve commentaren aangegeven hebben dat ze het woord als perfect Nederlands beschouwden. Met andere woorden, ze waren de link met de oorspronkelijk taal kwijtgeraakt, 'trainer' kon dus niet als codewisseling in het Engels beoordeeld worden. In totaal werden er 12 ontleningen en zes compensatiestrategieën geteld. Daarnaast heeft één deelnemer niets geschreven.

Tabel 4.31: Zin 9: Verwacht antwoord, compensatiestrategie, ontlening en leeg antwoord.

Verwacht antwoord/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 9	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Nee</i>	9	100	10	100	19	100
- CpS	2	22,22	4	40	6	31,58
- Ontlening	6	66,67	6	60	12	63,16
- Leeg ant.	1	11,11	-	-	1	5,26

In tabel 4.32 staat de distributie tussen de toegepaste alternatieven. De conclusies die op basis van de kwantitatieve gegevens getrokken zullen worden, moeten voorzichtig aangenomen worden omdat slechts twee respondenten uit groep (i) en vier uit groep (ii) een strategie hebben gebruikt.

Tabel 4.32: Zin 9: Verdeling soorten compensatiestrategieën.

Strategie/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 9	2	100	4	100	6	100
<i>Codeswitching</i>	-	-	2	50,00	2	33,33
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	2	50,00	2	33,33
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	1	50,00	-	-	1	16,67
- Frans	1	50,00	-	-	1	16,67
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguïteit	1	50,00	1	25,00	2	33,33
Parafraze	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	-	-	1	25,00	1	16,67

Codeswitching in het Engels heeft in een derde van de gevallen als oplossing gefungeerd (33,33%), maar het werd uitsluitend door respondenten uit groep (ii) gebruikt. Binnen deze groep vertegenwoordigt de strategie 50 procent van de alternatieven, in de andere gevallen deed één proefpersoon een beroep op semantische contiguïteit ('voetbaltrainer') en één andere bedacht een woord (*ploegman'). In groep (i) werd het lexicale probleem opgelost aan de hand van semantische contiguïteit ('sportief'), en het Franse woord *préparateur* (in de zin van *préparateur sportif*, iemand die sporters traint) werd letterlijk vertaald als 'voorbereider'.

4.2.10. Zin 10

De laatste zin was:

Een blinde vrouw is maandag het slachtoffer geworden van een **zakkenroller**. Haar portemonnee werd gestolen in winkelcentrum De Ruwert. (BD.nl, 17 oktober 2019)

Idealiter moest de zin met ‘zakkenroller’ ingevuld worden maar er werd ervan uitgegaan dat *pickpocket* gebruikt zou worden. Het gewenste Nederlandse woord werd nooit gevonden, 16 strategieën werden toegepast en drie proefpersonen hebben geen antwoord gegeven.

Tabel 4.33: Zin 10: Verwacht antwoord, compensatiestrategie, ontlening en leeg antwoord.

Verwacht antwoord/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 10	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Nee</i>	9	100	10	100	19	100
- CpS	6	66,67	10	100	16	84,21
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	3	33,33	-	-	3	15,79

De 16 alternatieven werden gecategoriseerd als volgt:

Tabel 4.34: Zin 10: Verdeling soorten compensatiestrategieën.

Strategie/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 10	6	100	10	100	16	100
<i>Codeswitching</i>	5	83,33	8	80	13	81,25
- Frans	-	-	1	10	1	6,25
- Engels	5	83,33	7	70	12	75,00
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contigüiteit	1	16,67	1	10	2	12,50
Parafrase	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	-	-	1	10	1	6,25

De gegevens wijzen uit dat codeswitching in het Engels als hét alternatief heeft gefungeerd bij beide groepen: groep (i) en groep (ii) hebben deze strategie in respectievelijk 83,33 procent en 70 procent van de gevallen gehanteerd. In totaal vertegenwoordigt het gebruik van *pickpocket* drie kwart van alle toegepaste alternatieven. Er werd ook een beroep gedaan op semantische contigüiteit (‘dief’), er werd één woord verzonnen (*tasdief), en het Franse woord *cambrioleur* werd één keer gebruikt.

4.2.11. Overzicht van de hele taak en conclusie

Nu de tien zinnen geanalyseerd werden, zal de taak in zijn geheel besproken worden. In tabel 4.35 staat het aantal verwachte antwoorden, compensatiestrategieën, ontleningen en lege antwoorden.

Tabel 4.35: Overzicht taak 2: Verwacht antwoord, compensatiestrategie, ontlening en leeg antwoord.

Verwacht antwoord/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Totaal	90	100	100	100	190	100
<i>Ja</i>	7	7,78	15	15	22	11,58
<i>Nee</i>	83	92,22	85	85	168	88,42
- CpS	64	71,11	79	79	143	75,26
- Ontlening	7	7,78	6	6	13	6,84
- Leeg ant.	12	13,33	-	-	12	6,32

De respondenten hebben in ruim tien procent van de gevallen het verwachte antwoord gegeven (11,58%), de andere 88,42 percentages worden verdeeld tussen de compensatiestrategieën die het grootste aandeel vertegenwoordigen (75,26%), de ontleningen (6,84%) en de lege antwoorden (6,32%). Zoals verwacht, hebben de verwachte begrippen in de meeste gevallen een lexicaal probleem opgeleverd. De bedoeling is nu om te bepalen of de respondenten de algemene neiging hadden om codeswitching in het Engels te gebruiken aangezien de onderwerpen van de zinnen het gebruik van anglicismen bevorderden. Tabel 4.36 bevat de uitdeling tussen de verschillende soorten strategieën.

Tabel 4.36: Overzicht taak 2: Verdeling soorten compensatiestrategieën.

Strategie/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Totaal	64	100	79	100	143	100
<i>Codeswitching</i>	24	37,50	53	67,09	77	53,85
- Frans	-	-	1	1,27	1	0,70
- Engels	24	37,50	52	65,82	76	53,15
<i>Aanpassing</i>	3	4,69	3	3,80	6	4,20
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	3	4,69	3	3,80	6	4,20
<i>Vertaling</i>	3	4,69	1	1,27	4	2,80
- Frans	3	4,69	1	1,27	4	2,80
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contigüiteit	23	35,93	14	17,72	37	25,87
Parafrase	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	11	17,19	8	10,12	19	13,28

De gegevens laten zien dat codeswitching in het Engels 53,15 procent van alle gebruikte strategieën uitmaakt en dat het hoger heeft gescoord dan de andere

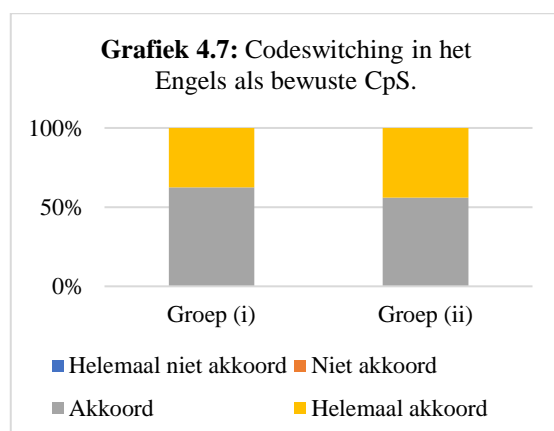
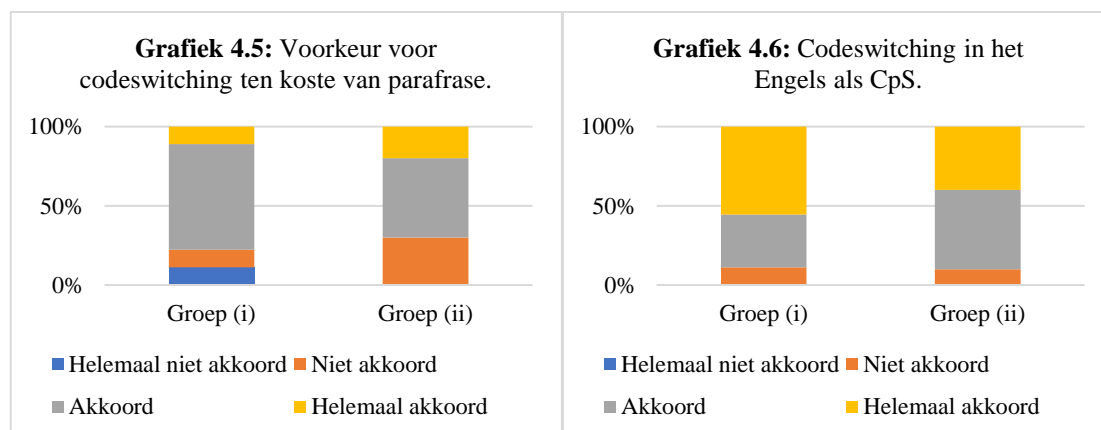
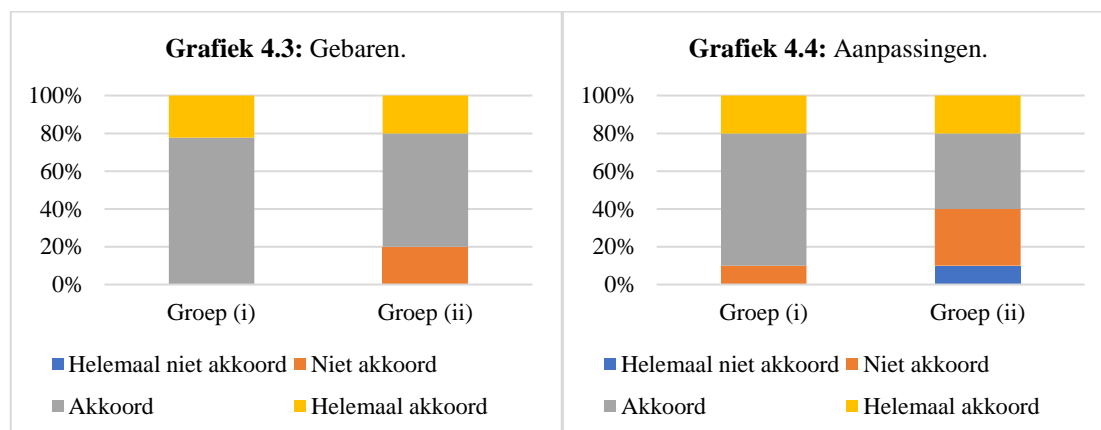
compensatiestrategieën. Dus, op het eerste gezicht lijkt het dat codewisseling in het Engels als dé strategie heeft gefungeerd, maar deze algemene conclusie moet genuanceerd worden. De verdeling tussen groep (i) en groep (ii) is vrij ongelijk. Enerzijds staat groep (ii) die dit alternatief in meer dan 50 procent van de gevallen heeft gebruikt (65,82%), de proefpersonen uit deze groep hadden dus de duidelijke neiging om hun lexicale problemen op te lossen aan de hand van Engelse woorden. Anderzijds staat groep (i) waarbij de strategie ook de meest toegepast is geweest, maar het heeft toch aanzienlijk lager gescoord dan bij groep (ii): het werd immers in minder dan de helft van gevallen gehanteerd (37,50%). Bovendien is semantische contiguiteit bijna even succesvol geweest, het loste 35,93 procent van de lexicale problemen op.

Ten slotte kan er geconstateerd worden dat het succes van de strategie codeswitching in het Engels niet alleen van de groep afhangt. Er bestaat ook een verband tussen het gebruik van dit alternatief en het begrip dat verwacht werd. Het woord 'videospelletje' heeft weinig strategieën vereist omdat het redelijk goed gekend was door de proefpersonen. Ook 'oefenmeester' is over het algemeen onproblematisch geweest omdat 'trainer' (als ontlening en niet als compensatiestrategie) gebruikt werd. De woorden 'kinderoppas', 'wachtwoord', 'dwangvolger', 'succesboek' en 'zakkenroller' hebben daarentegen meestal een compensatiestrategie vereist, in het bijzonder codeswitching in het Engels, of aanpassingen van een Engels woord in het geval van 'wachtwoord'. Ten slotte werd er ook een beroep op het Engels gedaan om de begrippen 'wereldreiziger', 'kledingvoorschrift' en 'zakenman' te verwoorden, maar de strategie is in deze gevallen minder succesvol geweest.

4.3. Taak 3

In deze taak moesten de deelnemers aanduiden in hoeverre ze met elf stellingen akkoord gingen. De eerste vijf stellingen peilden naar de metakennis van de ondervraagden over hun compensatiestrategieëngebruik (4.3.1) en de zes andere hadden betrekking op hun mening over de linguïstische infiltratie van het Engels in het Nederlands (4.3.2).

4.3.1. Metakennis over het compensatiestrategieëngebruik

Zoals grafiek 4.3 het laat zien, gingen de meeste ondervraagden akkoord met het feit dat ze gebaren gebruiken als ze een lexicaal probleem ondervinden, alleen twee respondenten (20%) uit groep (ii) hebben aangeduid dat ze het daarmee niet eens waren. Er werd naar de video van het gesprek van de eerste taak gekeken om te bepalen of hun keuze met de werkelijkheid overeenkwam en blijktbaar hadden ze hun gedrag nauwgezet beoordeeld.

Uit grafiek 4.4 blijkt dat de proefpersonen doorgaans van mening zijn dat ze vreemde woorden aan het Nederlands aanpassen als hun woordenschat tekortschiet. Eén deelnemer uit groep (i) (11,11%) heeft aangeduid dat hij deze strategie niet hanteerde en hij had grotendeels gelijk: in de eerste twee taken heeft hij slechts één woord aan het Nederlands aangepast, namelijk *mime* dat hij op z'n Nederlands uitsprak. Wat groep (ii) betreft, hebben vier respondenten (40%) aangegeven dat ze dit alternatief niet toepassen. De resultaten van taak 1 en taak 2 hebben laten zien dat ze toch een beroep op aanpassing hadden gedaan, maar over het algemeen kan er geconstateerd worden dat alle vier immers de neiging hadden om andere strategieën te bevoorrechten. Eén proefpersoon had een voorkeur voor codeswitching in het Frans, twee verzonnen meestal woorden, en één heeft eigenlijk weinig compensatiestrategieën nodig gehad, het is dus moeilijk om een gebruikspatroon typerend voor deze spreker te bepalen.

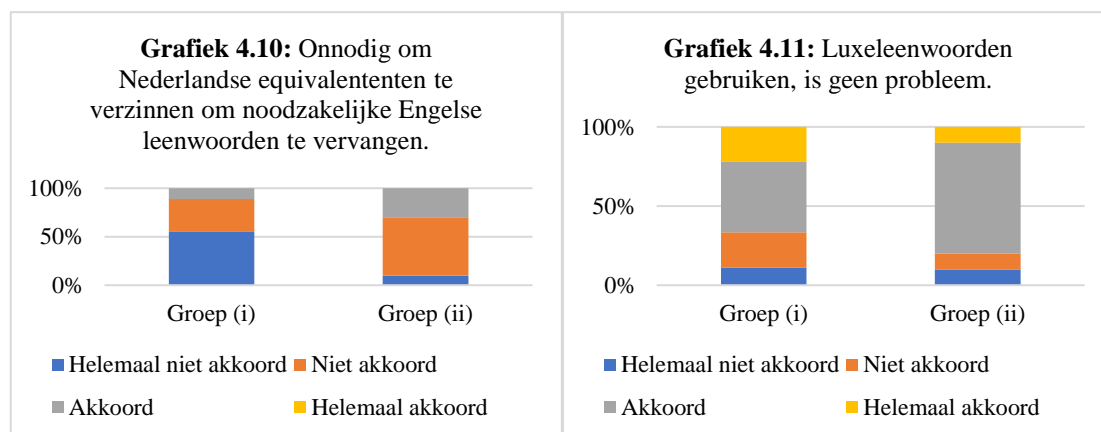
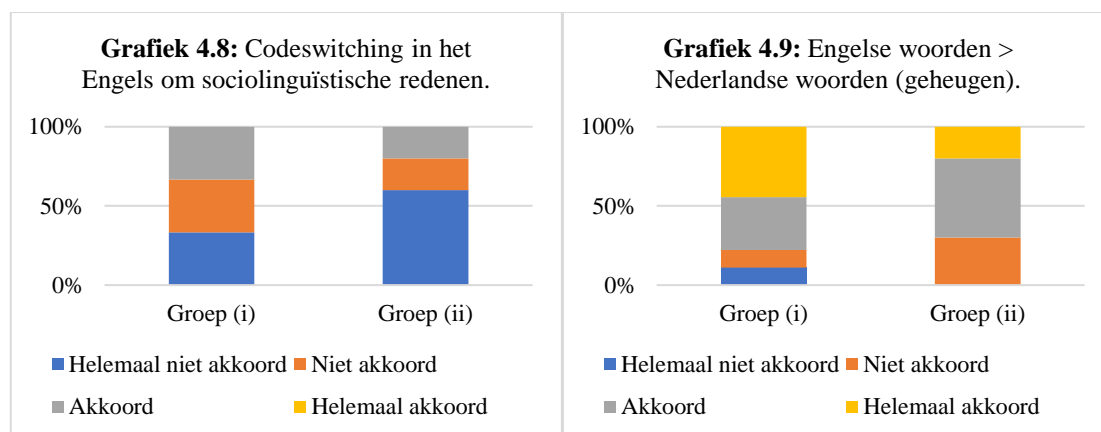
Grafiek 4.5 toont aan dat de meerderheid van beide groepen denkt dat ze codeswitching in grotere mate gebruikt dan parafrase. Dit resultaat is opvallend omdat het met de kwantitatieve analyse van de eerste taak niet helemaal overeenkomt. Wat groep (i) betreft, is er niets opmerkelijks: codeswitching had immers hoger gescoord dan parafrase (vergelijk: codeswitching = 17,95% tegenover parafrase = 5,13%). Opvallender is dat de respondenten uit groep (ii) denken dat ze codewisseling meer toepassen dan parafrase, maar de resultaten van de eerste taak hebben precies het tegenovergestelde uitgewezen (vergelijk: parafrase = 21,31% tegenover codeswitching = 13,11%). Het zou dus best kunnen dat de metakennis van de respondenten uit groep (ii) in dit geval met de werkelijkheid niet klopt.

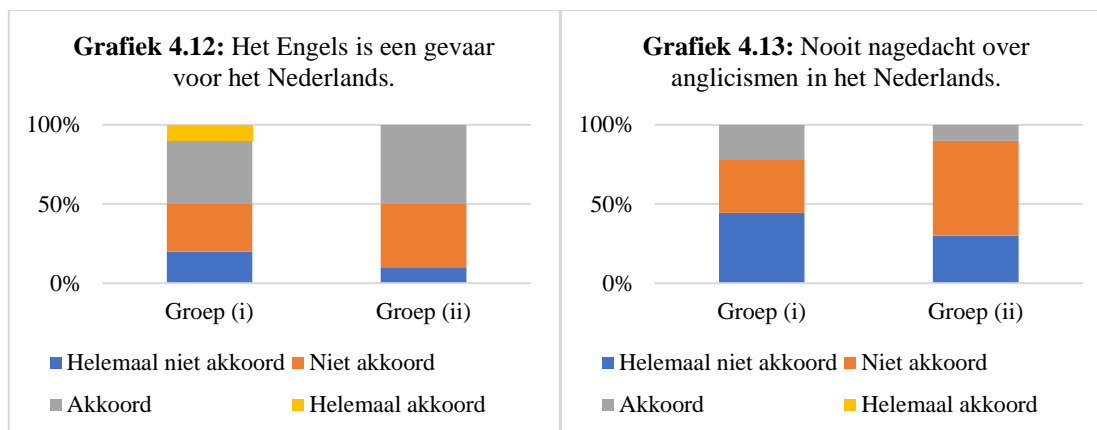
Vervolgens laat grafiek 4.6 zien in welke mate de proefpersonen denken dat ze codeswitching in het Engels gebruiken. Slechts één deelnemer uit groep (i) en één uit groep (ii) hebben aangeduid dat ze er geen beroep op doen. Uit hun producties blijkt dat ze immers meer geneigd waren om woorden te verzinnen dan om in het Engels te codeswitchen, zelfs als de onderwerpen het toepassen van deze strategie bevorderden zoals in de georiënteerde taak. De meerderheid van de ondervraagden denkt daarentegen

dat ze Engelse woorden gebruikt in geval van gebrek aan lexicale kennis en uit grafiek 4.7 blijkt dat al deze deelnemers er zich bewust van zijn.

Hieruit kan er geconcludeerd worden dat de metakennis van de respondenten doorgaans met hun uitingen overeenkomt. De proefpersonen uit groep (i) lijken in te zien dat ze de voorkeur aan T1-alternatieven geven, maar opvallend was dat de meerderheid van groep (ii) niet beseftte dat ze parafraze bevoorrechte ten koste van codeswitching. Dit valt mogelijk te verklaren door de volgorde waarin de taken uitgevoerd werden. De respondenten waren net met de tweede taak klaar (waar ze codeswitching in het Engels tamelijk vaak hadden gebruikt) toen ze met de derde taak begonnen. Misschien werden ze hierdoor beïnvloed.

4.3.2. Mening over de linguïstische infiltratie van het Engels in het Nederlands

Grafiek 4.8 laat zien in hoeverre de deelnemers akkoord gingen met het feit dat ze codeswitching in het Engels gebruiken om modieus te klinken. We zien dat de meeste ondervraagden eerder terughoudend zijn ten aanzien van het inlassen van Engelse woorden om cachet aan hun uitingen te geven. Dit resultaat contrasteert scherp met dat over het gebruik van codewisseling in het Engels om een lexicaal probleem op te lossen waar de meerderheid aangegeven had dat ze anglicismen gebruikte (zie grafiek 4.6). Het lijkt dus dat de meeste proefpersonen Engelse woorden goedkeuren slechts in geval van gebrek aan lexicale kennis. Er is geen kant-en-klare verklaring voor dit verschil in mening, maar het zou gesuggereerd kunnen worden dat het te maken heeft met de status van vreemdetaalspreker die de deelnemers toegeschreven worden. Het gebruik van vreemde woorden zou de indruk kunnen geven dat hun Nederlands tekortschiet en niet dat ze het Engels gebruiken om hip te klinken. Een andere mogelijke verklaring zou zijn dat het invoegen van Engelse woorden het overtreden van het samenwerkingsbeginsel zou kunnen betekenen. Dit principe houdt in dat gesprekpartners hun uitingen op de context moeten afstemmen; dus, als het in het Nederlands gesproken moet worden, zouden sprekers normaliter deze richtlijn niet overtreden. Verder onderzoek is niettemin nodig om deze hypothesen te bevestigen of te ontkrachten.

Verder moesten de deelnemers aanduiden in welke mate ze vinden dat het gemakkelijker is om zich Engelse woorden te herinneren dan Nederlandse. Uit grafiek 4.9 blijkt dat meer dan de helft van elke groep dacht dat Engelse termen minder inspanning vereisen, wat aan de alomtegenwoordigheid van deze taal in het alledaags leven toegeschreven zou kunnen worden. Er werd opgemerkt dat de respondenten die minder moeite hebben met het herinneren van Engelse woorden ook degenen waren die meestal codeswitching in het Engels hadden gebruikt in de georiënteerde taak. De deelnemers die daarentegen van mening zijn dat het niet moeilijker is om zich

Nederlandse woorden te herinneren, waren geneigd om Nederlandse woorden te verzinnen. Het taalbeheersingsniveau speelt hier waarschijnlijk een belangrijke rol: lemma's uit verschillende talen kunnen tegelijkertijd geactiveerd worden en het meest geactiveerde lemma wordt gekozen. Belangrijk is dat het taalbeheersingsniveau de graad van activatie beïnvloedt (Costa en Santesteban 2004: 491-494, 505-507). Het zou dus best kunnen dat sprekers die het Nederlands beter beheersen gemakkelijker toegang hebben tot de lemma's uit deze taal. Als gevolg daarvan zouden ze meer geneigd zijn om Nederlandse woorden te verzinnen in plaats van een beroep op codeswitching in het Engels te doen.

Er werd ook gepeild naar de mening van de ondervraagden over de zogenaamde noodzakelijke leenwoorden. Met andere woorden, ze moesten aangeven of ze het belangrijk vonden om Nederlandse termen te verzinnen voor begrippen die alleen door een anglicisme verwoord worden. Zoals grafiek 4.10 het laat zien, waren de proefpersonen meestal van mening dat Nederlandse woorden geschapen zouden moeten worden.

Wat de luxeleenwoorden betreft, blijkt uit grafiek 4.11 dat de meeste respondenten zich aan dergelijke leenwoorden niet ergeren, slechts een minderheid vindt dat Engelse termen niet gebruikt zouden moeten worden als Nederlandse equivalenten bestaan.

Grafiek 4.12 geeft weer in hoeverre de deelnemers vonden dat het Engels een bedreiging is voor het Nederlands. De verdeling tussen 'akkoord' en 'niet akkoord' is in beide groepen vrij gelijk.

Ten slotte moesten de respondenten aanduiden of ze nooit nagedacht hadden over de linguïstische infiltratie van het Engels in het Nederlands. De bedoeling was om te achterhalen of er een verschil in mening tussen beide groepen bestond. Er werd ervan uitgegaan dat de academische opleiding een significante invloed op de bewustwording van de proefpersonen zou hebben, er werd dus verwacht dat de ondervraagden uit groep (ii) gevoeliger voor die taalkwestie zouden zijn omdat hun universitaire opleiding op zijn einde loopt. Grafiek 4.13 laat niettemin zien dat het merendeel van de respondenten uit beide groepen al nagedacht heeft over de hedendaagse hoofdpositie die het Engels inneemt.

Samenvattend hebben de meeste proefpersonen geen bezwaar tegen leenwoorden op voorwaarde dat Nederlandse equivalenten bestaan of geschapen worden. Dat betekent niet voor zover dat de ondervraagden Engelse woorden gebruiken om modieus te klinken, integendeel. Meer dan de helft heeft aangeduid dat ze codeswitching in het Engels om

sociolinguïstische redenen niet gebruikt. Met andere woorden, de meesten keuren Engelse woorden goed slechts in geval van gebrek aan lexicale kennis.

5. Discussie

De bedoeling van het empirische onderzoek dat uitgevoerd werd, was om een antwoord op drie onderzoeksvragen te geven. De eerste en belangrijkste bestond erin te achterhalen hoe uiteenlopende variabelen het compensatiestrategieëngebruik van Franstalige leerders van het Nederlands beïnvloeden. De tweede onderzoeksvraag betrof de mening van de leerders over de instroom van Engelse woorden in het Nederlands en hun mogelijke gebruik van anglicismen om sociolinguïstische redenen als ze zich in het Nederlands uitdrukken. De derde onderzoeksvraag peilde naar de metakennis van de leerders over hun compensatiestrategieëngebruik. Hieronder wordt gebruik gemaakt van de resultaten van het onderzoek om een antwoord op de drie vragen te geven en om de geformuleerde hypothesen te bevestigen of te ontkrachten.

5.1.Onderzoeksvraag 1: Compensatiestrategieëngebruik

5.1.1. H1: Strategiekeuze naargelang van het taalbeheersingsniveau

De eerste hypothese ging over de invloed van het taalbeheersingsniveau op de strategiekeuze. Er werd verwacht dat de proefpersonen uit groep (i) de voorkeur aan T1-alternatieven zouden geven omdat ze het Nederlands minder goed beheersen terwijl de respondenten uit groep (ii) T2-strategieën zouden bevoorrechten omdat ze meer ervaren sprekers zijn.

De resultaten van de eerste taak hebben uitgewezen dat groep (i) T1- en T2-alternatieven grofweg in dezelfde mate heeft toegepast, maar de respondenten uit deze groep hadden niettemin een lichte voorkeur voor T1-strategieën. Wat groep (ii) betreft, viel er op dat de verdeling tussen T1- en T2-alternatieven helemaal niet gelijk is, de proefpersonen uit deze groep hebben aanzienlijk meer gebruik gemaakt van T2-strategieën. Deze resultaten bevestigen grotendeels de eerste hypothese en ze stemmen met de resultaten van Bialystok en Fröhlich (1980), Paribakht (1985) en Poulisse (1989) overeen.

De gegevens hebben niettemin een genuanceerd beeld laten zien: het kwantitatieve verschil tussen T1- en T2-strategieën bij groep (i) was niet zo opvallend als verwacht. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de respondenten uit deze groep zich in een overgangsfase bevinden waar hun beheersing van het Nederlands voldoende begint te worden om hun lexicale problemen aan de hand van de doeltaal zelf te kunnen oplossen.

Generaliserend kunnen we zeggen dat de eerste hypothese gedeeltelijk bevestigd wordt. Er werd een verband gevonden tussen het taalbeheersingsniveau en de mate waarin T1- of T2-strategieën gebruikt werden, bovendien had groep (ii) een duidelijke voorkeur voor T2-alternatieven, maar het kwantitatieve verschil tussen T1- en T2-strategieën was bij groep (i) lager dan voorspeld.

5.1.2. H2: Medium, opzet van de taak en context

Bialystok en Fröhlich (1980) en Poulisse (1989) hadden er al op gewezen dat het medium (mondeling of schriftelijk), de opzet van de taak en de algemene context de strategiekeuze beïnvloeden. Ook in dit experiment werd geobserveerd dat deze variabelen een invloed op de strategiekeuze hebben gehad.

5.1.2.1. Taak 1

De eerste taak was een mondelinge oefening, dat impliceert dat de respondenten weinig tijd hadden om hun lexicale problemen op te lossen. Ze moesten dus voor strategieën kiezen die een alternatief vrij snel boden. Deze zijn aanpassingen, semantische contiguïteit en codeswitching omdat het onbekende of vergeten woord door een ander vervangen wordt. De proefpersonen hoefden geen helemaal nieuw preverbaal plan te ontwikkelen (Poulisse 1989) en konden daardoor tijd winnen. Deze redenering die eigenlijk op het economiebeginsel berust, kan verklaren waarom semantische contiguïteit, aanpassingen en codeswitching bijzonder hoog hebben gescoord. Het zou ook kunnen verklaren waarom parafrase minder succesvol is geweest, tenminste bij de minder ervaren sprekers (groep (i)). Deze strategie vereist meer cognitieve inspanning omdat sprekers op zoek naar meerdere lemma's moeten gaan, wat een tijdrovend proces is in het bijzonder voor minder ervaren sprekers (Poulisse 1989). Het is dus niet verrassend dat groep (i) dit alternatief minder toegepast heeft dan groep (ii).

Zoals verwacht, zijn de opzet van de taak en de context ook invloedrijk geweest. De proefpersonen moesten het filmpje vertellen aan een gesprekspartner die al naar de video gekeken had, hetgeen het gebruik van semantische contiguïteit heeft vergemakkelijkt. Daarnaast kan onderlinge linguïstische kennis tussen de gesprekspartners toelichten waarom de respondenten soms Franse en Engelse woorden hebben gebruikt.

Volledigheidshalve werd er ook opgemerkt dat de persoonlijkheid van de proefpersonen hun strategiekeuze heeft beïnvloed, maar dit aspect werd niet verder onderzocht omdat het buiten het bestek van het experiment viel.

5.1.2.2. Taak 2

Deze taak was anders opgezet dan de eerste in termen van medium en context. De bedoeling was om na te gaan in hoeverre deze variabelen een invloed op de strategiekeuze zouden hebben. Hieronder worden de overeenkomsten en de opvallendste verschillen tussen de twee taken voorgesteld en verklaard.

Wat het medium betreft, was de tweede taak een schriftelijke oefening. De resultaten hebben laten zien dat dit verschil een impact heeft gehad op het kwantitatieve gebruik van de verschillende strategieën. Aan de ene kant hebben de respondenten meer woorden verzonnen dan in de eerste taak. Dit resultaat zou verklaard kunnen worden door het feit dat de tweede taak de vorm van een gesprek niet aannam. De proefpersonen hadden meer tijd om op zoek naar een alternatief te gaan als ze een lexicaal probleem ondervonden. Waarschijnlijk konden ze lemma's in hun mentale lexicon ongehinderd de revue laten passeren om de beste kandidaat te vinden en dan deze een nieuwe vorm te geven aan de hand van morfologische regels. Aan de andere kant zijn aanpassingen en parafrases minder succesvol geweest. In de mondelinge taak waren de proefpersonen nogal geneigd om vreemde woorden aan de fonologie van het Nederlands aan te passen, wat ze in de schriftelijke taak niet meer konden doen. Wat het gebruik van parafrases betreft, het werd in de tweede taak uitgesloten omdat een omschrijving van het verwachte antwoord al gegeven werd om de deelnemers te helpen. Samenvattend lijkt het dat een verschil in medium gepaard gaat met een verschil in strategiekeuze.

De opzet van de taak heeft wellicht ook een invloed gehad op de resultaten. Voor elke zin werd er een definitie van het verwachte woord bijgevoegd, maar er werd ervan uitgegaan dat de lemma's die de proefpersonen ter beschikking hadden in hun mentale lexicon niet aan alle semantische eisen van de omschrijving zouden voldoen. Deze hypothese werd bevestigd door het geringe aantal correcte antwoorden. Het gebrek aan kennis van voldoende nauwkeurige woorden zou het succes van twee bepaalde strategieën verklaren. De eerste is semantische contigüiteit: de antwoorden weerspiegelden alleen een paar van de semantische kenmerken van het verwachte woord. Het tweede alternatief bestond erin woorden te verzinnen, hiermee streefden de

respondenten ernaar het dichtst bij het verwachte antwoord aan te sluiten door meerdere lemma's met elkaar te combineren.

Wat de contextuele variabele onderlinge linguïstische kennis betreft, het bleef onveranderd. Ook in de tweede taak konden de proefpersonen een beroep doen op het Frans en Engels.

In de paragraaf over de eerste taak werd vermeld dat de persoonlijkheid van de respondenten een invloed op hun strategiekeuze had. Dezelfde tendens is in het schriftelijke onderdeel van het experiment naar voren gekomen, maar opnieuw werd dit aspect niet verder onderzocht omdat de focus er niet op lag.

Samenvattend wordt hypothese 2 bewezen. Er werd een verband gevonden tussen het medium, de opzet van de taak en de context enerzijds, en het soort strategie dat toegepast werd anderzijds. Deze resultaten komen met de bevindingen van Bialystok en Fröhlich (1980) en Poulisse (1989) overeen. Tijdsdruk die van het medium afhangt, leek een bepalend criterium te zijn om een bepaalde compensatiestrategie te kiezen. In de mondelinge taak hebben de respondenten, in het bijzonder degenen uit groep (i), gekozen voor alternatieven die zo weinig mogelijk cognitieve inspanning vereisten om tijd te winnen. In het schriftelijke onderdeel heeft tijdsdruk daarentegen geen invloed meer gehad op de strategiekeuze, wat de vermeerdering in het aantal verzonnen woorden zou kunnen verantwoorden. Een andere factor die het gebruik van deze strategie bevordert zou kunnen hebben, zijn de semantische eisen die opgedrongen werden door de bijgevoegde omschrijving. Ten slotte was de invloed van contextuele variabelen ook zichtbaar. In beide taken hebben de respondenten van onderlinge linguïstische kennis gebruik gemaakt om hun lexicale problemen op te lossen, en in de mondelinge taak hebben ze voordeel getrokken uit onderlinge kennis veroorzaakt door fysieke medeaanwezigheid.

5.1.3. H3: Onderwerp

Eén van de hoofddoelen van het onderzoek was om te achterhalen in hoeverre het onderwerp de strategiekeuze beïnvloedt. Er werd bepaalde aandacht besteed aan thematische velden waarvan sommige begrippen verwoord kunnen worden door een anglicisme of door een later verzonnen Nederlands equivalent. Er werd verwacht dat de alomtegenwoordigheid van het Engels in deze thematische velden ervoor zou zorgen dat de proefpersonen de Nederlandse woorden niet zouden kennen én dat codeswitching in het Engels als strategie bij uitstek zou fungeren. Anders gezegd, er werd verondersteld

dat het Engels de rol van *supplier language* (Williams en Hammarberg 1998) toegeschreven zou worden omdat het het lexicale materiaal zou leveren om de lexicale problemen op te lossen.

De analyse van de resultaten heeft laten zien dat de respondenten zeldzaam de Nederlandse termen kenden, het merendeel van de antwoorden bestond dus uit compensatiestrategieën. Om te kunnen bepalen in hoeverre de strategiekeuze van het onderwerp afhing, werd er gebruik gemaakt van een neutrale en een georiënteerde taak, respectievelijk taak 1 en taak 2. De vergelijking van de kwantitatieve gegevens bewijst dat codeswitching in het Engels aanzienlijk meer gebruikt werd in de georiënteerde taak dan in de neutrale. Naar verhouding werd dit alternatief bijna negen keer vaker toegepast in de taak waar de onderwerpen het gebruik van het Engels bevorderden (vergelijk: neutrale taak = 6%; georiënteerde taak = 53,15%).

De resultaten laten evenwel een genuanceerd beeld zien als er gekeken wordt naar de mate waarin elke groep een beroep op codewisseling in het Engels heeft gedaan. In overeenstemming met de algemene tendens heeft groep (ii) deze strategie in meer dan de helft van de gevallen gebruikt (65,82%) en het heeft alle andere alternatieven in aantal overtroffen. Bij groep (i) is het niet zo. Codeswitching in het Engels is ook de meest succesvolle strategie geweest, maar het kwam in minder dan de helft van de gevallen voor (37,50%) en semantische contigüiteit heeft bijna even hoog gescoord (35,93%).

Kortom, hypothese 3 wordt bevestigd: het onderwerp heeft de strategiekeuze duidelijk beïnvloed. De thematische velden waarvan de woordenschat rijk aan anglicismen was, bevorderden het gebruik van codeswitching in het Engels als compensatiestrategie. Deze tendens werd opgemerkt bij beide groepen, maar de proefpersonen uit groep (ii) waren toch meer geneigd dan degenen uit groep (i) om codewisseling in het Engels toe te passen.

5.2.Onderzoeksvraag 2: Codeswitching in het Engels om sociolinguïstische redenen en mening over de linguïstische infiltratie van het Engels in het Nederlands

Bree (2014) en Zenner (2017) zeggen dat het prestige dat aan het Engels toegeschreven wordt ervoor zorgt dat Nederlandstaligen anglicismen in hun uitgingen inlassen om modieus te klinken. Het streefdoel van de tweede onderzoeksvraag was om bloot te leggen of deze reden ook leerders aanspoort om codeswitching in het Engels te gebruiken als ze zich in het Nederlands uitdrukken. Daarbovenop werd er nagegaan of de

ondervraagden een positief standpunt innemen ten opzichte van de instroom van Engelse woorden in het Nederlands.

De resultaten hebben laten zien dat de meeste deelnemers proberen om anglicismen te vermijden als het mogelijk is. Ze keuren codeswitching in het Engels goed slechts in geval van gebrek aan lexicale kennis. Een mogelijke verklaring zou zijn dat de ondervraagden vreemdtaalleerders zijn: doen ze een beroep op het Engels als ze Nederlands spreken, dan zouden ze misschien de indruk geven dat hun woordenschat faalt en dat hun niveau van beheersing van het Nederlands niet voldoende is om zich volledig in deze taal te kunnen uitdrukken. Vervolgens hebben de data aangetoond dat de meesten van mening zijn dat het belangrijk is om Nederlandse equivalenten van Engelse ontleningen te verzinnen. Het lijkt dus dat de proefpersonen wat weerstand tegen de linguïstische infiltratie van het Engels in het Nederlands hebben.

5.3.Onderzoeksvraag 3: Metakennis over het compensatiestrategieëngebruik

Het onderzoek heeft ook inzicht verschaft in de manier waarop de deelnemers hun compensatiestrategieëngebruik beoordelen en hoe dit met hun producties overeenkomt. Over het algemeen klopte de metakennis van de proefpersonen met de manier waarop ze de strategieën hanteerden.

De vragen die betrekking op de metakennis hadden, werden aanvankelijk in het onderzoeksformulier opgenomen omdat er eerst gedacht werd dat ze als basis zouden fungeren voor de analyse van de resultaten van de eerste twee taken. Er werd ervan uitgegaan dat ze tot het herkennen van de strategieën zouden bijdragen. Naarmate ik wetenschappelijke artikelen over compensatiestrategieën las, werd het niettemin duidelijk dat de vragen niet zouden voldoen en dat ze op geen betrouwbare genoeg analyse zouden uitlopen. Een artikel van Færch en Kasper (1983)²⁹ en het proefschrift van Poulisse (1989) hebben dan een oplossing aangeboden, te weten het gebruik van retrospectieve commentaren. De producties werden dus op basis daarvan geanalyseerd, wat het mogelijk heeft gemaakt om redelijk gedetailleerde beschrijvingen te krijgen over de processen die tijdens de taken in het hoofd van de respondenten hadden plaatsgevonden. De aanvankelijke functie van de vragen werd dus vervuld door de retrospectieve commentaren. Er werd niettemin gekozen om de vragen in het formulier te behouden

²⁹ Te weten: Færch, Claus en Gabriele Kasper, 'On Identifying Communication Strategies in Interlanguage Production', in: Claus Færch en Gabriele Kasper (red.), *Strategies in Interlanguage Communication*. Londen/New York: Longman, 1983, pp. 210-238.

omdat ze een nieuw doel toegeschreven werden, namelijk meten in hoeverre de metakennis van de proefpersonen over hun compensatiestrategieëngebruik met hun producties overeenstemt.

6. Conclusie

In een vreemde taal communiceren, is soms een uitdaging omdat taalgebruikers niet altijd beschikken over de geschiktste woorden om hun boodschap over te brengen. Ze kunnen niettemin proberen om hun communicatieve doel te bereiken door een beroep te doen op compensatiestrategieën die normaal gesproken de lexicale problemen oplossen.

Het compensatiestrategieëngebruik van vreemdetalleardeers heeft al aanleiding gegeven tot veel onderzoek. Eerdere studies (Bialystok en Fröhlich 1980, Paribakht 1985; Poullisse 1989) hebben aangetoond dat het taalbeheersingsniveau, de taak en de context een duidelijke invloed uitoefenen op de strategiekeuze. Ook in mijn experiment werd geobserveerd dat het succes van de verschillende strategieën van deze variabelen afhing. Zoals verwacht, hebben de meer ervaren deelnemers (Master2-studenten) de neiging gehad om T2-alternatieven toe te passen terwijl de minder ervaren proefpersonen (Bac1-studenten) een lichte voorkeur hadden voor T1-strategieën. De resultaten hebben niettemin laten zien dat het kwantitatieve verschil tussen T1- en T2-alternatieven bij Bac1-studenten onbeduidend was. Blijkbaar beginnen deze respondenten een voldoende beheersingsniveau te bereiken om hun lexicale problemen te kunnen oplossen aan de hand van de doeltaal zelf. Als het experiment aan het begin van het academische jaar had plaatsgevonden, zou het kwantitatieve verschil tussen T1-en T2-strategieën mogelijk groter zijn geweest. De Bac1-studenten zouden waarschijnlijk een lager beheersingsniveau hebben gehad omdat ze net uit het secundair onderwijs kwamen. Het zou interessant kunnen zijn om het experiment opnieuw uit te voeren met proefpersonen die met hun academische opleiding beginnen of die in het secundair onderwijs zitten.

Naast het taalbeheersingsniveau speelden de context en de taak een rol in de strategiekeuze. In de mondelinge taak hebben de respondenten, in het bijzonder de Bac1-studenten, de neiging gehad om strategieën te hanteren die weinig cognitieve inspanning vereisten om tijd te winnen. Dat betekent dat ze de voorkeur gaven aan codeswitching, aanpassingen en semantische contiguïteit. In de schriftelijke taak hebben de deelnemers daarentegen een tijdrovender alternatief toegepast: in vergelijking met de mondelinge taak nam het aantal verzonden woorden toe. Over het algemeen hebben de proefpersonen ook voordeel getrokken uit linguïstische onderlinge kennis. Ze konden Franse en Engelse woorden gebruiken omdat ze wisten dat ik zou begrijpen. Daarbovenop heeft fysieke medeaanwezigheid ervoor gezorgd dat de deelnemers in de mondelinge taak soms vaag bleven. Het zou de moeite waard zijn om na te gaan in hoeverre het

compensatiestrategieëngebruik van de proefpersonen zou verschillen als hun gesprekspartner naar de video niet had gekeken.

Verder werd er een verband gevonden tussen de strategiekeuze en het onderwerp. De alomtegenwoordigheid van het Engels in bepaalde thematische velden heeft ervoor gezorgd dat de respondenten niet wisten hoe ze sommige begrippen in het Nederlands moesten verwoorden én ze hebben codeswitching in het Engels gebruikt om hun lexicale problemen op te lossen. Hieruit kan ik concluderen dat de linguïstische infiltratie van het Engels in het Nederlands een impact heeft op de tussentaal van de proefpersonen die aan het onderzoek hebben deelgenomen. Bijkomend onderzoek zou kunnen uitwijzen in hoeverre deze tendens tot meer leeders uit te breiden is.

Vervolgens werd er geconstateerd dat de meerderheid van de ondervraagden codeswitching in het Engels goedkeurt slechts in geval van gebrek aan lexicale kennis. In tegenstelling tot Nederlandstaligen die Engelse woorden in hun uitingen invoegen om bepaalde discursieve doelen te bereiken (Bree 2014; Zenner 2017), proberen de meeste respondenten om anglicismen te vermijden als ze zich in het Nederlands uitdrukken. Bovendien was het merendeel van mening dat Nederlandse termen verzonnen moeten worden om Engelse woorden te vervangen. Samengevat, uit het onderzoek bleek dat de leeders een ander standpunt innemen dan de Nederlandstaligen ten opzichte van anglicismen in het Nederlands. Deze conclusie zou niettemin in twijfel getrokken kunnen worden door het geringe aantal ondervraagden. We kunnen ons nu afvragen in hoeverre de opgemerkte tendens generaliseerbaar is. Verder onderzoek is nodig om te achterhalen of leeders van het Nederlands over het algemeen Engelse woorden proberen te vermijden als het mogelijk is. Met andere woorden, een grootschaliger vervolgonderzoek zou moeten bepalen of leeders van het Nederlands in de regel geen beroep op het Engels doen om sociolinguïstische redenen.

Het onderzoek heeft ook aangetoond dat de respondenten hun compensatiestrategieëngebruik nauwgezet beoordelen. Over het algemeen kwamen hun producties overeen met de manier waarop ze de uiteenlopende strategieën hadden gebruikt. Deze bevinding sluit eigenlijk mooi aan bij de wijze waarop Færch en Kasper (1983: 36) communicatiestrategieën (waartoe compensatiestrategieën behoren) hadden omschreven, te weten plannen die bewust onbewust gebruikt worden om een bepaald communicatief doel te realiseren. Omdat de strategieën bewust gehanteerd kunnen worden, is het niet opvallend dat de proefpersonen hun gebruik daarvan accuraat konden beoordelen. Anders gezegd, het feit dat de metakennis van de respondenten over hun

strategieëngebruik met hun producties overeenstemt, is niet helemaal verrassend omdat de alternatieven het resultaat van een weloverwogene keuze kunnen zijn.

Deze masterscriptie richtte zich op het compensatiestrategieëngebruik van Franstalige leeders van het Nederlands. Er werd onderzocht in hoeverre het niveau van beheersing van de doeltaal, het soort taak, de context en het onderwerp de strategiekeuze beïnvloeden. Er werd telkens een verband gevonden tussen de verschillende variabelen en de strategie waarop de proefpersonen een beroep hebben gedaan. De centrale onderzoeksvraag ging in op de mate waarin de tussentaal van de leeders beïnvloed wordt door de instroom van Engelse woorden in het Nederlands. De resultaten hebben uitgewezen dat de leeders meestal de Nederlandse equivalenten van de anglicismen niet kenden en dat codeswitching in het Engels als strategie bij uitstek heeft gefungeerd als het onderwerp het gebruik van deze taal bevorderde. Het onderzoek heeft ook laten zien dat de redenen van de leeders om te codeswitchen niets te maken hadden met sociolinguïstische factoren. Er werd ook aangetoond dat de proefpersonen meestal in stand waren om hun strategieëngebruik nauwkeurig te beoordelen. Tot besluit dienen andere aspecten van het compensatiestrategieëngebruik nader geanalyseerd te worden. Het zou interessant zijn onder de loep te nemen in hoeverre de persoonlijkheid van de respondenten een invloed op hun strategiekeuze uitoefent, of dan hoe compensatiestrategieën in taallessen concreet opgenomen zouden kunnen worden. In de ogen van Dörnyei (1995) en Yule en Tarone (1999) zou het wenselijk zijn om leeders bewust te maken van de verschillende soorten strategieën die bestaan, maar de manier waarop dit verwezenlijkt zou kunnen worden, blijft echter eerder vaag.

Bibliografie

Asuncion, Zayda S., 'Filipino College Freshman Students' Oral Compensatory Strategies', in: *Philippine ESL Journal* 5 (July 2010), pp. 2-21.

Bialystok, Ellen en Maria Fröhlich, 'Oral Communication Strategies for Lexical Difficulties', in: *Interlanguage Studies Bulletin* 5, nr. 1 (1980), pp. 3-30.

Bialystok, Ellen, 'Some Factors in the Selection and Implementation of Communication Strategies', in: Claus Færch en Gabriele Kasper (red.), *Strategies in Interlanguage Communication*. Londen/New York: Longman, 1983, pp. 100-118.

Bongaerts, Theo en Nanda Poulisse, 'Communication Strategies in L1 and L2: Same or Different?', in: *Applied Linguistics* 10, nr. 3 (1989), pp. 253-268.

Bot, Kees de, 'A Bilingual Production Model : Levelt's "Speaking" Model Adapted', in: *Applied Linguistics* 13, nr. 1 (1992), pp. 1-24.

Bree, Cornelis van, *Het Nederlands in gevaar?: En andere prangende taalkwesties*. Tweede druk. Houten: Prisma, 2014.

Brown, Cecil H., 'Lexical Acculturation, Areal Diffusion, Lingua Francas, and Bilingualism', in: *Language in Society* 25, nr. 2 (1996), pp. 261-282.

Bullock, Barbara E. en Almeida Jacqueline Toribio, 'Themes in the Study of Code-Switching', in: Barbara E. Bullock en Almeida Jacqueline Toribio (red.), *The Cambridge Handbook of Linguistic Code-Switching*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, pp. 1-18.

Burteisen, Julia, 'On Trilingual Lexical Retrieval: Problems and Substitution-Strategies'. Paper gepresenteerd op de International Association of Multilingualism conferentie aan de Fryske Akademi (Leeurwarden), 2001, 19 pagina's.

Caramazza, Alfonso en anderen, 'Lexical Selection in Bilingual Speech Production Does Not Involve Language Suppression', in: *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition* 32, nr. 5 (2006), pp. 1075-1089.

Colomé, Àngels, 'Lexical Activation in Bilinguals' Speech Production: Language-Specific or Language-Independent?', in: *Journal of Memory and Language* 45, nr. 4 (2001), pp. 721-736.

Corder, S. Pit, 'Strategies of Communication', in: Claus Færch en Gabriele Kasper (red.), *Strategies in Interlanguage Communication*. Londen/New York: Longman, 1983, pp. 15-19.

Costa, Albert en anderen, 'Lexical Access in Speech Production: The Bilingual Case', in: *Psicológica* 21 (2000), pp. 403-437.

Costa, Albert en Mikel Santesteban, 'Lexical Access in Bilingual Speech Production: Evidence From Language Switching in Highly Proficient Bilinguals and L2 Learners', in: *Journal of Memory and Language* 50, nr. 4 (2004), pp. 491-511.

Costa, Albert en anderen, 'How Do Highly Proficient Bilinguals Control Their Lexicalization Process?: Inhibitory and Language-Specific Selection Mechanisms Are Both Functional', in: *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition* 32, nr. 5 (2006), pp. 1057-1074.

Dörnyei, Zoltán en Mary Lee Scott, 'Communication Strategies in a Second Language: Definitions and Taxonomies', in *Language Learning* 47, nr. 1 (March 1997), pp. 173-210.

Dörnyei, Zoltán en Judit Kormos, 'Problem-Solving Mechanisms in L2 Communication', in: *Studies in Second Language Acquisition* 20, nr. 3 (September 1998), pp. 349-385.

Færch, Claus en Gabriele Kasper, 'Plans and Strategies in Foreign Language Communication', in: Claus Færch en Gabriele Kasper (red.), *Strategies in Interlanguage Communication*. Londen/New York: Longman, 1983, pp. 20-60.

Færch, Claus en Gabriele Kasper, 'On Identifying Communication Strategies in Interlanguage Production', in: Claus Færch en Gabriele Kasper (red.), *Strategies in Interlanguage Communication*. Londen/New York: Longman, 1983, pp. 210-238.

Færch, Claus en Gabriele Kasper, red., *Communication Strategies: Psycholinguistic and Sociolinguistic Perspectives*. Londen/New York: Routledge, 1999.

Fernandes, Marcia Helena Boëchat en Karim Siebeneicher Brito, 'Speaking Models: From Levelt's Monolingual to Williams and Hammarberg's Polyglot', in: A.S. Rauber, M.A. Watkins en B.O. Baptista (red.), *New Sounds 2007: Proceedings of the Fifth International Symposium of the Acquisition of Second Language Speech*. Florianópolis: Federa University of Santa Catarina, 2007, pp. 199-206.

Fuller, Janet M., 'Between Three Languages: Composite Structure in Interlanguage', in: *Applied Linguistics* 20, nr. 4 (1999), pp. 534-561.

Haastrup, Kirsten en Robert Phillipson, 'Achievement Strategies in Learner/Native Speaker Interaction', in: Claus Færch en Gabriele Kasper (red.), *Strategies in Interlanguage Communication*. Londen/New York: Longman, 1983, pp. 140-158.

Haugen, Einar, 'The Analysis of Linguistic Borrowing', in: *Language* 26, nr. 2 (1950), pp. 210-231.

Hell, Janet G. van en Darren Tanner, 'Second Language Proficiency and Cross-Language Lexical Activation', in: *Language Learning: A Journal of Research in Language Studies* 62, nr. 2 (September 2012), pp. 148-171.

Hiligsmann, Philippe, *Linguïstische aspecten en pedagogische implicaties van de tussentaal van Franstalige M.O.-leerders van het Nederlands*. Genève: Droz, 1997.

Kasper, Gabriele en Eric Kellerman, red., *Communication Strategies: Psycholinguistic and Sociolinguistic Perspectives*. Derde druk. Londen/New York: Routledge, 2014.

Kecskes, Istvan, 'The Dual Language Model to Explain Code-Switching: A Cognitive-Pragmatic Approach', in: *Intercultural Pragmatics* 3, nr. 3 (2006), pp. 257-283.

Koops, Bert-Jaap e.a., *2400 x liever Nederlands: Woordenlijst onnodig Engels*. z.p.: Stichting Nederlands, 2005.

Kormos, Judit, 'Monitoring and Self-Repair in L2', in: *Language Learning* 49, nr. 2 (June 1999), pp. 303-342.

Levelt, Willem J.M., 'Accessing Words in Speech Production: Stages, Processes and Representations', in: *Cognition* 42, nr. 1 (1992), pp. 1-22.

Levelt, Willem J.M., 'Lexical Access in Speech Production', in: Eric Reuland en Werner Abraham (red.), *Knowledge and Language: Volume I From Orwell's Problem to Plato's Problem*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1993, pp. 241-251.

Liskin-Gasparro, Judith E., 'Circumlocution, Communication Strategies, and The ACTFL Proficiency Guidelines: An Analysis of Student Discourse', in: *Foreign Language Annals* 29, nr. 3 (1996), pp. 317-330.

Littlemore, Jeannette, 'The Communicative Effectiveness of Different Types of Communication Strategy', in: *System* 31 (2003), pp. 331-347.

Marks, Frederique M.C., *Aannemelijk ongelooft: Een onderzoek naar een nuance binnen het begrip accommoderen. De invloed van teksttype op het accommoderen en geloven van semantische presupposities*. Ongepubliceerde masterscriptie. Tilburg University, 2014.

Mulken, Margot van en Berna Hendriks, 'Taalkeuze, effectiviteit en efficiëntie: Een experimentele studie naar het gebruik van Engels als lingua franca, lingua receptiva, T1-T2 en moedertaal', in: N. Jong, K. Juffermans en L. Rasier (red.), *Papers of the Anéla 2012 Applied Linguistics Conference*. Delft: Eburon, 2012, pp. 183-193.

Myers-Scottson, Carol en John Okeju, 'Neighbors and Lexical Borrowings', in: *Language* 49, nr. 4 (1973), pp. 871-889.

Paribakht, Tahereh, 'Strategic Competence and Language Proficiency', in: *Applied Linguistics* 6, nr. 2 (1985), pp. 132-146.

Ponnet, Aaricia, *Vreemdetaalverwerving bij Hindi-leerders: Een studie over de objectmarkeerder ko*. Ongepubliceerde masterscriptie. Universiteit Gent, 2015.

Poulisse, Nanda, *The Use of Compensatory Strategies by Dutch Learners of English*. Gepubliceerd proefschrift. Katholieke Universiteit Nijmegen, 1989.

Poulisse, Nanda en Theo Bongaerts, 'First Language Use in Second Language Production', in: *Applied Linguistics* 15, nr. 1 (1994), pp. 37-57.

Poulisse, Nanda, 'Slips of the Tongue in First and Second Language Production', in: *Studia Linguistica* 54, nr. 2 (2000), pp. 136-149.

Rababah, Ghaleb, 'Second Language Communication Strategies: Definitions, Taxonomies, Data Elicitation Methodology and Teachability Issues'. Gereproduceerd door de Educational Resources Information Center (2002), 45 pagina's.

Rahman, Rasha Abdel en Alissa Melinger, 'Semantic Context Effects in Language Production: A Swinging Lexical Network Proposal and a Review', in: *Language and Cognitive Processes* 24, nr. 5 (2009), pp. 713-734.

Raupach, Manfred, 'Analysis and Evaluation of Communication Strategies', in: Claus Færch en Gabriele Kasper (red.), *Strategies in Interlanguage Communication*. Londen/New York: Longman, 1983, pp. 199-209.

Tarone, Elaine, 'Communication Strategies, Foreigner Talk and Repair in Interlanguage', in: *Language Learning: A Journal of Research in Language Studies* 30, nr. 2 (December 1980), pp. 417-431.

Tarone, Elaine en anderen, 'A Closer Look at Some Interlanguage Terminology: A Framework for Communication Strategies', in: Claus Færch en Gabriele Kasper (red.), *Strategies in Interlanguage Communication*. Londen/New York: Longman, 1983, pp. 4-14.

Tarone, Elaine, 'Some Thoughts on the Notion of "Communication Strategy"', in: Claus Færch en Gabriele Kasper (red.), *Strategies in Interlanguage Communication*. Londen/New York: Longman, 1983, pp. 61-74.

Temple, Liz, 'Second Language Learner Speech Production', in: *Studia Linguistica* 54, nr. 2 (2000), pp. 288-297.

Váradi, Tamás, 'Strategies of Target Language Learner Communication: Message Adjustment', in: Claus Færch en Gabriele Kasper (red.), *Strategies in Interlanguage Communication*. Londen/New York: Longman, 1983, pp. 79-99.

Velupillai, Viveka, *An Introduction to Linguistic Typology*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2012.

Wenzel, Veronika, 'Meertaligheid: Nederlands na Duits en Engels', in: *Internationale Neerlandistiek* 50, nr. 2 (2012), pp. 100-128.

Williams, Sarah en Bjorn Hammarberg, 'Language Switches in L3 Production: Implications for a Polyglot Speaking Model', in: *Applied Linguistics* 19, nr. 3 (1998), pp. 295-333.

Zandvoort, R.W., *English in the Netherlands: A Study in Linguistic Infiltration*. Groningen Studies in English 8. Groningen: J.B. Wolters, 1964.

Zenner, Eline en anderen, 'Cognitive Sociolinguistics Meets Loanwords Research: Measuring Variation in the Success of Anglicisms in Dutch', in: *Cognitive Linguistics* 23, nr. 4 (2012), pp. 749-792.

Zenner, Eline en Dirk Geeraerts, 'I'm Queen of the World: (Semi-)fixed English Expressions and Constructions in Dutch', in: *Taal & tongval* 67, nr. 2 (2015), pp. 247-274.

Zenner, Eline, 'Doomsday?: (Engelse) leenwoorden in het Nederlands', in: Gert De Sutter (red.), *De vele gezichten van het Nederlands in Vlaanderen: Een inleiding tot de variatietaalwetenschap*. Leuven: Acco, 2017, pp. 230-248.

Zhang, Ya-ni, 'Communication Strategies and Foreign Language Learning', in: *US-China Foreign Language* 5, nr. 4 (April 2007), pp. 43-48.

Appendix 1: Onderzoeksformulier

Onderzoeksformulier

De lexicale kennis van Franstalige leerders van het Nederlands

Hieronder staan er verschillende taken. Antwoord IN DE VOLGORDE en KEER NIET TERUG als u met een taak klaar bent.

1. Persoonlijke gegevens

(1) Geslacht

Man Vrouw

(2) Geboortjaar

.....

(3) Geboorteplaats (land)

.....

(4) Moedertaal

.....

(5) Taal (-alen) gesproken thuis

Frans

Nederlands

Engels

Duits

Spaans

Italiaans

Andere (.....)

(6)

i) Kunt u andere talen dan het Frans, het Nederlands en het Engels **begrijpen**?

Ja Nee

ii) Zo ja, welke?

.....

(7)

i) Kunt u andere talen dan het Frans, het Nederlands en het Engels **spreken**?

Ja Nee

ii) Zo ja, welke?

.....

(8) In welk jaar zit u?

Bac 1 Master 2

(9) Hoelang bent u bezig met het leren van het Nederlands?

.....

(10) Hoelang bent u bezig met het leren van het Engels?

.....

(11)

i) Hebt u al aan een CLIL-programma deelgenomen? ('immersie')

Ja Nee

ii) Indien ja, wat was (waren) de doeltaal (-alen)? (doeltaal = vreemde taal)

.....

iii) Indien ja, was dat is het basisonderwijs en/of het secundair onderwijs?

.....

iv) Indien ja, hoelang hebt u in dat programma gezeten?

.....

(12)

i) Hebt u al in een Nederlandstalig gebied gewoond?

Ja Nee

ii) Indien ja, hoelang?

.....

(13)

i) Hebt u al in een Engelstalig gebied gewoond?

Ja Nee

ii) Indien ja, hoelang?

.....

2. **Taak 1: mondelinge taak**

Instructies: bekijk het filmpje en vertel daarna, in het Nederlands, wat erin gebeurt

<https://www.youtube.com/watch?v=1nAjU7SSoI8>

3. Taak 2: geschreven taak – invuloefening

Instructies: vul de gaten in de volgende zinnen in. Het is belangrijk dat u iets produceert. Probeer dus om geen leeg antwoord te laten. Om u te helpen, staat er telkens een parafraze van het verwachte woord. Als de parafraze niet helpt, probeer dan toch om een alternatief te vinden.

- (1) 72 en nog altijd: “Net terug van Antarctica, binnenkort naar Oman”
Aimé Coenen uit het Vlaams-Brabantse Zoutleeuw wordt volgende maand 73, maar is wellicht nog altijd een van de meest actieve van ons land. De afgelopen vijftig jaar doorkruiste Aimé zo’n 150 landen wereldwijd en hij is net terug van een expeditie van ruim drie weken naar Antarctic, “zijn mooiste reis ooit”. (*Gazet van Antwerpen*, 05 maart 2019)

Parafraze: iemand die graag en veel reist. Iemand die reizen rond de wereld maakt.

- (2) Ik heb 23 jaar gewerkt voor een bedrijf met een bindend ongeacht weeromstandigheden, heren: donker kostuum met stropdas. (Beviel mij uitstekend) Dames: bij voorkeur rok en blouse met degelijke foundation, dus geen loshangende borstpartij in doorkijkblouse. (Twitter, 25 juni 2019)

Parafraze: sociale code die aangeeft welke soort kleding geschikt geacht wordt.

- (3) De voormalige van Mariah Carey (49) stapt naar de rechter. Ze zegt dat haar salaris veel te laag lag voor het werk dat ze moest doen. (*Het Nieuwsblad*, 25 december 2019)

Parafraze: iemand die tijdelijk voor kinderen zorgt.

- (4) En Netlog laat zien dat het niet bang is voor Facebook. Sinds begin dit jaar kunnen gebruikers hun Facebook-gebruikersnaam en gebruiken om in te loggen op Netlog. “Een moeilijke beslissing”, geeft Coppens toe. (Corpus Hedendaags Nederlands)

Parafraze: geheim woord dat, wanneer het wordt ingetoetst, toegang geeft tot beperkte gegevens in een computer.

- (5) De voormalige topman van Starbucks, Howard Schultz, overweegt zich kandidaat te stellen voor de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Heb je als een voordeel in de VS? (rtlz.nl, 28 januari 2019)

Parafraze: man die een bedrijf, een zaak bezit of leidt.

- (6) Wetenschappers zien weinig bewijs dat mensen zouden aanzetten tot het plegen van geweld, zoals een schietpartij. (*Metro*, 11 augustus 2019)

Parafrase: elektronisch spel dat op een computer, console of handheld gespeeld wordt.

- (7) Waarom iedereen over het nieuwe seizoen van Netflix-serie ‘You’ praat. In het eerste seizoen zag je boekverkoper Joe er alles aan doen om de knappe schrijfster Guinevere Beck voor zich te winnen. De stapelverliefde man leek even schattig, maar veranderde al snel in een geobsedeerde (Linda.nl, 27 december 2019)

Parafrase: iemand die een andere persoon voortdurend op een obsessieve en hinderlijke wijze achtervolgt en lastig valt.

- (8) Schrijver David Van Reybrouck, auteur van het *Congo: Een geschiedenis*, heeft beslist een nieuwe oplage van zijn werk tegen een bradeerprijs aan te bieden voor Centraal-Afrika. (vrt.be, 28 juni 2014)

Parafrase: een boek dat goed verkocht wordt.

- (9) Bij Anderlecht, Cercle Brugge, Germinal Beerschot, Standard en Lierse gebeurt dat onder leiding van dezelfde als vorig seizoen. (Corpus Hedendaags Nederlands)

Parafrase: iemand die voor zijn beroep of ook wel uit liefde een sportploeg of individuele sporter traint.

- (10) Een blinde vrouw is maandag het slachtoffer geworden van een Haar portemonnee werd gestolen in winkelcentrum De Ruwert. (BD.nl, 17 oktober 2019)

Parafrase: dief die gespecialiseerd is in het ongemerkt stelen van portefeuilles, horloges, brillen en andere zaken van waarde die zijn slachtoffer op het lichaam, in de kleding of in tassen bij zich draagt.

4. **Taak 3: geschreven taak – Likertschaal**

Instructies: hieronder staan er 11 stellingen waarmee er telkens een schaal van 1 (helemaal niet akkoord) tot 4 (helemaal akkoord) gegeven wordt. Kies de optie die het best overeenkomt met uw eigen mening.

- (1) Als ik een woord in het Nederlands ben vergeten of niet ken, gebruik ik gebaren ter compensatie van dit gebrek aan woordenschat.

1 Helemaal niet akkoord 2 Niet akkoord 3 Akkoord 4 Helemaal akkoord

- (2) Als ik een woord in het Nederlands ben vergeten of niet ken, gebruik ik een vreemd woord dat ik aan de morfologie van het Nederlands aanpas. (Bijvoorbeeld: stel dat u het woord 'eten' in het Nederlands niet kent. U gebruikt 'manger' uit het Frans maar probeert om dit aan het Nederlands aan te passen door -en aan het einde toe te voegen → 'mangeren').

1 Helemaal niet akkoord 2 Niet akkoord 3 Akkoord 4 Helemaal akkoord

- (3) Bij gebrek aan lexicale kennis gebruik ik in de meeste gevallen een woord uit een andere taal eerder dan mijn boodschap te parafraseren.

1 Helemaal niet akkoord 2 Niet akkoord 3 Akkoord 4 Helemaal akkoord

(4)

- i) Het kan gebeuren dat ik een beroep doe op het Engels als ik me een woord in het Nederlands niet herinner.

1 Helemaal niet akkoord 2 Niet akkoord 3 Akkoord 4 Helemaal akkoord

- ii) Ik ben er bewust van dat ik Engelse woorden gebruikt als mijn woordenschat in het Nederlands tekortschiet. (Antwoord op die vraag alleen als uw antwoord op vraag (4.i.) 3 of 4 was).

1 Helemaal niet akkoord 2 Niet akkoord 3 Akkoord 4 Helemaal akkoord

- (5) Ik gebruik Engelse woorden als ik Nederlands praat om modieus te klinken.

1 Helemaal niet akkoord 2 Niet akkoord 3 Akkoord 4 Helemaal akkoord

- (6) Ik vind dat het gemakkelijker is om zich Engelse woorden te herinneren dan Nederlandse.

1 Helemaal niet akkoord 2 Niet akkoord 3 Akkoord 4 Helemaal akkoord

- (7) Ik ben van mening dat het onnodig is om Nederlandse woorden te scheppen voor termen die aan het Engels ontleend worden.

1 Helemaal niet akkoord 2 Niet akkoord 3 Akkoord 4 Helemaal akkoord

- (8) Ik vind dat het niet erg is als er Engelse woorden ontleend worden zelfs als er Nederlandse equivalenten al bestaan.

1 Helemaal niet akkoord 2 Niet akkoord 3 Akkoord 4 Helemaal akkoord

(9) Ik denk dat Engelse woorden ontleneu geen bedreiging is voor het Nederlands.

1 Helemaal niet akkoord 2 Niet akkoord 3 Akkoord 4 Helemaal akkoord

(10) Ik heb nooit nagedacht over Engelse woorden in het Nederlands.

1 Helemaal niet akkoord 2 Niet akkoord 3 Akkoord 4 Helemaal akkoord

Dank u voor uw tijd!

Appendix 2: Algemene Verordening Gegevensbescherming

Chère étudiante, cher étudiant,

Vous avez accepté de participer à mon enquête en linguistique néerlandaise dans le cadre de mon mémoire à l'Université de Liège durant l'année académique 2019-2020 et je vous en remercie.

L'une des tâches consiste à résumer une séquence vidéo. Afin de pouvoir analyser vos productions de manière optimale, il est nécessaire que je puisse les réécouter et revoir. En signant ce document, vous m'autorisez à vous filmer et prenez conscience du fait que les séquences vidéos ne seront utilisées que dans le cadre de ce mémoire. Conformément au Règlement Général sur la Protection des Données (RGPD), les vidéos ne seront ni publiées sur Internet, ni partagées avec de tierces personnes si ce n'est, éventuellement, le promoteur de ce travail de fin d'étude (Mr J. Perrez) ainsi que les lecteurs (Mme L. Brems et Mr R. Möller).

De même, les données collectées pour le reste de l'enquête (sous format écrit) ne sortiront pas du cadre de ce mémoire.

Tout sera anonymisé et un code sera utilisé pour référer à vos productions lors de la rédaction de ce travail. Votre nom n'apparaîtra nulle part.

MOERS Nathalie

Liège, le

NOM Prénom

Appendix 3: Profiel van de proefpersonen

Appendix 3: Algemene en linguïstische gegevens over de proefpersonen.

PPN	GRP	GSL	LFT	MT	2VT	3VT	NL thuis	EN thuis	Aantal jaren NL	Aantal jaren EN	CLIL NL	CLIL EN	NL gebied	EN gebied
p01	(i)	V	18	FR	-	DE	-	Ja	5	9	-	-	-	-
p02	(i)	V	19	FR	-	DU	-	-	5	9	-	-	Ja	-
p03	(i)	V	18	FR	-	IT	Ja	-	7	7	-	-	-	-
p04	(i)	V	19	FR	Ja	-	-	-	14	8	Ja	Ja	-	Ja
p05	(i)	M	18	FR	Ja	-	-	-	4	6	-	-	-	-
p06	(i)	V	18	FR	Ja	-	-	Ja	4	8	-	-	-	-
p07	(i)	M	19	FR	Ja	-	-	-	3	2	-	-	-	-
p08	(i)	M	18	NL	Ja	-	Ja	-	18	13	-	-	Ja	-
p09	(i)	M	21	FR	Ja	-	-	-	14	8	-	-	-	-
p10	(i)	M	18	FR	-	SP	-	-	4	8	-	Ja	-	-
p11	(ii)	V	22	FR	Ja	-	-	-	12	8	-	-	-	-
p12	(ii)	V	22	FR	-	SP	-	-	13	9	-	-	-	-
p13	(ii)	V	22	FR	Ja	-	-	-	11	9	-	-	-	Ja
p14	(ii)	V	22	FR	-	PO	-	-	12	8	Ja	-	-	-
p15	(ii)	V	23	FR	-	SP	-	-	10	12	-	-	-	-
p16	(ii)	V	23	FR	-	SP	-	-	16	10	-	-	-	-
p17	(ii)	V	23	FR	Ja	-	-	-	15	10	Ja	-	-	-
p18	(ii)	V	24	FR	-	SP	-	-	12	9	-	-	Ja	Ja
p19	(ii)	V	22	FR	Ja	-	-	-	9	13	-	-	-	Ja
p20	(ii)	V	23	FR	-	IT	-	-	14	9	-	-	-	-

PPN = proefpersoon; GRP = groep; GSL = geslacht; LFT = leeftijd; MT = moedertaal; 2VT = twee vreemde talen; 3VT = drie vreemde talen; NL thuis = de proefpersoon spreekt Nederlands thuis; EN thuis = de proefpersoon spreekt Engels thuis; Aantal jaren NL = aantal jaren sinds de proefpersoon met het leren van het Nederlands is begonnen; Aantal jaren EN = aantal jaren sinds de proefpersoon met het leren van het Engels is begonnen; CLIL NL = *Content and Language Integrated Learning* in het NL; CLIL EN = *Content and Language Integrated Learning* in het EN; NL gebied = de proefpersoon heeft al in een Nederlandstalig gebied gewoond; EN gebied = de proefpersoon heeft al in een Engelstalig gebied gewoond.

Appendix 4: Taak 1

Appendix 4.1: Taak 1: Verdeling compensatiestrategieën per proefpersoon uit groep (i).

PPN	Strategieën gebaseerd op T1						Strategieën gebaseerd op T2			Totaal	
	Codeswitching		Aanpassing		Vertaling		Sem. cont.	Parafrase	Verzonnen woorden	N	%
	FR	EN	FR	EN	FR	EN					
	N	N	N	N	N	N	N	N	N		
p01	-	-	1	-	-	-	2	-	-	3	7,69
p02	-	-	1	-	-	-	2	-	-	3	7,69
p03	-	-	1	-	-	-	1	-	-	2	5,13
p04	1	-	2	-	-	-	2	-	-	5	12,82
p05	-	1	-	-	1	-	2	1	1	6	15,38
p06	1	-	2	1	-	-	-	-	-	4	10,26
p07	1	3	1	-	2	-	-	1	-	8	20,51
p08	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
p09	-	-	1	1	-	-	2	-	-	4	10,26
p10	-	-	1	1	-	-	2	-	-	4	10,26
Totaal (N)	3	4	10	3	3	-	13	2	1	39	-
Totaal (%)	7,69	10,26	25,64	7,69	7,69	-	33,33	5,13	2,56	-	100

Appendix 4.2: Taak 1: Verdeling compensatiestrategieën per proefpersoon uit groep (ii).

PPN	Strategieën gebaseerd op T1						Strategieën gebaseerd op T2			Totaal	
	Codeswitching		Aanpassing		Vertaling		Sem. cont.	Parafrase	Verzonnen woorden	N	%
	FR	EN	FR	EN	FR	EN					
	N	N	N	N	N	N	N	N	N		
p11	1	-	2	-	-	-	1	1	-	5	8,20
p12	1	-	1	1	-	-	1	-	-	4	6,55
p13	-	1	1	-	-	-	3	1	-	6	9,84
p14	-	-	1	-	-	-	4	2	-	7	11,47
p15	-	1	1	-	-	-	2	1	-	5	8,20
p16	-	-	1	-	-	-	3	-	-	4	6,55
p17	1	-	1	-	-	-	2	3	-	7	11,47
p18	1	-	2	-	-	-	6	3	-	12	19,68
p19	-	-	-	1	-	-	3	1	-	5	8,20
p20	2	-	1	-	-	-	1	1	1	6	9,84
Totaal (N)	6	2	11	2	-	-	26	13	1	61	-
Totaal (%)	9,84	3,28	18,03	3,28	-	-	42,62	21,31	1,64	-	100

Appendix 4.3: Taak 1: Verdeling soorten compensatiestrategieën per groep.

Types strat. Aantal strat. + freq.	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
<i>Codeswitching</i>	7	17,95	8	13,11	15	15
- Frans	3	7,69	6	9,84	9	9
- Engels	4	10,26	2	3,28	6	6
<i>Aanpassing</i>	13	33,33	13	21,31	26	26
- Frans	10	25,64	11	18,03	21	21
- Engels	3	7,69	2	3,28	5	5
<i>Vertaling</i>	3	7,69	-	-	3	3
- Frans	3	7,69	-	-	3	3
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguïteit	13	33,33	26	42,62	39	39
Parafraze	2	5,13	13	21,31	15	15
Verzonnen woorden	1	2,56	1	1,64	2	2
Totaal	39	100	61	100	100	100

Appendix 4.4: Taak 1: Verdeling T1- en T2-strategieën per groep.

T1-T2 Aantal strat. + freq.	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
T1	23	58,97	21	34,43	44	44
T2	16	41,03	40	65,57	56	56
Totaal	39	100	61	100	100	100

Appendix 4.5: Taak 1: Gegevensbank concrete uitingen die als compensatiestrategieën geïdentificeerd werden.

<p>Codeswitching in het Frans</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Chapeau - Mime - Truc - Mime - Boîte - Mime - Boîte - Cage - Mime
<p>Codeswitching in het Engels</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Box - Hat - Hat - Money - In the end van de movie - Box
<p>Aanpassing Franse woorden</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Mime - Mime - Geïmagineerd - Imiteren - Mimeren - Mime - Geblokkeerd - Geblokkeerd - Mime - Mimeren - Mime - Imaginair - Geblokkeerd - Mime - Mime - Geblokt - Mime - Mijm - Mime - Clown - Mime
<p>Aanpassing Engelse woorden</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Hat - Hat - Hatje - Stuck - Hat
<p>Vertaling van Franse woorden/uitdrukkingen</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Om zijn leven te winnen - Geld maken - Geld maken

Semantische contiguïteit

- Clown
- Man
- Man
- Plaatsen
- Clown
- Personage
- Man
- Imitatie
- Man
- Ruimte
- Man
- Soort blokje
- Hebben
- Geld
- Muts
- Deur
- Zaal
- Zaal
- Geld
- Geld
- Man
- Geld
- Soort muur
- Clown
- Geld
- Geld
- Geld
- Muur
- Man
- Danst
- Clown
- In gevangenis
- Geld
- Muur
- Geld
- Muren
- Muur
- Kamer
- Gaan

Parafrase	<ul style="list-style-type: none"> - Een muur die we niet kunnen zien - Hij neemt zijn hoedje om magie te creëren - Een personage die aan het imiteren van bepaalde activiteiten is hoewel hij niet werkelijk bezig aan die activiteiten is - Daarna speelt hij met zijn handen - Iemand die mimes doet - Hij heeft iets op zijn hoofd - Een soort kamer die we niet kunnen zien - Sommige grappige dingen te doen - Een deur die we niet kunnen zien - Een zaal die we niet kunnen zien - Een man die aan het uitbeelden is - Niet reëel - Hij staat zoals in gevangenis - Een soort zebra kledij - De man in de box dingen doen
Verzonnen woorden	<ul style="list-style-type: none"> - Beeldende - Toonaar

Appendix 5: Taak 2

Appendix 5.1: Taak 2: Verdeling ‘verwacht antwoord’, ‘compensatiestrategie’, ‘ontlening’ en ‘leeg antwoord’ per zin en per groep.

Verwacht antwoord/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 1	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	1	11,11	1	10	2	10,52
<i>Nee</i>	8	88,89	9	90	17	89,48
- CpS	8	88,89	9	90	17	89,48
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	-	-	-	-	-	-
Zin 2	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	1	10	1	5,26
<i>Nee</i>	9	100	9	90	18	94,74
- CpS	6	66,67	9	90	15	78,95
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	3	33,33	-	-	3	15,79
Zin 3	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	3	30	3	15,79
<i>Nee</i>	9	100	7	70	16	84,21
- CpS	8	88,89	7	70	15	78,95
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	1	11,11	-	-	1	5,26
Zin 4	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	4	40	4	21,05
<i>Nee</i>	9	100	6	60	15	78,95
- CpS	8	88,89	6	60	14	73,69
- Ontlening	1	11,11	-	-	1	5,26
- Leeg ant.	-	-	-	-	-	-
Zin 5	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	1	10	1	5,26
<i>Nee</i>	9	100	9	90	18	94,74
- CpS	8	88,89	9	90	17	89,48
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	1	11,11	-	-	1	5,26
Zin 6	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	6	66,67	5	50	11	57,89
<i>Nee</i>	3	33,33	5	50	8	42,11
- CpS	2	22,22	5	50	7	36,85
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	1	11,11	-	-	1	5,26
Zin 7	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Nee</i>	9	100	10	100	19	100
- CpS	9	100	10	100	19	100
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	-	-	-	-	-	-

Zin 8	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Nee</i>	9	100	10	100	19	100
- CpS	7	77,78	10	100	17	89,48
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
- Leeg ant.	2	22,22	-	-	2	10,52
Zin 9	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Nee</i>	9	100	10	100	19	100
- CpS	2	22,22	4	40	6	31,58
- Ontlening	6	66,67	6	60	12	63,16
Leeg ant.	1	11,11	-	-	1	5,26
Zin 10	9	100	10	100	19	100
<i>Ja</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Nee</i>	9	100	10	100	19	100
- CpS	6	66,67	10	100	16	84,21
- Ontlening	-	-	-	-	-	-
Leeg ant.	3	33,33	-	-	3	15,79
Totaal	90	100	100	100	190	100
<i>Ja</i>	7	7,78	15	15	22	11,58
<i>Nee</i>	83	92,22	85	85	168	88,42
- CpS	64	71,11	79	79	143	75,26
- Ontlening	7	7,78	6	6	13	6,84
Leeg ant.	12	13,33	-	-	12	6,32

Appendix 5.2: Taak 2: Verdeling soorten compensatiestrategieën per zin en per groep.

Strategie/zin	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Zin 1	8	100	9	100	17	100
<i>Codeswitching</i>	2	25,00	3	33,33	5	29,42
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	2	25,00	3	33,33	5	29,42
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguïteit	1	12,50	5	55,56	6	35,29
Parafrase	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	5	65,50	1	11,11	6	35,29
Zin 2	6	100	9	100	15	100
<i>Codeswitching</i>	-	-	6	66,67	6	40,00
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	6	66,67	6	40,00
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	-	-	1	33,33	1	6,67
- Frans	-	-	1	33,33	1	6,67
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguïteit	4	66,67	1	33,33	5	33,33
Parafrase	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	2	33,33	1	33,33	3	20,00
Zin 3	8	100	7	100	15	100
<i>Codeswitching</i>	5	62,50	6	85,71	11	73,33
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	5	62,50	6	85,71	11	73,33
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguïteit	1	12,50	-	-	1	6,67
Parafrase	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	2	25,00	1	14,29	3	20,00

Zin 4	8	100	6	100	14	100
<i>Codeswitching</i>	2	25,00	2	33,33	4	28,57
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	2	25,00	2	33,33	4	28,57
<i>Aanpassing</i>	3	37,50	3	50,00	6	42,86
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	3	37,50	3	50,00	6	42,86
<i>Vertaling</i>	1	12,50	-	-	1	7,14
- Frans	1	12,50	-	-	1	7,14
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguïteit	1	12,50	-	-	1	7,14
Parafrase	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	1	12,50	1	16,67	2	14,29
Zin 5	8	100	9	100	17	100
<i>Codeswitching</i>	1	12,50	6	66,67	7	41,18
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	1	12,50	6	66,67	7	41,18
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	1	12,50	-	-	1	5,88
- Frans	1	12,50	-	-	1	5,88
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguïteit	5	62,50	2	22,22	7	41,18
Parafrase	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	1	12,50	1	11,11	2	11,76
Zin 6	2	100	5	100	7	100
<i>Codeswitching</i>	-	-	5	100	5	71,42
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	5	100	5	71,42
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguïteit	2	100	-	-	2	28,58
Parafrase	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	-	-	-	-	-	-
Zin 7	9	100	10	100	19	100
<i>Codeswitching</i>	4	44,44	6	60	10	52,63
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	4	44,44	6	60	10	52,63
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguïteit	5	55,56	3	30	8	42,11
Parafrase	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	-	-	1	10	1	5,26

Zin 8	7	100	10	100	17	100
<i>Codeswitching</i>	5	71,43	9	90	14	82,35
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	5	71,43	9	90	14	82,35
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguiteit	2	28,57	1	10	3	17,65
Parafraze	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	-	-	-	-	-	-
Zin 9	2	100	4	100	6	100
<i>Codeswitching</i>	-	-	2	50,00	2	33,33
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	2	50,00	2	33,33
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	1	50,00	-	-	1	16,67
- Frans	1	50,00	-	-	1	16,67
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguiteit	1	50,00	1	25,00	2	33,33
Parafraze	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	-	-	1	25,00	1	16,67
Zin 10	6	100	10	100	16	100
<i>Codeswitching</i>	5	83,33	8	80	13	81,25
- Frans	-	-	1	10	1	6,25
- Engels	5	83,33	7	70	12	75,00
<i>Aanpassing</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
<i>Vertaling</i>	-	-	-	-	-	-
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguiteit	1	16,67	1	10	2	12,50
Parafraze	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	-	-	1	10	1	6,25
Totaal	64	100	79	100	143	100
<i>Codeswitching</i>	24	37,50	53	67,09	77	53,85
- Frans	-	-	1	1,27	1	0,70
- Engels	24	37,50	52	65,82	76	53,15
<i>Aanpassing</i>	3	4,69	3	3,80	6	4,20
- Frans	-	-	-	-	-	-
- Engels	3	4,69	3	3,80	6	4,20
<i>Vertaling</i>	3	4,69	1	1,27	4	2,80
- Frans	3	4,69	1	1,27	4	2,80
- Engels	-	-	-	-	-	-
Sem. contiguiteit	23	35,93	14	17,72	37	25,87
Parafraze	-	-	-	-	-	-
Verzonnen woorden	11	17,19	8	10,12	19	13,28

Appendix 5.3: Taak 2, zin 1: Gegevensbank antwoorden die als compensatiestrategieën beoordeeld werden.

Codeswitching in het Frans	X
Codeswitching in het Engels	- Globetrotter - Globetrotter - Globetrotter - Globetrotter - Globetrotter
Aanpassing Franse woorden	X
Aanpassing Engelse woorden	X
Vertaling van Franse woorden/uitdrukkingen	X
Semantische contigüiteit	- Reiziger - Reiziger - Reiziger - Reiziger - Reiziger - Reiziger
Parafrase	X
Verzonnen woorden	- Reizer - Reizer - Reislover - Reizer - Reizer - Wereldreizer

Appendix 5.4: Taak 2, zin 2: Gegevensbank antwoorden die als compensatiestrategieën beoordeeld werden.

Codeswitching in het Frans	X
Codeswitching in het Engels	- Dresscode - Dresscode - Dresscode - Dresscode - Dresscode - Dresscode
Aanpassing Franse woorden	X
Aanpassing Engelse woorden	X
Vertaling van Franse woorden/uitdrukkingen	- Policie (<i>police</i> in de zin van maatregelen)
Semantische contigüiteit	- Code - Pakje - Uniform - Kleren - Mode
Parafrase	X
Verzonnen woorden	- Klerencode - Kledingcode - Gedragscode

Appendix 5.5: Taak 2, zin 3: Gegevensbank antwoorden die als compensatiestrategieën beoordeeld werden.

Codeswitching in het Frans	X
Codeswitching in het Engels	<ul style="list-style-type: none"> - Babysitter - Babysitter - Babysitter - Babysitter - Babysitter - Babysitter - Babysitter - Babysitter - Nanny - Babysitter - Babysitter
Aanpassing Franse woorden	X
Aanpassing Engelse woorden	X
Vertaling van Franse woorden/uitdrukkingen	X
Semantische contigüiteit	- Verpleegster
Parafrase	X
Verzonnen woorden	<ul style="list-style-type: none"> - Kinderprofessor - Zorger - Kindzorger

Appendix 5.6: Taak 2, zin 4: Gegevensbank antwoorden die als compensatiestrategieën beoordeeld werden.

Codeswitching in het Frans	X
Codeswitching in het Engels	- Password - Login - Password - Password
Aanpassing Franse woorden	X
Aanpassing Engelse woorden	- Password - Password - Paswoord - Password - Password
Vertaling van Franse woorden/uitdrukkingen	- Zitting (<i>session</i>)
Semantische contiguïteit	- Gegevens
Parafrase	X
Verzonnen woorden	- Verwachtwoord - Veiligwoord

Appendix 5.7: Taak 2, zin 5: Gegevensbank antwoorden die als compensatiestrategieën beoordeeld werden.

Codeswitching in het Frans	X
Codeswitching in het Engels	<ul style="list-style-type: none"> - Manager - Manager - CEO - CEO - Businessman - CEO - CEO
Aanpassing Franse woorden	X
Aanpassing Engelse woorden	X
Vertaling van Franse woorden/uitdrukkingen	<ul style="list-style-type: none"> - Voorzitter
Semantische contigüiteit	<ul style="list-style-type: none"> - Werker - Bedrijfsbaas - Werknemer - Werker - Directeur - Ondernemer - Werker
Parafrase	X
Verzonnen woorden	<ul style="list-style-type: none"> - Bedrijver - Zaakman

Appendix 5.8: Taak 2, zin 6: Gegevensbank antwoorden die als compensatiestrategieën beoordeeld werden.

Codeswitching in het Frans	X
Codeswitching in het Engels	- Videogames - Videogames - Video games - Video games - Videogames
Aanpassing Franse woorden	X
Aanpassing Engelse woorden	X
Vertaling van Franse woorden/uitdrukkingen	X
Semantische contigüiteit	- Computerspel - Computerspelletjes
Parafrase	X
Verzonnen woorden	X

Appendix 5.9: Taak 2, zin 7: Gegevensbank antwoorden die als compensatiestrategieën beoordeeld werden.

Codeswitching in het Frans	X
Codeswitching in het Engels	<ul style="list-style-type: none"> - Stalker - Stalker - Psycho - Stalker - Psychopath - Stalker - Stalker - Stalker - Stalker - Stalker
Aanpassing Franse woorden	X
Aanpassing Engelse woorden	X
Vertaling van Franse woorden/uitdrukkingen	X
Semantische contigüiteit	<ul style="list-style-type: none"> - Moordenaar - Personage - Persoon - Vriendje - Persoon - Man - Man - Persoon
Parafrase	X
Verzonnen woorden	Zienman

Appendix 5.10: Taak 2, zin 8: Gegevensbank antwoorden die als compensatiestrategieën beoordeeld werden.

Codeswitching in het Frans	X
Codeswitching in het Engels	<ul style="list-style-type: none"> - Bestseller - Bestseller - Bestseller - Bestseller - Bestseller - Bestseller - Bestseller - Bestseller - Bestseller - Bestseller - Bestseller - Bestseller - Bestseller - Bestseller
Aanpassing Franse woorden	X
Aanpassing Engelse woorden	X
Vertaling van Franse woorden/uitdrukkingen	X
Semantische contigüiteit	<ul style="list-style-type: none"> - Klassiek - Boek - Boek
Parafrase	X
Verzonnen woorden	X

Appendix 5.11: Taak 2, zin 9: Gegevensbank antwoorden die als compensatiestrategieën beoordeeld werden.

Codeswitching in het Frans	X
Codeswitching in het Engels	- Coach - Coach
Aanpassing Franse woorden	X
Aanpassing Engelse woorden	X
Vertaling van Franse woorden/uitdrukkingen	- Voorbereider
Semantische contigüiteit	- Voetbaltrainer - Sportief
Parafrase	X
Verzonnen woorden	- Ploegman

Appendix 5.12: Taak 2, zin 10: Gegevensbank antwoorden die als compensatiestrategieën beoordeeld werden.

Codeswitching in het Frans	- Cambrioleur
Codeswitching in het Engels	- Pickpocket - Pickpocket - Pickpocket - Pickpocket - Pickpocket - Pickpocket - Pickpocket - Pickpocket - Pickpocket - Pickpocket - Pickpocket
Aanpassing Franse woorden	X
Aanpassing Engelse woorden	X
Vertaling van Franse woorden/uitdrukkingen	X
Semantische contigüiteit	- Dief - Dief
Parafrase	X
Verzonnen woorden	- Tasdief

Appendix 6: Taak 3

Appendix 6: Taak 3: Verdeling meetniveaus per stelling en per groep.

Meetniveau/stelling	Groep (i)		Groep (ii)		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Stelling 1	9	100	10	100	19	100
Hel. niet akkoord	-	-	-	-	-	-
Niet akkoord	-	-	2	20	2	10,53
Akkoord	7	77,78	6	60	13	68,42
Helemaal akkoord	2	22,22	2	20	4	21,05
Stelling 2	9	100	10	100	19	100
Hel. niet akkoord	-	-	1	10	1	5,26
Niet akkoord	1	11,11	3	30	4	21,06
Akkoord	7	77,78	4	40	11	57,89
Helemaal akkoord	1	22,22	2	20	3	15,79
Stelling 3	9	100	10	100	19	100
Hel. niet akkoord	1	11,11	-	-	1	5,26
Niet akkoord	1	11,11	3	30	4	21,06
Akkoord	6	66,67	5	50	11	57,89
Helemaal akkoord	1	11,11	2	20	3	15,79
Stelling 4i	9	100	10	100	19	100
Hel. niet akkoord	-	-	-	-	-	-
Niet akkoord	1	11,11	1	10	2	10,53
Akkoord	3	33,33	5	50	8	42,11
Helemaal akkoord	5	55,56	4	40	9	47,36
Stelling 4ii	8	100	9	100	17	100
Hel. niet akkoord	-	-	-	-	-	-
Niet akkoord	-	-	-	-	-	-
Akkoord	5	62,50	5	56	10	58,82
Helemaal akkoord	3	37,50	4	44	7	41,18
Stelling 5	9	100	10	100	19	100
Hel. niet akkoord	3	33,33	6	60	9	47,36
Niet akkoord	3	33,33	2	20	5	26,32
Akkoord	3	33,33	2	20	5	26,32
Helemaal akkoord	-	-	-	-	-	-
Stelling 6	9	100	10	100	19	100
Hel. niet akkoord	1	11,11	-	-	1	5,26
Niet akkoord	1	11,11	3	30	4	21,05
Akkoord	3	33,33	5	50	8	42,11
Helemaal akkoord	4	44,44	2	20	6	31,58
Stelling 7	9	100	10	100	19	100
Hel. niet akkoord	5	55,56	1	10	6	31,59
Niet akkoord	3	33,33	6	60	9	47,36
Akkoord	1	11,11	3	30	4	21,05
Helemaal akkoord	-	-	-	-	-	-
Stelling 8	9	100	10	100	19	100
Hel. niet akkoord	1	11,11	1	10	2	10,53
Niet akkoord	2	22,22	1	10	3	15,79
Akkoord	4	44,44	7	70	11	57,89
Helemaal akkoord	2	22,22	1	10	3	15,79

Stelling 9	9	100	10	100	19	100
Hel. niet akkoord	2	22,22	1	10	3	15,79
Niet akkoord	3	33,33	4	40	7	36,84
Akkoord	3	44,44	5	50	8	42,11
Helemaal akkoord	1	11,11	-	-	1	5,26
Stelling 10	9	100	10	100	19	100
Hel. niet akkoord	4	44,44	3	30	7	36,85
Niet akkoord	3	33,33	6	60	9	47,36
Akkoord	2	22,22	1	10	3	15,79
Helemaal akkoord	-	-	-	-	-	-